

Alajoki Miina-Maria

Jakkupuku ja pikkutakki, opettajille työasu?

Opettajan ulkoasu sosiaalisen median keskusteluissa

Pro gradu -tutkielma

KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Taito- ja taidepainotteinen luokanopettajakoulutus

2019

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Jakkupuku ja pikkutakki, opettajille työasu? Opettajan ulkoasu sosiaalisen median keskusteluissa (Miina-Maria Alajoki)

Pro gradu -tutkielma, 68 sivua, 3 liitesivua

Maaliskuu 2019

Sosiaalinen media on avoin sähköinen ympäristö, jossa ihmiset jakavat erilaisia sisältöjä keskenään. Keskustelut ja kommentit ovat usein suurempia sosiaalisessa mediassa kuin kasvokkain tapahtuvassa sosiaalisessa kanssakäymisessä. Elämä nykypäivänä on yhä ulkonäkökeskeisempää, mikä luo ihmisille erilaisia paineita sopia ympäröivään yhteisöön ja saada hyväksyntää pukeutumisellaan. Opettajan ammattiryhmää edustava henkilö leimataan usein tietyn näköiseksi ja stereotypiat opettajan ulkoasusta elävät vahvoina. Opettajan ulkonäkö ja pukeutuminen herättävät erilaisia mielipiteitä niin huoltajien, oppilaiden kuin kollegoiden keskuudessa. Olen pro gradu -tutkielmassani tutkinut, mitä opettajan ulkoasusta puhutaan sosiaalisen median keskusteluissa. Tarkastelen sitä, miltä opettaja näyttää ja millaisia odotuksia opettajan ulkoasulle sosiaalisessa mediassa asetetaan. Tavoitteenani on tuoda esille se, millainen merkitys opettajan ulkonäöllä ja pukeutumisella on ihmisten käsityksissä.

Tarkastelen tutkimukseni teoreettisessa viitekehyksessä käsitteitä pukeutuminen, ruumiillisuus, muoti, identiteetti ja persoonallisuus, sillä ne kytkeytyvät vahvasti yksilön ulkoasuun. Käsittelen myös opettajuutta ja opettajan sukupuolta sekä seksuaalisuutta. Teoriakatsauksessa selvitän, miltä opettaja nykypäivänä näyttää. Tutkimukseni vastaa kysymykseen *millaisia käsityksiä opettajan ulkoasusta vallitsee sosiaalisen median keskusteluissa*. Olen määritellyt, mitä sosiaalinen media tarkoittaa käsitteenä ja avannut hieman sosiaalisen median keskustelukulttuuria. Tutkimusmenetelmänä käytän tutkielmassani fenomenografista tutkimusotetta, jossa tarkastelussa ovat ihmisten erilaiset käsitykset tutkittavasta ilmiöstä. Olen kerännyt aineiston manuaalisesti internetistä löytyviltä keskustelufoorumeilta ja analysoinut sen fenomenografisella analyysimallilla, johon kuuluu neljä erilaista analyysin vaihetta. Analyysimallin avulla olen muodostanut aineiston tuloksista erilaisia kategorioita.

Tutkimukseni tulokset kertovat siitä, että opettajan ulkoasu herättää vuodesta toiseen keskustelua ja toisistaan eriäviä mielipiteitä. Opettajan ulkoasun tarkastelussa keskitytään enemmän naisopettajiin, mutta käsitellään kaikenikäisiä opettajia. Ulkonäön ei katsota vaikuttavat opettajan ammattitaitoon, mutta paljastavat ja erilaisesta poikkeavat ulkoasut puhututtavat. Toivottavana asiana opettajan ulkoasussa nähdään siisteys, asiallisuus ja neutraalius. Paljon puhutaan opettajan roolimallina olost ja ulkoasun vaikutuksista oppilaisiin. Aineistosta nousevat tulokset ovat paikoin ristiriidassa toistensa kanssa, kuten esimerkiksi siinä, kuinka paljon halutaan rajoittaa opettajan ulkoasua ja mitä mieltä jakkupuvusta ollaan. Opettajan ulkonäöstä puhutaan niin positiiviseen kuin negatiiviseenkin sävyyn ja mielipiteitä on monenlaisia. Tuloksien perusteella pystyy yleisesti muodostamaan kuvan siitä, mitä sosiaalisen median keskustelijat odottavat opettajan ulkoasulta ja mitkä eivät ole toivottuja asioita. Opettajan ulkoasu näyttäytyy ristiriitaisena ja mitäänsanomattomana, mutta samaan aikaan myös rohkeana.

Avainsanat: ulkoasu, pukeutuminen, identiteetti, opettajuus, sosiaalinen media

Sisältö

1	Johdanto.....	5
2	Opettajan ulkoasu kokonaisuutena.....	8
2.1	Opettajuus ja opettajan ulkonäkö yhteiskunnassa.....	9
2.2	Pukeutuminen ja ruumiillisuus osana ulkoasua	12
2.3	Persoonallisuus ja identiteetti ulkoasun muokkaajina.....	15
2.4	Muoti ulkoasun määrittelijänä.....	16
2.5	Opettajan sukupuoli ja seksuaalisuus.....	17
3	Tutkimuksen lähtökohdat.....	20
3.1	Sosiaalisen median määritelmä	21
3.2	Tutkimuskysymys	22
3.3	Sosiaalisen median tutkimus ja fenomenografinen tutkimusote	23
4	Tutkimuksen toteutus.....	27
4.1	Aineiston keruu keskustelufoorumeilta.....	27
4.2	Tutkimuksen kohdejoukko.....	30
4.3	Aineiston analyysi.....	30
4.3.1	<i>Ensimmäinen vaihe.....</i>	<i>31</i>
4.3.2	<i>Toinen vaihe</i>	<i>32</i>
4.3.3	<i>Kolmas vaihe</i>	<i>33</i>
4.3.4	<i>Neljäs vaihe</i>	<i>35</i>
5	Opettajan ulkoasu sosiaalisen median keskusteluissa	38
5.1	Identiteetin näyttäytyminen opettajan ulkoasussa.....	41
5.2	Ympäristö ja kulttuuri opettajan ulkoasuun vaikuttavina tekijöinä	43
5.3	Fyysisten ominaisuuksien merkitys opettajan ulkoasussa	44
5.4	Opettajan ulkoasun monimuotoiset kuvailut.....	46
5.5	Opettajan ulkoasun muodostama sanaton viestintä.....	48
5.6	Opettajan ammattitaidon ja ulkoasun yhteys	49
5.7	Opettajan ulkoasun kokeminen ja siihen liittyvät asenteet	51
6	Tutkimuksen yhteenveto ja pohdinta.....	53
6.1	Eettisyys ja luotettavuus.....	54
6.2	Pohdinta ja johtopäätökset	56
	Lähteet	63

1 Johdanto

Elinympäristöömme kuuluu merkittävänä osana ulkoasu ja pukeutuminen (Kivimäki, 2003, 249). On olemassa autenttinen ulkoasun vapaus, jonka toisen puolen muodostaa säädökset ulkoasun suhteen. Rajan vetäminen ulkoasun vapauden ja säädösten välille on häilyvää. (Calefato, 2004, 20.) Opettaja mukautuu muiden odotuksiin siitä, miltä hänen tulee näyttää, eikä ulkoasun odoteta olevan viehättävä tai erilainen (Weber & Mitchell, 1995, 59). Pahimmassa tapauksessa opettaja joutuu joustamaan omasta identiteetistään, kun yhteiskunnan odotukset ovat ristiriidassa oman ulkoasun ja opettajuuden kanssa. (Laine, 1998, 112.) Opettajuus määrittelee osaltaan myös opettajan ulkoasun ja se rakentuu sidoksissa ympäristöön ja kulttuuriin, jolloin yhteiskunta asettaa määräyksiä hyvään opettajuuteen. Opettajakuva muodostuu käsitteistä, joita välittävät muun muassa oppilaat, huoltajat, tiedotusvälineet, sosiaalinen media ja yhteiskunnan arvot sekä lainsäädäntö. Tarinat opettajista vahvistavat stereotyyppisiä kuvia opettajan persoonasta, käytöksestä ja ulkonäöstä. (Syrjälä, 2008, 13.) Opettajat ovat ammattiryhmä, joka voi olla yleisesti helposti tunnistettavissa. Opettajan ammatti-identiteetti ja opettajuus rakentuvat osittain pukeutumisen ja ulkoisen olemuksen avulla. (Salo, 2005, 47, 56.)

Olen kiinnostunut opettajan ulkoasun merkityksestä ihmisten käsityksissä opettajasta. Pro gradu -tutkielmassani yhdistän kaksi tämän päivän ajankohtaista aihetta; sosiaalisen median ja ulkonäön. Opettajan ulkoasu on suhteellisen vähän tutkittu aihe ja näkökulmani sen tutkimiseen on tuore. Sosiaalisen median keskustelupalstat on kyllä nostettu esiin aiemmissa tutkimuksissa, mutta niitä ei ole sen enempää tulkittu opettajan ulkoasun yhteydessä. Ulkoasu ja pukeutuminen itsessään ovat laajalti monitieteisesti tutkittuja aiheita (Utriainen, 2009, 35). Avoimuus on asia, joka liittyy vahvasti sosiaaliseen mediaan (Pönkä, 2014, 10). Avoimuus herättää erilaisia keskusteluja, joissa näkemykset tuodaan suorasti esille ja juuri tästä syystä aiheen tutkiminen sosiaalisen median keskustelujen kautta on erittäin mielenkiintoinen. Sosiaalinen media hallitsee nykypäivänä tahtomattakin vahvasti ihmisten elämää ja se tavoittaa suurimman osan kansalaisista Suomessa (Hinton & Hjorth, 2013, 24; Laaksonen ym., 2013, 10). Internetin monenlaisilla keskustelupalstoilla käydään kiivasta keskustelua erilaisista asioista laajalla skaalalla ja usein siellä olevat kommentit ovat erittäin suoria. Suomessa on jopa yhtye, jonka sanoitukset ovat syntyneet keskustelupalstojen eri aiheita käsittelevistä keskusteluista.

Kandidaatin tutkielmani käsitteli opettajan ulkoasua ja sen vaikutusta opettajan auktoriteettiin. Tutkielmassa esitin lyhyesti muutaman internetistä löytyvän keskustelun opettajan ulkoasun osalta, joissa keskusteltiin opettajan roolimallina olosta ja millainen ulkoasu on opettajalle sopiva. Opettajan ulkoasu on aiheena merkityksellinen, sillä opettaja on jatkuvassa esitystilanteessa, jolloin katsojat voivat tarkkailla häntä yksityiskohtaisestikin. Opettajaa katsotaan ja tarkkaillaan tahattomasti joka päivä. (Salo, 2005, 56.) Muistellessa vanhoja opettajia, voi ihminen muistaa juuri, miten opettaja pukeutui tai miltä hän tuoksui (Weber & Mitchell, 1995, 58). Ulkoasu liittyy aina johonkin kontekstiin, jolloin myös määritellään millainen ulkoasu on sopivaa mihinkin tilaisuuteen (Entwistle, 2001, 38), joten jo koulu itsessään määrittelee opettajan ulkoasua.

Opettajan ulkoasua koskevia kirjoituksia etsiessä, törmää yllättävään lehti- ja mielipidekirjoitusten määrään, joita vuosien varrella on julkaistu. Nimimerkki JoonaKoo (2017) kirjoittaa yläkouluaikaisesta opettajastaan. Nykyisten käsitysten mukaan JoonaKoon kuvailema opettaja olisi ulkoasullaan aiheuttanut seksuaalista häirintää. Kirjoituksessa tuodaan esille pukeutumisenvapaus, mutta myös hyvät käytöstavat ja tilannetajun merkitys opettajan ulkoasun suhteen. Lukijan kirjoitus on saanut kommentteja, joissa opettajan ulkoasu on herättänyt monenlaisia mielipiteitä. (Kodinkuvalehti, 2017.) Työasuvalinnoissa on hyvä säilyttää suhteellisuudentaju. Nykypäivänä työpaikkojen kilpailu on kovaa, jolloin työpukeutumisessa tuleekin panostaa ulkoasuun, johon kuuluvat oikeanlainen pukeutuminen ja edellä mainitut hyvät käytöstavat (Kamila, 2012, 22).

Kiinnitän usein huomiota toisten ihmisten ulkoasuun ja opettajana toimiessani ei ole mielestäni yhdentekevää, mitä puen päälleni. Tutkimukseni tarkoitus on nostaa esille, mitä merkityksiä opettajan ulkoasulla on, ja millaisia käsityksiä opettajan pukeutumisesta on. Tavoitteenani on tuoda julki ihmisten vapaasti tuotettuja ja suoria käsityksiä aiheesta. Tutkielman alkuun teen teoriakatsauksen opettajan ulkoasusta. Tarkastelen lyhyesti opettajuutta Suomessa, sillä opettajuus määrittelee osaltaan opettajan ulkoasun käsitysten muotoutumisen. Selvitän myös, miltä opettaja näyttää nykypäivänä. Määrittelen mitä ulkoasuun liittyvät käsitteet pukeutuminen, ruumiillisuus, identiteetti, persoonallisuus ja muoti tarkoittavat. Seksuaalisuus ja sukupuoli ovat asioita, jotka ovat vahvasti kytköksissä ulkoasuun ja pukeutumiseen, joten käsittelen myös opettajan seksuaalisuutta ja sukupuolta. Teoriakatsaus jatkuu luvussa 3 Tutkimuksen lähtökohdat sosiaalisen median käsitteen määrittelyllä ja avaan myös hieman sosiaalisen median tutkimuksen tekemistä.

Teoriakatsauksen jälkeen esittelen tutkimuksen lähtökohtia ja avaan lisää tutkimuksen tavoitteita sekä tarkoituksia. Määrittelen tutkimukselleni tutkimuskysymyksen, johon tutkielmani vastaa. Esittelen myös valitsemani lähestymistavan, jona toimii laadullisen tutkimuksen piiriin kuuluva fenomenografia. Tuon esiin tieteenfilosofisia lähtökohtia, joista pääsen itse tutkimuksen toteuttamisen kuvaukseen. Luku 4 Tutkimuksen toteutus alkaa sosiaalisen median keskustelukulttuuriin tutustumisella. Esittelen seikkaperäisesti aineistoni, eli sosiaalisen median keskustelufoorumeita, joista olen kerännyt keskustelut. Kerron lyhyesti myös tutkimuksen kohdejoukosta, joka ei kuitenkaan ole pääosassa tutkielmassa ja aineiston analyysissä. Tuon esiin teoriaan nojaten aineiston analyysin idean ja sen neljä eri vaihetta.

Luku 5 Opettajan ulkoasu sosiaalisen median keskusteluissa käsittelee kokonaan aineiston analyysin tuottamia tuloksia. Alaotsikot ovat muodostuneet analyysin neljännen vaiheen kuvauskategorioiden mukaan, jotta tuloksien lukeminen ja ymmärtäminen selkeytyy. Olen liittänyt mukaan teoriaa tukemaan analyysin tuloksia. Lopuksi teen yhteenvedon tutkielman tuottamista tuloksista ja pohdin saamiani tuloksia sekä tutkimusaineistoni kannalta tärkeitä eettisiä kysymyksiä ja tutkimuksen luotettavuutta luvussa 6 Tutkimuksen yhteenveto ja pohdinta. Aiheeni ja aineistonkeruutapani huomioon ottaen, eettisyys tulee tutkimuksessa erittäin tärkeään rooliin.

2 Opettajan ulkoasu kokonaisuutena

Ulkonäkö on nykypäivänä yhä tärkeämpi osa ihmisten arkielämää. Ulkonäön muokkaamiseen on lukematon määrä erilaisia tapoja ja huoliteltu ulkoasu on tavoiteltavaa. Suomessa ulkonäkökulttuuri on muuttunut merkittävästi viime vuosikymmeninä. Sosiaalinen media on mahdollistanut ulkonäkövaikutteiden- ja merkitysten muotoutumisen sekä leviämisen. Ulkonäön merkitys on muuttunut hieman viime vuosina, sillä hyvää ulkonäköä pidetään yhä tärkeämpänä arvona. Kuitenkin verrattuna muihin suomalaisten tärkeinä pitämiin arvoihin, ulkonäkö ei ole yhtä suuressa arvossa. Suomalaiset kokevat, että ulkonäön tärkeyden korostaminen ei ole sosiaalisesti kovinkaan hyväksyttävää, mutta ulkoasu ei kuitenkaan ole merkityksetön osa arkielämää. (Sarpila ym., 2017, 86–92.)

Suomessa oli vielä 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä kirjattu yksityiskohtaisesti virallisiin säädöstehtäviin opettajan käytöksen ja ulkoisen olemuksen nuhteettomuudesta (Viskari & Vuorikoski, 2003, 60). Odotukset ulkoisen olemuksen nuhteettomuudesta nousee esille vielä nykypäivänäkin, esimerkiksi pilapiirroksissa, joissa opettajalla on yllään ylös asti napitettu mekko, kädessään karttakeppi ja hiukset tiukalla nutturalla (Kamila, 2012, 98). Länsimaisen ihmisen aistit ovat muokkautuneet niin, että iso osa ympäristöä koskevista viesteistä kerätään näköaistin avulla (Kinnunen, 2001, 313). Tästä syystä visuaalisuus nousee tärkeään asemaan. Opettajan ulkoasua ja käytöstä tulkitaan jatkuvasti riippumatta tilasta, jossa hän toimii sekä alati vaihtuvasta yleisöstä (Salo, 2005, 49).

Kirjallisuus, media ja ihmisten kertomukset tuottavat pitkälti kuvaa opettajan ulkoasusta ja erilaiset käsitykset opettajan ulkoasusta ovat syvään juurtuneita (Weber & Mitchell, 1995, 1–2). Median, kirjallisuuden ja kertomusten lisäksi myös instituutiot ja erilaiset auktoriteetit tuottavat pukeutumisen merkityksiä. Tiettyihin piirteisiin liitetään usein tiettyjä värejä, malleja ja leikkauksia. (Barnard, 1996, 75.) Koulu instituutiona on muokannut opettajan ulkoasua. Olen tämän luvun alussa kuvannut opettajuutta Suomessa, sillä opettajan ulkoasun kannalta tulee ymmärtää myös opettajuutta ja kuvaa, jota opettajista tuotetaan. Esittelen lyhyesti muihin tutkimuksiin nojaten, miltä opettaja tänä päivänä näyttää. Ulkoasu on monitahoinen käsite, jonka myötä määrittelen pukeutumisen ja ruumiillisuuden osana ulkoasua. Persoonallisuus ja identiteetti vaikuttavat vahvasti yksilön ulkoasuun ja niiden pohjalta ulkoasua tuotetaan, joten niiden yhteyttä tulee ymmärtää syvemmin. Lopuksi käsittelen muotia ja opettajan sukupuolta sekä seksuaalisuutta, jotka ovat vahvasti kytköksissä opettajan ulkoasuun.

2.1 Opettajuus ja opettajan ulkonäkö yhteiskunnassa

Ulla-Maija Salo (2005, 17, 53) toteaa opettajuuden olevaa myyttistä, jota pyritään rakentamaan ja tarkastelemaan vertauskuvien ja symbolien kautta. Salo kuvailee opettajaa myös määreileväksi ja hajamieliseksi. Perinteisesti opettajaa kuvataan äidilliseksi, huolehtivaiseksi ja kaikkietäväksi (Syrjälä, 2008, 13). Kyseiset kuvailut ovat sävyltään pitkälti sukupuolittuneita ja ruumiillistuneita ilmiöitä. Opettajuuteen kuuluu melko itsestään selvästi se, että opettajan tulee olla hyvä ja erehtymätön. Opettajuus on kulttuurin tuotetta ja ammattikuntansa normittamaa sekä rajattua. (Laine, 1998, 110, 114–115.) Opettajuudesta puhuttaessa esille nousee kuvaus ja käsite kansankynttilä, jota käytetään edelleen nykypäivänä. Opettaja nähdään sivistyksen valon tuojana. Opettajuus on yksityisyrittämistä, vaikka nykyään yhteistyö opettajien kesken on lisääntynyt. (Syrjälä, 2008, 14, 17.) Opettajuuteen on pitkään liitetty paremmaksi tulemisen tarve ja laaja-alainen osaaminen (Laine, 1998, 110). Erilaiset vaatimukset tuovat painetta olla kaikin puolin mallikansalainen.

Opettajuutta tuotetaan pitkälti kokemusten ja tarinoiden kautta (Syrjälä, 2008, 13). Jokaisella yksilöllä on omat syvään juurtuneet näkemykset opettajan ulkoasusta ja opettajuudesta (Palmu, 2001, 185). Hyvä opettaja nähdään välittävänä, oikeudenmukaisena, positiivisena ja huumorintajuisena (Laine, 1998, 114). Yhteiskunnallinen työnjako Suomessa määrittelee opettajuuden naisten ammattikunnaksi. Opettaja voidaan nähdä hoivallisena äitihahmona, jolloin kuvaus liitetään juuri naisopettajiin. Yhteiskunnassa tällaista kuvausta ei pidetä arvovallaltaan kovinkaan korkealla. Arvovallasta puhuttaessa vaihtoehto opettajuuden näyttäytymiselle on rationaalinen ja maskuliininen opettajuus, jonka avulla voi nostaa valta-asemaa. (Vuorikoski, 2005, 50, 53.)

Opettajahistorian keskeisenä tavoitteena on kautta aikain ollut pyrkimys täydellisyyteen (Kamila, 2010, 134). Opettajan odotetaan olevan niin sanotusti mitänsanomattoman näköinen, jottei hän herätä liikaa huomiota. Opettajaa kuvaillaan usein nuttura- ja silmälasipäiseksi naiseksi, jolla on käytännölliset kengät ja vaatimattomat vaatteet. Hän on neutraali ja omanlaatuinen ihminen, jonka tahdotaan pysyvän sellaisenaan. Silti opettajaa voidaan pitää myös kauniina ja täydellisenä olentona varsinkin oppilaiden silmissä. (Salo, 2005, 11, 47, 51.) Opettajalle itselleen voi olla hyvin vaikeaa tasapainoilla omien mieltymysten ja muiden odotusten välillä ulkoasunsa suhteen. Opettajan ei odoteta näyttävän seksikkäältä, erilaiselta tai viehättävältä. Hänen tulee mukailla sosiaalisia odotuksia ja osoitettua paikkaansa yhteiskunnassa.

Miesopettajat nähdään usein nuhjuisina, kömpelöinä ja myös ankarina. (Weber & Mitchell, 1995, 58–59, 61).

Hyvää opettajuutta on vaikea määritellä, sillä siitä voidaan olla montaa mieltä. Opettajilta vaaditaan ja odotetaan paljon, mutta mieleen jäävät opettajat koetaan usein ainutkertaisiksi. Opettajuus ja opettaja herättää ihmisissä monenlaisia symbolisia ja vahvoja mielikuvia. Opettajuuteen liittyy paljon erilaisia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia merkityksiä sekä rakenteita. (Salo, 2005, 8, 10.) Opettajan ammatilla on Suomessa pitkät perinteet, jotka osaltaan muokkaavat odotuksia opettajan ulkoasun osalta. Aikojen saatossa opettajan ulkoasulle on syntynyt paljon stereotyyppisiä kuvitelmia ja odotuksia, vaikka opettajan ulkoasu muuttuu jatkuvasti. Stereotypiat ovat syntyneet kulttuuristen esitysten ja ihmisten kokemusten kautta. Opettajan ulkoasu on kuitenkin konventionalistunut eli epätavanomaisesta asiasta on tullut vähitellen tavanomaista, kun enemmistö ihmisistä on hyväksynyt sen. (Kamila, 2012, 34, 84, 98.)

Marjo Kamila (2012) on tutkinut opettajien pukeutumispuheita ja muodostanut tutkimuksensa perusteella opettajan ulkoasulle neljä pukeutumiskurssia, jotka kuvaavat opettajan pukeutumista ja ulkonäköä. Nämä diskurssit ovat *mallikansalaiset*, *epäsovinnaiset*, *seksualisoidut* ja *esteetit*. Kamila on sijoittanut pukeutumiskurssien alle erilaisia määrittelemiään pukeutumistyyliä. Mallikansalaisten diskurssiin kuuluvat peruspukeutajat sekä konservatiiviset ja viralliset pukeutumistyyli. Näitä tyyliä leimaa asiallisuus ja siisteys. Mallikansalaiset hakevat uskottavuutta ulkoasullaan, mutta ovat usein mitäänsanomattomia sukupuolettomia mallikansalaisia. Epäsovinnaisen diskurssia kuvaillaan moninaiseksi, rohkeiksi ja ennakkoluulottomiksi. Diskurssin pukeutumistyyliä ovat trendikkäät ja nuorekkaat sekä näyttävät ja epäsovinnaiset. Heidät nähdään usein opettajakuvaan sopimattomiksi, mutta positiivisena koetaan se, että diskurssin pukeutajat uskaltavat olla omia itseään. (Kamila, 2012, 337–338.)

Seksualisoitujen pukeutumiskurssia leimaa seksuaalisuus ja sukupuolen korostaminen. Pukeutumistyyli on naisellista, seksikästä ja nuorekasta. Heidät voidaan nähdä huomionkipeinä ja niin sanottuina miestennielijöinä. Seksualisoidut pukeutuvat usein niukkaan ja tiukkaan asuun. Nämä opettajat erottuvat räikeästi koulumaailmasta. Esteettien diskurssiin kuuluvat pukeutuvat tyylikkäästi, iloisesti ja värikkäästi. He ovat tyylietietoisia, mutta esteettien diskurssiin kuuluvat nähdään usein myös pinnallisina ja turhamaisina. Esteettien diskurssi on melko sukupuolittunutta, vaikka nykyään myös miehet kiinnittävät yhä enemmän huomiota ulkoasuunsa. (Kamila, 2012, 339–340.)

Eniten opettajissa on niin sanottuja peruspukeutujia, jotka käyttävät yleensä ”peruspaitoja” ja farkkuja. Meikki on hillittyä, jos sitä on lainkaan. Tärkeintä pukeutumisessa on käytännöllisyys ja asujen mukavuus. Muoti ei määrittele peruspukeutujan ulkoasua. Opettajan ulkoasu voi muuttua opettajan uran aikana, jolloin kokemukset ja ikä tuovat rohkeutta ulkoasun suhteen. Mielentila ja ympäristö vaikuttavat opettajien asuvalintoihin. Edellä mainitsin Kamilan muodostamat pukeutumiskurssit, joihin kuuluvat erilaiset tyylit pukeutua. Peruspukeutujien lisäksi opettajajoukosta nousee esiin konservatiivisia ja virallisia, rentoja urheilullisia, trendikkäitä, epäsovinnaisia ja näyttäviä sekä lököpöksyjä pukeutumistyyliä. (Kamila, 2012, 123–126.)

Maailma on täynnä erilaisia värejä, joita ei usein tule miettineeksi. Niillä on kuitenkin symbolinen arvo ja värit ylläpitävät erilaisia konteksteja sekä viestittävät esimerkiksi tunnetiloista. Näitä värejä ovat erityisesti punainen ja musta. (Calefato, 2004, 17.) Värien merkitystä ulkoasussa ei tule unohtaa, sillä niillä on tärkeä esteettinen puoli pukeutumisessa (Kivimäki, 2003, 263). Värit ja katsojan mieliala ovat yhteydessä toisiinsa. Opettajan ulkoasussa värit tulevat merkitykselliseksi, sillä ne voivat joissain tapauksissa vaikuttaa jopa oppilaan oppimiseen. Opettajan ulkoasussa tummat värit nähdään usein negatiivisesta näkökulmasta, sillä ne voivat viitata kylmään luonteeseen ja synkkyyteen. (Barnard, 1996, 57.) Ulkoasun valinnassa täytyy pukeutumisetiketin mukaan muistaa yksi perussääntö; tulee valita ulkoasun pääväri, jota muut ulkoasun värit korostavat sekä tukevat (Isotalo, 2000, 8).

Opettajan ulkoasu tarkastellaan usein stereotyyppien kautta. Sosiaalisessa mediassa julki tullessa epävirallisissa valintakoe keskusteluissa esille nousevat stereotypiat ja erityisesti niiden yhteydessä Marimekon vaatteet. (Kemppinen, 2007, 191–192.) Kamilan määrittelemässä mallikansalaisten pukeutumiskurssissa tulee myös Marimekko esille. Yleisesti opettajan ulkoasun tulee olla siisti ja neutraali. Liiallinen meikkaaminen ja miehillä pitkä parta aiheuttavat ristiriitaisia tunteita. Sovelias ulkonäkö on neutraali, jotta se ei herätä liikaa mielipiteitä tai huomiota. Opettajalle sopivaa ulkonäköä kuvaillaan myös normaaliksi ja hieman konservatiiviseksi. Eleet ja ilmeet tulee olla hallittuja ja positiivisesti sävyttyneitä. (Kemppinen, 2007, 197, 202.) Opettajat kuitenkin tuoksuvat ja heillä näkee esimerkiksi korkokenkiä. Korkokengät voivat olla jopa voimaannuttava asuste opettajan itsensä ja ammatin kannalta (Kamila, 2012, 140).

2.2 Pukeutuminen ja ruumiillisuus osana ulkoasua

Käsitteet ulkoasu ja ulkonäkö ovat tutkielmassani synonyymeja. Ulkoasuun ja ulkonäköön kuuluvat vahvasti pukeutuminen ja ihmisen fyysiset ominaisuudet. Fyysisiä ominaisuuksia ovat muun muassa vartalon muodot, eleet ja ilmeet. Myös sukupuoli on yksi fyysisistä ominaisuuksista. Sukupuoli fyysisenä ominaisuutena on itsessään laaja aihe ja tutkielmani aineiston kannalta tärkeä. Pukeutumistutkimus on painottunut pitkälti naisten ulkoasuun (Barnard, 1996, 55), mutta en sulje aineistoa analysoitaessa pois miesten ulkoasua.

Pukeutuminen on ulkonäköön vertautuva käsite, mutta ei sen synonyymi, toisin kuin ulkoasu. Pukeutuminen on ulkonäön manipulointia esimerkiksi vaatetuksella, lävistyksillä ja tatuoinneilla. Se ei siis tarkoita ainoastaan vaatetusta, sillä useissa kulttuureissa henkilöä voidaan pitää pukeutuneena, vaikka hän ei olisi pukunut vaatteita lainkaan päälleen. Pukeutuminen kuuluu ulkonäön kokonaisuuteen, kuten myös fyysiset ominaisuudet. (Koskennurmi-Sivonen, 2003, 4; Weber & Mitchell, 1995, 55.) Pukeutumisessa tärkeää on paljastamisen ja peittämisen tekniikka ja taito sen käyttämiseen (Utriainen, 2009, 29; Nykyri, 1996, 33).

Opettajan ulkoasua Suomessa tutkinut Marjo Kamila määrittelee pukeutumisen kokonaisvaltaiseksi ulkonäön muokkaukseksi, jossa pukeutuminen on vain osa ulkonäköä. Pukeutuminen on väline tuoda omaa persoona esille ja viestittää merkityksistä. Kamilan mukaan pukeutumisesta ovat esimerkiksi erilaiset pidennykset ja hajusteet. Myös implantit kuuluvat pukeutumiseen. Identiteetti on vahvasti kytköksissä pukeutumiseen, joka tuottaa sosiaalisia ja symbolisia käytäntöjä. (Kamila, 2012, 28–29.) Pukeutuminen voidaan nähdä tietynlaisena tasapainotteluna ympäröivän yhteisön ja oman yksilöllisyyden välillä (Calefato, 2004, 9).

Ihminen on joka päivä jossain sosiaalisessa roolissa, mutta eri tilanteissa, jolloin toiset ympärillä olevat toimivat yleisönä ja tarkkailevat sekä arvostelevat jokaista ilmaisuja. Yleisön tehtävä on muodostaa vaikutelmaa näkemänsä perusteella. (Ruotsalainen, 2011, 15.) Eri ryhmät voivat tuoda esille ajattelutapojaan pukeutumisen avulla, sillä se rakentaa ja pitää yllä erilaisia rooleja. Opettaja voi olla koulussa työskennellessään eri roolissa, kuin vapaa-ajalla toimissaan. Opettajan tulee saada itsevarmuutta ulkoasustaan ja pukeutumisestaan niin, että se tukee samalla opettajan identiteettiä. Opettajan täytyy kokea pystyvänsä itse määrittämään roolinsa muotoutumisesta ja siihen kuuluvasta ulkoasustaan. Jos rooli määräytyy ulkopuolisten mukaan, se voi vaikuttaa negatiivisesti opettajan ammatissa toimimiseen ja oman roolin kokemiseen. Tämä johtaa oman identiteetin ja persoonan piilottamiseen. (Kamila, 2012, 346.) Yksi rooli määräytyy opettajalle automaattisesti ja se on sosiaalinen rooli. Erilaisissa rooleissa on

määritelmiä sille, millainen ulkoasu on sopivaa. Sosiaalisesta roolista puhuttaessa sosiaalisen roolin asemaan voi vaikuttaa ulkoasu. Omaa uskottavuuttaan ja sosiaalisen roolin asemaa voi nostaa siihen sopivalla ulkoasulla. (Barnard, 1996, 60.)

Kulttuurista riippuen pukeutuminen saattaa sisältää erilaisia pakotteita ja siihen sisältyy paljon sosiaalisia paineita (Entwistle, 2001, 37). Pukeutumisessa vallitsee joko positiivinen tai negatiivinen vapaus. Kun pukeutuja pukeutuu juuri niin kuin itse tahtoo, voidaan puhua positiivisesta pukeutumisen vapaudesta. Negatiivinen pukeutumisen vapaus on taistelua vallitsevia pukeutumissääntöjä ja määräyksiä vastaan. (Kamila, 2012, 178.) Itse näen pukeutumisen käsitteen tutkielmassani Kamilan määritelmän mukaisesti. Pukeutuminen ei koostu pelkästä vaatetuksesta ja se on osa ulkoasua. Tutkielman aineistoa tulkitessa pukeutumisella tarkoitetaan kuitenkin pitkälti vaatteita.

Hyvään käyttäytymiseen liittyy erilaisia sääntöjä ja etikettejä, mikä pätee myös pukeutumiseen. Eri pukeutumissääntöjä on monenlaisiin tilanteisiin ja eri ammattien edustajille. Pukeutumissääntöjä luovat toiset ihmiset, tilaisuuden luonne, vuodenaika ja fyysinen tila. Puhuttaessa muusta pukeutumisesta kuin vapaa-ajan tavasta pukeutua, siisteys nousee yhdeksi tärkeimmäksi määrittelijäksi. Ulkoasu ja pukeutuminen ovat tärkeitä viestittäjiä, joiden perusteella toisesta ihmisestä muodostetaan ensivaikutelma. Visuaaliset viestit välittyvät yleensä nopeammin kuin sanalliset viestit. Opettajan työasua ei ole nykypäivänä tarkasti määritelty, joten ulkoasuun liittyvä persoonallisuusvaikutelma on vahvasti esillä opettajan ammatissa. Erilaisten yritysten edustajat luovat pukeutumisellaan kuvaa itse yrityksestä ja sen tuotteiden tasosta. Sama pätee opettajan ammattiin, sillä opettajan opetustyylistä ja ammattitaidosta voidaan luoda ensivaikutelma opettajan ulkoasun perusteella. (Kinnunen & Parviainen, 2016, 67; Isotalo, 2000, 7, 59.)

Muodin ja pukeutumisen tutkimuksissa painottuu vahvasti ulkoasun merkitys viestinnän välineenä. Pukeutumisen ja ulkoasun avulla kommunikoidaan ympärillä olevan maailman kanssa. Kommunikointiin ja ulkoasun tulkintaan vaikuttaa kulttuuri, jossa yksilö elää. Monissa tapauksissa pukeutuminen ilmentää yksilön sosioekonomista taustaa, jolloin ulkoasun perusteella tuomitaan ihminen tietynlaiseksi. Se luo erilaisia merkityksiä ja on monissa tapauksissa harhaanjohtavaa. Ulkoasu näyttää ihmisen tietynlaisena, mutta antaa myös suojaa peittää itseään. Omat mieltymykset ja näkemykset ulkoasun suhteen voivat vaikuttaa tahtomattaankin toista ihmistä lähestyessä. Pukeutuminen ja muoti ovat tärkeä kommunikaation väline ja osa sana-

tonta viestintää. Näiden seikkojen perusteella ulkoasu ei ole merkityksetön asia opettajan ammatissa. (Calefato, 2004, 7; Barnard, 1996, 18–19, 37–38.)

Ulkoasusta puhuttaessa käytetään käsitteitä ruumis ja ruumiillisuus. Ruumiillisuus on käsitteenä melko abstrakti ja sen alle voidaan sijoittaa käsite ruumis. Ruumiista voidaan puhua myös käsitteellä keho, mutta tieteellisesti vakiintuneempi on itse ruumiin käsite. (Kamila, 2012, 30.) Puhuttaessa ruumiista yksilön ominaisuudet ja tarpeet yhdistyvät kulttuuristen järjestelmien ja rakenteiden kanssa. Esimerkkinä kyseisestä yhdistymisestä on kulttuurien tavat määrittellä, kuinka tyttöjen ja poikien tulee pukeutua. (Erkkilä & Estola, 2007, 138.) Yhteiskunta ja koulukulttuuri määrittelevät myös sen, mikä on sallittu ulkoasu opettajalle. Pukeutumisen ja ulkoasun yksi tärkeimmistä osista on ruumis, joka viimeistelee ulkoasun ja tuo sen niin sanotusti eloon. Pukeutuminen taas täydentää ruumiin ja tekee sen näkyväksi. (Entwistle, 2001, 33, 36.) Näin pukeutumien ja ruumis ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään ja tukevat toinen toisiaan. Puetulla ruumiilla voi hakea tiettyä asemaa tai esimerkiksi tukea maskuliinisuuteen, jolloin puettu ruumis on myös väline valtaan (Lönnqvist, 2008, 14).

Ruumis määrittelee sen, millainen ihminen on ja miltä hän näyttää. Oma ruumiillisuus myös vaikuttaa siihen, miten näemme toiset ihmiset. (Burkitt, 1999, 1–2.) Ruumis herättää vaatteet henkiin ja toimii niiden esittelijänä. Asukokonaisuus vaikuttaa siihen, kuinka sen kantaja liikkuu ja yleisesti on olemassa tietyssä tilassa. (Kamila, 2012, 31; Ruohonen, 2001, 59.) Yksilön ulkoasua tulkitaan osaltaan myös ruumiin eleiden ja asentojen perusteella. Ulkoasuun liittyy vahvana osana ruumiillisuuden käsite. Ruumis voidaan jakaa kahteen kategoriaan, fyysiseen ja sosiaaliseen ruumiiseen (Entwistle, 2001, 37). Ruumis on osa sosiaalista kanssakäymistä ja sen avulla luodaan sosiaalisia merkityksiä (Kamila, 2012, 30–31; Burkitt, 1999, 39.)

Tutkielmani näkökulman kannalta ruumis voidaan tässä tapauksessa nähdä sosiaalisena symbolina. Ihmistä ympäröivä tila yhdistyy ulkoasun kanssa, ja koulussa itse tilat määrittelevät odotukset opettajan pukeutumiselle ja eleille. Fyysiset tilat ovat osa ulkoasua ja ruumiillisuutta, jolloin esimerkiksi liikuntasali ja opettajanhuone määräävät osaltaan opettajan ulkoasun. (Viskari & Vuorikoski, 2003, 64; Barnard, 1996, 173.) Ruumiillisuus sitoo meidät aikaan ja paikkaan sekä sen kautta yksilö kokee ja tuntee erilaisia asioita. Ruumis näyttää yksilön tietynlaisena niin muille kuin myös itselleen. (Burkitt, 1999, 61.) Opettajan ulkonäköä tarkastellessa ruumiillisuus on vahva osa sitä. Marjo Kamila (2012, 39) tuo esiin näkökulman, jossa opettajan ruumis on sukupuolittunut ja usein väärän kokoinen sekä ikäinen suhteessa omiin asuvalintoihinsa.

2.3 Persoonallisuus ja identiteetti ulkoasun muokkaajina

Martti H. Haavio (1969) totesi lähes puolivuosisataa sitten, että opettajat ovat aina esikuvia oppilaillensa. Toteamus on edelleen paikallaan, vaikka koulu ja yhteiskunta ovat muuttuneet huomattavasti. Jo 60- ja 70-luvun taitteesta lähtien on painotettu sitä, että opettajan tulee olla oma itsensä ja persoonallinen. (Haavio, 1969, 82–83.) Opettajan roolia esikuvana ja mallina ei voida yleistää, mutta useiden oppilaiden kohdalla opettaja on roolimalli, joka vaikuttaa oppilaan myönteisen identiteetin kehitykseen. Jokaisessa ammatissa on ammatillinen identiteetti ja opettajan kohdalla voidaan puhua opettajaidentiteetistä, johon vaikuttaa myös oma persoonallisuus. Kysymys ”kuka minä olen opettajana?” määrittelee opettajaidentiteetin. Opettajaidentiteetti on sidottuna yhteisöön, jossa toimii opettajana. Elämän konkreettisuus, paikka ja ruumiillisuus luovat perustaa identiteetille. (Erkkilä & Estola, 2007, 146, 148–149.)

Opettajaidentiteetin lisäksi opettajalla on ammattiin liittyvä opettajapersoonallisuus. Suomessa opettajia pidettiin pitkään mallikansalaisina ja heidän odotettiin kasvavan tiettyyn opettajapersoonallisuuteen (Haavio, 1969, 83). Nykyään opettajan ammatti-identiteetin kehittymisessä tulee korostaa henkilökohtaista kasvua, jotta opettaja kykenee muodostamaan oman opettajaidentiteettinsä. On sallittua ja jopa toivottua, että opettaja tuo omaa persoonallisuuttaan esiin. (Puolimatka & Tirri, 2000, 158.) Tästä huolimatta opettajien odotetaan elävän ammatinsa puolesta niin sanottua hyveellistä elämää. Ruumiillisuus, tunteet ja seksuaalisuus ovat henkilökohtaisia elementtejä, jotka kuuluvat myös opettajan identiteettiin. (Heikkinen & Huttunen, 2007, 15, 25.) Odotukset opettajan identiteetille ja persoonallisuudelle tulevat ympäröivästä yhteisöstä, jossa yhteisöllä on omat käsitykset opettajuudesta (Laine, 1998, 111).

Ulkoasusta puhuttaessa on tärkeää tietää, mitä persoonallisuudella tarkoitetaan, sillä ulkoasun yksilöllisyys ja mielenkiintoisuus ilmenee juuri persoonallisuuden avulla. Persoonallisuuden määritelmä muodostetaan usein psykologian näkökulmasta. Persoonallisuus on käsitteenä monitahoinen ja sen käsitteellistämiseen on monia eri tapoja (Lazarus, 1977, 38). Arkikielessä ihmistä saatetaan kuvailla persoonalliseksi, kun jokin piirre hänen luonteessaan erottuu vahvasti. Persoonallisuuspsykologiassa tarkastelun kohteena ovat yksilön psykologiset ominaisuudet, joita ovat tavat ajatella, käyttäytyä ja tuntea. (Feld & Metsäpelto, 2010, 13.)

Persoonallisuus on kokonaisuus, johon kuuluvat ihmisten välillä olevat eroavaisuudet ja ihmisen toiminta itsessään. Tähän kokonaisuuteen liittyvät vahvasti myös yksilön käyttäytyminen, ajatukset ja tunteet. Yleensä persoonallisuus on ajasta ja tilanteista riippumatta suhteellisen pysyvä. (Feldt & Metsäpelto, 2010, 18.) Yksilön kokemukset muokkaavat osaltaan persoonal-

lisuutta. Kokemuksiin, ja sitä kautta myös persoonallisuuteen, vaikuttavat yhteiskunta ja elinympäristö sekä kasvatus. Persoonallisuus rakentaa yksilön toimintaa ja reaktioita suhteessa ympäristöön. (Lazarus, 1977, 9–11.) Persoonallisuuteen vaikuttaa perinnöllisyys, mutta myös muut biologiset tekijät, kuten ruumiinrakenne. Biologisten tekijöiden rinnalla on oma osansa sosiaalisilla tekijöillä, joita on esimerkiksi kulttuuri. (Feldt & Metsäpelto, 2010, 18.)

Ulkoasussa yhdistyvät yksilön ruumis ja oma identiteetti. Identiteetti ja sosiaalinen paikka yhteiskunnassa taas rakentavat ulkoasua. (Entwistle, 2001, 47.) Yksilön pukeutumiseen ja ulkoiseen habitukseen vaikuttaa jokaisella oma identiteetti. Sosiologi Stuart Hall (2005, 39) on kuvaillut identiteetin muodostumista epätäydelliseksi prosessiksi. Identiteetin kehittyminen on tiedostamatonta toimintaa, jota tapahtuu kaiken aikaa. Identiteettiä ei niin sanotusti anneta tietynlaisena ihmisen syntyessä vaan sen muodostumiseen vaikuttavat sisäiset ja ulkoiset tekijät elämässä. Identiteettiin vahvasti sidoksissa olevia ulkoisia tekijöitä ovat ympäröivä yhteiskunta ja kulttuuri, joiden myötä myös historia ja kieli ovat merkityksellisiä tekijöitä. Hallin mukaan identiteetissä ei ole kyse siitä, mistä yksilö tulee tai mitä hän on vaan, kuinka esittää ja kokee itsensä. Muodostumisprosessi tapahtuu siis representaation eli esittämisen sisäpuolella eikä sen ulkona. (Hall, 2005, 250.)

Identiteetissä on kyse siitä, että yksilö on tietoinen omasta minuudestaan ja perustaa usein elämässä tulevat valinnat siihen. Daphna Oysermanin (2004, 5) mukaan identiteetin määrittelmä voidaan perustaa pohdintoihin siitä, mihin kokee kuuluvansa, tuntee sopivansa ympäröivään maailmaan ja millainen on. Identiteetillä on suuri merkitys yksilön ulkoasuun, mutta myös siihen, kuinka yksilö tarkastelee maailmaa ja millaisena hän näkee muut ihmiset. Identiteetin yksi osa on ryhmän jäsenenä toimiminen. On tärkeää, että yksilö sopeutuu ryhmän sisällä vallitseviin niin kirjoitettuihin kuin kirjoittamattomiin sääntöihin. Ulkoasu ja pukeutuminen ovat osa kirjoittamattomia sääntöjä. Identiteettiä voidaan pitää sosiaalisena tuotoksena, johon liittyy erilaisia sosiaalisia rakenteita. Näitä rakenteita tuottaa esimerkiksi kulttuuri osana sosiaalista vuorovaikutusta. (Oyserman, 2004, 13, 15, 17.)

2.4 Muoti ulkoasun määrittelijänä

Muoti määrittelee sen, miten pukeudumme ja käsitteenä se liittyykin vahvasti ulkoasuun sekä pukeutumiseen. Muodin synonyymiksi voi määritellä ajan hengen, joka kuvaa käsitteen luonnetta hyvin (Franck, 1997, 146). Marjo Kamila on todennut, että opettaja nähdään yhteiskunnassa usein epämuodikkaana, vaikka se kytkeytyy nykypäivänä vallitseviin pukeutumisään-

töihin ja muotiin (Kamila, 2012, 185, 130). Muoti määrittelee sen, millainen ulkoasu ja pukeutuminen on juuri siinä hetkessä suosiossa. Muoti vaikuttaa oman identiteetin rakentamiseen ja se on apukeino itsensä ilmentämiseen. Sitä voidaan kuvata ideologiana ja prosessina, joihin vaikuttaa jatkuvasti aika. Aika ja muutos ovatkin muodin kannalta tärkeitä käsitteitä. Muoti muuttuu ajan kanssa, vaikka se ottaa vaikutteita jo menneistä muoti-ilmiöistä. Niin pukeutuminen kuin muotikin ovat kommunikaatiota, jossa toisesta osapuolesta tehdään tulkin-toja pukeutumisen ja muodin avulla. Muodin käsite on yleistynyt arkikielessä synonyymiksi puvulle ja vaatteelle, mutta tieteellisesti ei nähdä, että sen tulisi korvata puvun ja vaatteen käsitettä. (Koskennurmi-Sivonen, 2003, 5–6, 12.)

Muoti on kollektiivinen käsite, sillä siihen liittyy aina muita ihmisiä eikä ihminen voi yksistään olla niin sanotusti muodikas (Kamila, 2012, 34). Pukeutuminen ja muoti ovat jatkuvaa tasapainottelua feminiinisyyden ja maskuliinisuuden sekä siveellisyyden ja seksikyyden välillä (Nykyri, 1996, 34). Muoti ja erilaiset ajan trendit pysähtyvät useissa tapauksissa opettajan kohdalla. Opettajan odotetaan pysyvän ulkoasussa, jossa hänet on totuttu näkemään tai joka tuo lisää kunnioitusta, vaikka vallitsevan ajan muoti vaihtuukin. (Salo, 2005, 53, 75.) Kulttuuri ja aika, jossa eletään, vaikuttavat vahvasti siihen, millaisena opettajan ulkoasu nähdään ja mikä sen konteksti on (Entwistle, 2001, 38).

Muotiin kätkeytyy vallan käsite. Pukeutumalla muodin mukaisesti voi saada lisää arvostusta ja kunnioitusta. Muodikkuus voi kertoa asun kantajan varallisuudesta. Muoti on niin sanottua valtataistelua, johon on kytköksissä sen haluttavuus ja kesto. (Lönnqvist, 2008, 11, 95.) Opettajaa ei kuitenkaan nähdä muodikkaana toimijana ja vallan muotoutuminen muodin avulla voi olla ristiriitainen. Muoti on sosiaalisesti kollektiivinen ilmiö, jolloin tietty sosiaalinen ryhmä omaksuu tietynlaisen muodin (Koskennurmi-Sivonen, 2003, 5). Muotia voidaan kuitenkin pitää yksilöllisyyden tavoittelussa oleellisena, sillä se tekee yksilön näkyväksi, kun kyseessä on anonyymi joukko ihmisiä (Franck, 1997, 100). Opettajien keskuudessa on siis oma muoti, johon pukeutumisella saa ympäröivältä yhteisöltä hyväksyntää. Loppujen lopuksi yksilö kuitenkin itse päättää seuraako muotia vai hylkääkö sen.

2.5 Opettajan sukupuoli ja seksuaalisuus

Tarkasteltaessa opettajan ulkoasua ja ruumiillisuutta esille nousee hyvin usein opettajan sukupuoli ja seksuaalisuus. Sukupuoli ei ole ainoastaan biologinen ominaisuus vaan se rakentuu myös sosiaalisista käytännöistä (Vuorikoski, 2005, 36). Sukupuoli ja seksuaalisuus ovat asioi-

ta, jotka ovat osa koulua, mutta joiden ei usein toivota näkyvän koulussa eikä niitä haluta huomioda (Löfsrtöm, 2007, 87). Silti sukupuolta tuotetaan koulussa muun muassa vaatteilla ja ruumiillisuutena (Palmu, 2001, 182). Koulu ja koulutus mielletään maskuliiniseksi maailmaksi. Koulussa ei nähdä ruumiillisuutta ja seksuaalisuutta, sillä niitä pidetään naisellisena tietona eikä viralliseen kouluun kuuluvana. Opettajaidentiteetin muodostamisessa tulee olla kytköksissä myös ruumiillisuus ja seksuaalisuus. (Vuorikoski, 2005, 39, 54.) Koulu on sukupuolittunut ympäristö ja ulkoasun osalta sen näkee tiettyjen vaatekappaleiden määritellyllä vain yhden sukupuolen edustajille. Tämä johtuu osakseen siitä, että usein pukeutumisen avulla toinen tunnistetaan tietyn sukupuolen edustajaksi ja ihmisen odotetaan esiintyvän ulkoasullaan joko miehenä tai naisena. (Löfström, 2007, 88, 95.)

Itse ruumiillisuus voidaan jakaa feminiiniseen ja maskuliiniseen sekä nykyään myös androgyyniin. Miehillä pukeutuminen on usein joukkoon sulautumista, kun taas naiset tulevat pukeutumisellaan esille ja näkyväksi. Naisilla ulkoasun viestin hallitseminen on strategisempaa ja tietoisempaa kuin miehillä. Naiset miettivät enemmän, mitä ulkoasullansa mahdollisesti viestittävät. Voidaan nähdä, että niin sanottu näkymättömyys suojaa ulkoasun kantajaa ja on varmasti yksi syy siihen, miksi naisopettajien pukeutumisesta puhutaan enemmän, sillä he ovat näkyvämpi sukupuoli. Miehillä on naisia vähemmän valinnan varaa pukeutumisen suhteen, mikä tuo myös eräänlaista turvaa arvostelevalta katseilta. (Ruohonen, 2001, 129, 138–139.) Naisen ja miehen ruumis nähdään pitkälti eri näkökulmista. Naisen ruumis on tehty näyttäytymistä varten, kun taas miehen ruumis on ”rakennettu” toimintaan. Naiset nähdään katseen objekteina, miehet niiden subjekteina. Perinteisesti ajatellaan, että miehen ei tule pohdita ulkonäköään eikä koreilla. Maskuliinisuuden ihanne on kuitenkin kokenut muutosta. Nykypäivänä enenevässä määrin myös miehet tuovat ruumiinsa esille ja tahtovat miellyttää katsojaansa. (Kinnunen, 2001, 206.)

Seksuaalisuutta voidaan pitää vallan osoittamisen muotona sukupuolen suhteen. Laajemmin ajateltu henkilökohtaiset ominaisuudet ja pukeutuminen eivät ole seksuaalisen häirinnän synnyttäjiä vaan kyse on sukupuolten epätasa-arvosta. Johdannossa toin esiin sen, kuinka opettaja voi ulkoasullaan aiheuttaa seksuaalista häirintää, mutta myös opettajat kokevat häirintää varsinkin ulkonäkönsä kommentoinnin osalta. (Vilka, 2011, 71–72.) Oppilas saa mahdollisuuden nöyryyttää opettajaa kommentoimalla opettajan ulkonäköä muiden oppilaiden edessä (Palmu, 2001, 197).

Opettajat kokevat sukupuolen vaikuttavan työhönsä koulumaailmassa ja varsinkin naisopettajat pohtivat vaatetustaan sekä ulkoasuaan. Myös miehet tuntevat painetta ulkoasunsa suhteen työelämässä (Kinnunen, 2001, 207). Sukupuoli määrittelee millaisena ympäröivä tila koetaan ja kuinka sitä kontrolloidaan. Ulkopuoliset tarkkailijat kontrolloivat opettajan sukupuolta ja seksuaalisuutta. Myös opettajat itse pyrkivät kontrolloimaan ruumiillisuuttaan ja seksuaalisuuttaan ulkonäön, eleiden ja puheen avulla. Opettajan sukupuoli ja seksuaalisuus on ristiriitainen ilmiö, sillä ne ovat samaan aikaan yksityisiä, mutta näkyviä ominaisuuksia. (Palmu, 2001, 184 198–199.) Opettaja voi omalla käytöksellään, pukeutumisella ja eleillään muokata oppilaan kuvaa siitä, kuinka olla nainen tai mies. Ulkoasu ja seksuaalisuus luovat kuvaa naiseudesta ja miehisyydestä. (Löfström, 2007, 96.)

3 Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkielman tekemisen lähtökohtina on tutkijan perehtyneisyys käyttämiinsä tutkimusmenetelmiin ja niiden tieteenfilosofisiin olettamuksiin. Näin syntyy laadukasta tutkimusta. (Huusko & Paloniemi, 2006, 170.) Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa päämääränä on ymmärtää ilmiötä sekä tehdä tulkintoja siitä. Tutkimuksen tarkoitus on kuvata ilmiötä ja antaa siitä uusia näkökulmia. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tiedon luonne on subjektiivista. (Kananen, 2008, 24–25.) Laadullinen tutkimus voidaan jakaa erilaisten havaintojen pelkistämiseen ja niin sanotun arvoituksen ratkaisemiseen. Havaintoja pelkistetään oleelliseen tietoon keskittymällä. Arvoituksen ratkaiseminen vaatii aineiston ymmärtämistä ja sen peilaamista teoriaan sekä aiempiin tutkimuksiin. (Alasuutari, 2001, 50–51.)

Tutkimuksen lähtökohtiin kuuluu aiheeni huomioon ottaen ymmärrys sosiaalisesta mediasta ja sen tutkimuksesta. Sosiaalisen median pääpaino on ihmisissä ja heidän välisissä yhteyksissä. Nykypäivän ihmisillä on erilaisia sosiaalisuuden tarpeita kuin ennen, joihin internet ja sosiaalinen media vastaavat. Ihmiset kohtaavat ja ovat vuorovaikutuksessa sosiaalisen median avulla. Sosiaalinen media (*lyhyemmin some*) on avoimuutta ja mahdollisuuksia olla yhteydessä toisiin ihmisiin internet-yhteyden avulla. Avoimuus korostuu sosiaalisen median saatavuuden kautta. Useimmat median sisällöt löytyvät erilaisten hakukoneiden avulla, esimerkkinä tästä on Google. (Pönkä, 2014, 11, 27–28.) Käytin pro gradu -tutkielmassani Googlen palveluja, sillä keräsin suurimman osan tutkielmani aineistosta Googlen kautta löytyviltä keskustelufoorumeilta.

Tutkimukseni on osa sosiaalisen median tutkimusta, joka on taloudellisesti hyödyllinen tutkimuksen alue, sillä aineisto on helposti saatavilla, mikä säästää tutkielman tekoaikaa (Teramo-Moisio ym., 2016, 141). Seuraavaksi määrittelen tarkemmin mitä sosiaalisella medialla tarkoitetaan. Se on nykypäivänä jatkuvasti esillä, mutta tieteellisellä kentällä käsitteenä erittäin tuore. Avaan myös hieman sosiaaliseen mediaan liittyvää tutkimusta, sillä pro gradu -tutkielmani on niin kasvatustieteellistä kuin sosiaalisen median tutkimusta. Tutkimuksen tavoite ei ole yleistää tutkimuksen tuloksia vaan ymmärtää syvemmin, mistä ilmiössä on kyse. Tutkittava ilmiö ohjaa tutkimusotteen valintaa, joka tässä tapauksessa on fenomenografia (Kananen, 2017, 32–34). Tässä luvussa esittelen myös tutkimuskysymykseni ja sen yhteydes-

sä tarkennan tutkimuksen tarkoitusta. Avaan myös valitsemaani tutkimusotetta eli fenomenografista lähestymistapaa yhdessä sosiaalisen median tutkimuksen kanssa.

3.1 Sosiaalisen median määritelmä

Sosiaalisen median syntyyn on vaikuttanut merkittävästi www-sivujen tulo julkiseen käyttöön vuonna 1991 (Pönkä, 2014, 12). Ennen sosiaalisen median tuloa oli vahvana käsite Web 2.0. Sen tarkoitus oli kuvata internetin uudenlaista tuloa, joka mahdollistaa monenlaisen verkkoviestinnän ja erilaiset verkkopalvelut. Web 2.0. tarkoitus oli myös tehdä helpoksi kenen tahansa jakaa tietoa internetissä. (Hinton & Hjorth, 2013, 17–18.) Web 2.0. myötä syntyi nykypäivänä monelle tuttuja palveluja, kuten Facebook ja Youtube. Sosiaalinen media on erittäin suosittu ilmiö, jonka nähdään vastaavan ihmisten syvempiin sosiaalisuuden tarpeisiin. Se mahdollistaa samanhenkisten ihmisten löytää toisensa ja keskustella sekä jakaa tietoa. Sosiaalisen median perustan luo ihmisten väliset suhteet verkossa, jotka taas synnyttävät erilaisia merkityksiä. (Pönkä, 2014, 9, 11–12.)

Sosiaalisen median käsite on todella tuore, laaja ja aikasidonnainen. Käsite yleistyi Suomessa vasta vuonna 2009. Sosiaalisessa mediassa on kyse ihmisistä ja heidän välisestä vuorovaikutuksesta sekä sisältöjen jakamisesta. Sosiaalisen median mahdollistaa teknologia, ihmiset ja sisällöt. (Pönkä, 2014, 11, 34–36; Laaksonen ym., 2013, 14–16.) Nämä kolme mahdollistajaa kuuluvat sosiaalisen median kolmikantaiseen käsitteenmäärittelyyn. Sosiaaliseen mediaan liittyy yhteisöllisyys, jonka tiiviys vaihtelee suuresti. Juuri tämän vaihtelun vuoksi sosiaalisen median käsitettä ei ole korvattu Suomessa ehdotetulla ”yhteisöllisellä medialla”. (Pönkä, 2014, 35–36.)

Sosiaalisen median käsite on saanut kritiikkiä siitä, että kaikki internetin sivustot sisältävät elementtejä sosiaalisesta mediasta. Kun pidetään mielessä sosiaalisen median ensisijainen käyttötarkoitus eli verkostoitumisen ja sisältöjen jakamisen tarkoitus, sosiaalisen median ulkopuolelle jää monia internetin palveluja. Sosiaaliseen mediaan pääsee nykypäivänä useilta eri laitteilta. Sosiaalisen median palveluihin kuuluvat myös mobiililaitteiden sovellukset, joissa hallitsevat sosiaalisen median toiminnot. (Pönkä, 2014, 36.) Erilaiset nykYTEknologian laitteet mahdollistavat pääsyn sosiaaliseen mediaan monenlaisissa tilanteissa (Hinton & Hjorth, 2013, 1).

3.2 Tutkimuskysymys

Tutkimusote pitää sisällään tutkimusongelman, joka ratkaistaan valitulla tutkimusmenetelmällä (Kananen, 2017, 38). Maailma on täynnä erilaisia sosiaalisia ja kulttuurisia kohtaamisia, joissa omat käsitykset ja kokemukset perustuvat tietynlaisiin vastakkainasetteluihin (Ruotsalainen, 2011, 15). Opettajan ulkoasu on ristiriitainen aihe, johon vaikuttavat vahvasti yksilön kokemukset ja käsitykset, mikä tekee aiheesta mielenkiintoisen. Mielestäni opettajan ulkoasun ja siihen liittyvien käsitysten tiedostaminen on hyödyllistä. Tutkin käsityksiä opettajan ulkoasusta sosiaalisen median keskusteluissa. Julkinen keskustelu ylläpitää tietynlaista opettajakuvaa ja ilmiöitä, jotka koskevat opettajuutta. Opettajan ulkoasua myös tuomitaan ja arvotetaan kyseisissä keskusteluissa. (Laine, 1998, 111.)

Tutkin sitä, minkälaisena ihmiset näkevät opettajan ulkoisen olemuksen ja pukeutumisen sekä millaisia käsityksiä aiheen osalta vallitsee. Onko opettajan pukeutuminen vapaampaa nykyään? Vai odotetaanko opettajilta tietynlaista ulkoasua? Mitä keskusteluissa paheksutaan ja mikä nähdään hyväksyttävänä? Tuleeko esille erilaisia stereotypioita opettajan ulkoasun suhteen? Näiden pohdintojen ja kysymysten pohjalta olen muotoillut tutkielman varsinaisen tutkimuskysymyksen;

Millaisia käsityksiä opettajan ulkoasusta vallitsee sosiaalisen median keskusteluissa?

Opettajalla käsitän kaikki luokka-asteet ja sukupuolet. Ulkoasua tarkastelen luvussa 2 Opettajan ulkoasu kokonaisuutena määrittelemäni ulkoasun käsitteen kautta. Käsitykset koskevat kaikkia puheita opettajan ulkoasusta, joita sosiaalisen median keskusteluissa tulee ilmi. Otan tarkastelussa huomioon opettajan ulkoasun kaikenlaisen esiintymisen. Sosiaalisen median osa-alueilta tutkimukseni keskittyy keskustelufoorumien kommentteihin. Tutkielmallani haluan tuoda julki ihmisten suoria käsityksiä opettajan ulkoasusta. Juuri keskustelut aineistona mahdollistavat sen, että käsityksiä ei ole liiemmin ”sensuroitu”. Tavoitteenani on myös tutkia, minkä verran opettajan ulkoasusta käydään keskustelua ja millainen merkitys sillä on opettajan ammatissa. Haluan selvittää sitä, kuinka helposti ihmiset saavat yhteyden toisiinsa ja pääsevät keskustelemaan eri aiheista. Tutkielma auttaa myös huomaamaan, kuinka paljon opettajista puhutaan sosiaalisessa mediassa.

3.3 Sosiaalisen median tutkimus ja fenomenografinen tutkimusote

Sosiaalisen median keskustelufoorumien tutkimusta on harjoitettu Robert Arpon (2005, 27) mukaan pitkälti kasvatustieteen piirissä. Sosiaalisen median tutkimus on erilaisista tasoista rakentuva tutkimuskohde. Nämä tasot ovat teknologinen, sosiaalinen ja kulttuurinen taso. Sosiaalisen median tutkimiseen käytetty tutkimusasetelmien ja –menetelmien joukko on kirjavaa. Internetin ja sosiaalisen median tutkimusta ei voida kuitenkaan eritellä kokonaan omaksi tutkimusalakseen, sillä niillä on keskeinen osa eri ilmiöiden tutkimisessa. Omassa tutkimuksessani internetin verkko on lähde tutkimukselleni. Tutkimuksen kohteena ovat verkkokeskustelut ja tutkin niiden kautta välittyvää ilmiötä. (Laaksonen ym., 2013, 17–20.) Sosiaalisen median keskusteluja tutkimalla voidaan tarkastella yhteiskunnallisia ilmiöitä. Kansalaisten erilaiset käsitykset ilmiöistä tulevat keskusteluista esille.

Tutkimusmetodin ja analyysin valinta perustuu tutkijan asettamiin tutkimuskysymyksiin. Laaksonen ja Matikainen (2013) ovat esitelleet kaksi verkkokeskustelujen analyysitavaksi sopivaa menetelmää, jotka ovat sisällönanalyysi ja sosiaalinen verkostanalyysi. (Laaksonen & Matikainen, 2013, 208.) Itse päädyin kuitenkin fenomenografiseen analyysiin tutkimuskysymykseni huomioon ottaen. Fenomenografisella analyysillä on paljon yhteisiä piirteitä sisällönanalyysin kanssa, sillä kummassakin esimerkiksi teemoitellaan ja luokitellaan ilmiöön liittyviä asioita. Sosiaalisen median tutkimuksen yksi haasteista on yleistettävyys, jota ei voida empiirisesti tehdä. Tutkimuksen tulee näin ollen olla teoreettisesti yleistettävää. (Laaksonen ym., 2013, 24.)

Internet ja sosiaalinen media ovat erittäin vahva tutkimusväline, sillä mahdollisuuksia on monenlaisia. Sosiaalisen median tutkimus vaatii tutkijalta verkon ymmärrystä ja oikeanlaista tutkimusotetta ottaen huomioon tutkimusongelman. Sosiaalisen median tutkimuksessa ei saa hämääntyä aineiston laajuudesta ja sen saatavuuden helppoudesta, sillä sen takana on monia luotettavuuteen ja eettisyyteen liittyviä kysymyksiä. (Laaksonen ym., 2013, 25–26.) Näitä kysymyksiä pohdin tutkielmani lopuksi.

Sosiaalisen median keskustelujen tutkiminen on tutkijasta riippumatonta, jolloin keskustelujen kulkuun ja sisältöihin tutkija ei ole itse pystynyt vaikuttamaan. Se tuo tutkimukseen myös ongelmia, sillä tutkija ei pysty muodostamaan tarkentavia kysymyksiä koskien aineistoa. Tästä syystä pääpaino tutkimuksessa on asioissa, joita keskustelut tuovat julki, eikä niinkään asioissa, joita ei tule esille. Sosiaalisen median tutkimuksessa tulee muistaa se, että esimerkiksi keskustelufoorumit voivat kasata yhteen samanhenkisiä ihmisiä, jolloin tulee pohtia tarkkaan

tiedon luotettavuutta. Aina aineiston edustettavuus ei kuitenkaan ole tutkimuksen pääpaino, kuten tässä tapauksessa. Tutkimusongelma määrittelee pitkälti sen, onko sosiaalisen median keskusteluihin osallistuvien taustatiedot tarpeellisia. (Hakala & Vesa, 2013, 223–225.) Omasa tutkimuksessani keskustelijoiden taustatiedot eivät ole oleellisessa asemassa.

Tutkielman kannalta on tärkeää määritellä tutkielman tutkimusmetodi. Metodi asettaa tutkimukselle säännöt ja ilman niitä tutkimus on vain tutkijan empiiristä vakuuttelua omista ennakko-olettamuksista. Tutkimusmetodissa tulee ottaa huomioon aineisto ja teoreettinen viitekehys. (Alasuutari, 2001, 82.) Tutkimukseni metodologisena taustana toimii fenomenografia, jonka on kehittänyt Ference Marton vuonna 1981. Fenomenografia tarkoittaa etymologisesta näkökulmasta katsottuna ilmiön ilmenemistä jollekin ja sen kuvailemista. (Niikko, 2003, 8; Uljens, 1991, 82.) Ilmiön tarkastelun painopiste keskittyy tiedon kohteen ja ajattelun sisältöihin (Ahonen, 1994, 116; Gröhn 1992, 7).

Fenomenografia on lähestymistapa, joka vastaa tiettyihin kysymyksiin koskien ajattelua (Marton, 1986, 28). Valitsin tutkielmaani fenomenografisen metodologian siksi, että tutkin ihmisten erilaisia käsityksiä opettajan ulkoasusta. Ajattelu on luova prosessi, jossa on niin laadullisia kuin sisällöllisiäkin eroja. Fenomenografiassa absoluuttinen totuus on aina suhteellista, sillä yksilön kokema totuus muodostuu käsityksistä ja aiemmista kokemuksista. (Niikko, 2003, 8–9, 15.) Ihmisillä on samasta ilmiöstä yleensä erilaisia käsityksiä, johon vaikuttaa yksilön kokemustausta (Ahonen, 1994, 114; Gröhn, 1992, 12).

Fenomenografian luonteeseen kuuluu se, ettei keskitytä pelkästään yksittäisiin kokemuksiin vaan niiden variaatioihin. (Niikko, 2003, 20.) Tutkimusotteessa ilmiön olemus, eli ihmisen käsitys siitä, pyritään vangitsemaan, jolloin variaatioita voidaan tutkia prosessissa ratkaisevana tekijänä (Uljens, 1991, 82). Tarkoituksena fenomenografiassa on tuoda esille tutkittavien vaihtelevat ajatusmaailmat tutkittavasta ilmiöstä. Anneli Niikko (2003) tuo fenomenografian yhteydessä esille ilmaisan ”vaihtelun arkkitehtuuri”, joka tulee tutkimusotteen luonteen piirteestä, jossa saman asian kokeminen voi saada eri merkityksen riippuen kokemuksen kokijasta. Fenomenografiassa käsitykset voivat olla esireflektiivisiä, jolloin yksilön kokemukset nähdään olevan olemassa tajunnassa, vaikka niitä ei tiedostettaisikaan (Niikko, 2003, 23, 26.) Yleisesti käsitykset ovat kuitenkin reflektiivisiä ja samalla myös sosiaalisesti rakentuvia, suhteellisia sekä kokonaisuuksista merkityksensä saavia. (Huusko & Paloniemi, 2006, 166).

Fenomenografiaa ei yleisesti pidetä pelkkänä tutkimusmetodina vaan myös tutkimuksellisenä lähestymistapana. Fenomenologian tavoin se ei kuitenkaan ole tieteenfilosofinen suuntaus.

(Huusko & Paloniemi, 2006, 164.) Fenomenografian mukaan tutkija pyrkii löytämään ilmiöön liittyviä merkityksiä ja ymmärtää sen rakennetta. Tavoitteena on tutkittavien henkilöiden elämismaailman kokemusten, käsitysten ja ymmärryksen painottaminen. (Niikko, 2003, 30–31; Marton, 1986, 31.) Kiinnostuksen painopiste on ihmisten käsitysten sisällöllisissä eroissa. Fenomenografiassa ilmiötä voidaan tutkia ensimmäisen ja toisen asteen näkökulmista. Ensimmäisen asteen näkökulmasta katsottuna tutkija kuvailee ilmiötä juuri niin kuin sen itse havainnoi. Toisen asteen näkökulmasta tarkasteltaessa keskitytään tiettyyn ryhmään ihmisiä ja kuinka he näkevät sekä kokevat ilmiön. Fenomenografiassa kiinnostuksen kohteena on juuri toisen asteen näkökulma, joka on epäsuora tutkimusmenetelmä. (Uljens, 1991, 81–82.)

Fenomenografinen tutkimus auttaa ymmärtämään eri tapoja nähdä maailmaa (Gröhn, 1992, 25). Lähestymistavassa ollaan kiinnostuneista myös niin sanotuista vääränlaisista käsityksistä koskien tutkittavaa ilmiötä ja kuvata sitä niin kuin se ilmenee tutkittavalle yksilölle (Marton, 1986, 32–33.) Fenomenografiassa käsitys pohjautuu ajatteluun ja kokemukseen, jotka yhdessä muodostavat ihmiselle kuvan kohteena olevasta ilmiöstä. Ilmiö taas rakentaa aktiivisesti käsitystä, johon vaikuttavat kokemukset. Kokemukset ovat peräisin ihmisen sisäisestä ja ulkoisesta maailmasta. Käsitystä ei saa sekoittaa mielipiteeseen, sillä ne ovat eri asia. Käsitys on niin sanotusti syvemmin juurtunut ihmisen mieleen, jonka pohjalta uudet informaatiot jäsennetään. (Ahonen, 1994, 116–117.) Käsitykset ovat siis merkityksenantoprosesseja, jolloin niiden merkitys on laajempi kuin mielipiteen merkitys (Huusko & Paloniemi, 2006, 164). Itse tutkijana täytyy olla herkillä sen suhteen onko sosiaalisen median keskusteluissa esille tuodut asiat keskustelijoiden käsityksiä vai mielipiteitä ilmiöstä. Välillä tämä raja saattaa olla häilyvä. Käsityksistä puhuttaessa ihminen kokee omat käsityksensä ja kokemukset, joista ne ovat muodostuneet, todellisiksi (Uljens, 1991, 82).

Fenomenografian näkökulmasta maailma nähdään niin koettuna kuin todellisenakin, eikä niitä jaeta erillisiksi asioiksi (Huusko & Paloniemi, 2006, 164). Tutkimuksessani en saa selville keskustelijoiden kokemustaustaa, mutta mielestäni se ei ole oleellista tutkimuskysymykseni huomioon ottaen. Fenomenografian tarkoituksena ei ole selvittää miksi tutkittavat käsittävät asiat juuri niin kuin tekevät eikä vaihteluiden syitä lähdetä selittämään. Esiin tuodaan hyvinkin erilaisia tapoja nähdä tutkittava ilmiö, eli tässä tapauksessa opettajan ulkoasu. (Niikko, 2003, 26, 29.)

Tutkimukseni on aineistolähtöinen tutkimus. Fenomenografisessa tutkimuksessa ei tehdä valmiita olettamuksia teorian pohjalta eikä käsityksiä luokitella ennakkoon teoriaa hyödyntä-

en. Aineistoa tulee käsitellä avoimesti niin, ettei teoria ohjaa saatavaa informaatiota. Teoria syntyy avoimessa keskustelussa aineiston kanssa ja se muotoutuu aineistoa tulkittaessa. (Ahonen, 1994, 123.) Tein kandidaatin tutkielmani opettajan ulkoasusta ja auktoriteetista, joten itselläni on tietynlaista teoriataustaa jo olemassa. Aineistoa analysoitaessa täytyy pyrkiä sulkemaan pois teoria ja omat ennakko-olettamukseni. Teoria muodostetaan tutkimusprosessin aikana, mutta teoreettinen perehtyneisyys aiheen osalta antaa tietynlaisia valmiuksia aineiston suhteen. Tutkijana täytyy olla avoin ja tietoinen omista käsityksistään. Fenomenografinen lähestymistavan ollessa osa empiiristä tutkimusta, tutkimuksen tekoon liittyy tietty tiedonintressi, jolloin ennakko-oletukset ovat aina tutkimuksessa läsnä. (Huusko & Paloniemi, 2006, 166.)

4 Tutkimuksen toteutus

Tutkimukseni aineisto koostuu sosiaalisen median keskusteluista, joista suurin osa on ollut jo entuudestaan valmiina. Keräsin pienen osan aineistosta aloittamalla itse keskustelun tutkittavasta ilmiöstä, sillä silloin sain mahdollisuuden juuri niille kysymyksille, jotka tutkielman kannalta ovat merkityksellisiä. Aineistoa, joka on entuudestaan olemassa kutsutaan sekundääriseksi, kun taas itse tutkimusta varten kerätty aineisto on primääriaineistoa (Kananen, 2017, 82–83). Tutkielmani aineisto koostuu näistä molemmista, vaikka huomattavan suuri osa aineistosta on kuitenkin sekundääristä. Fenomenografisista lähtökohdista tehty aineiston analyysi on aina kontekstuaalista, jolloin käsitysten ilmenemisyhteydet nousevat merkittäviksi. Ilmaisut ovat ymmärrettäviä omissa konteksteissaan. (Huusko & Paloniemi, 2006, 166.)

Tutkielmani kannalta täytyy tutustua myös sosiaalisessa mediassa vallitsevaan keskustelukulttuuriin ja sieltä löytyviin keskustelufoorumeihin, jotta tutkimusta ja sen aineistoa ymmärtää paremmin. Esittelen keskustelufoorumin käsitteenä ja lyhyesti esimerkkinä Suomen suurimmat keskustelufoorumit, Suomi24.fi ja Vauva.fi, joiden keskustelut ovat toimineet osaltaan aineistonani. Kerron tässä yhteydessä myös tutkielman aineistonkeruuprosessista. Avaan hie-man tutkimukseni kohdejoukkoa, josta tutkielmassani tiedetään hyvin vähän. Tämän jälkeen päästään itse aineiston analyysiin, joka on nelivaiheinen fenomenografinen aineiston analyysi. Selvitän analyysin kulun seikkaperäisesti esimerkki-ilmaisuja ja -taulukkoja käyttäen.

4.1 Aineiston keruu keskustelufoorumeilta

Yksilön tuottamalla sosiaalisen median sisällöillä on monenlaisia muotoja ilmentyä, joista yksi on verkkokeskustelut (Pönkä, 2014, 29). Sosiaalisen median keskustelut ovat mediatuotetta, jotka viestittävät erilaisia merkityksiä (Arpo, 2005, 77). Sosiaalisessa mediassa pätee periaatteessa samat käytössäännöt kuin oikeassa elämässä. Väärinymmärryksiä saattaa tulla helposti, sillä keskusteluissa ei näe toisen osapuolen eleitä ja ilmeitä. (Aalto & Uusisaari, 2009, 59, 81.) Keskustelukulttuuri on kuitenkin erilaista sosiaalisessa mediassa kuin kasvokkain tapahtuvassa keskustelussa. Keskustelualueille on usein niin kirjoitetut kuin kirjoittamattomatkin säännöt (Aalto & Uusisaari, 2009, 96). Sosiaalisen median keskustelukulttuuri poikkeaa ”oikean” elämän keskustelutilanteesta, sillä sosiaalisessa mediassa keskustelutilasta voi poistua milloin haluaa (Arpo, 2005, 91).

Kulttuuri ja yhteiskunnan muodot kohtaavat sosiaalisessa mediassa ja ne myös rakentuvat siellä (Laaksonen ym., 2013, 9). Keskustelufoorumi on sosiaalisen median palvelu, joka mahdollistaa internetyhteyden avulla muiden ihmisten viestien lukemisen ja niihin vastaamisen. Keskustelufoorumit ovat kommunikaation tiloja. (Arpo, 2005, 20, 89.) Verkkososiaalisuus on lähtenyt liikkeelle juuri keskustelufoorumeista. Esimerkkinä siitä, kuinka monen suomalaisen keskustelufoorumit tavoittavat, ovat Suomi24.fi ja Vauva.fi kuukausikäyttäjien määrät, jotka liikkuvat 1,5-2 miljoonan käyttäjän välillä. Suomi 24.fi on Suomen suosituin sosiaalisen median palvelu. Sivuston keskusteluja kuvaillaan heikkolaatuisiksi, mutta joukkoon mahtuu myös paljon asiallisia ja hyödyllisiä keskusteluja. Vauva.fi taas on keskustelufoorumi, joka kuuluu Sanoma Magazinen Vauva-lehdelle. Vauva.fi keskustelufoorumissa käyttäjät käsittelevät laajasti aiheita, esimerkiksi juuri opettamista. (Pönkä, 2014, 141–143, 215.)

Sosiaalinen media ei ole nykyään ainoastaan niin sanotusti nuorten ihmisten valtaama (Hinton & Hjorth, 2013, 2). Sosiaalista mediaa käyttää Suomessa kaiken ikäiset ihmiset eri sosiaali- ja koulutusryhmistä. Suurin osa sosiaalisen median käyttäjistä on alle 45-vuotiaita. On myös tutkittu, että isoimman osan sosiaalisen median sisällöistä tuottaa vain hyvin pieni osa käyttäjistä. (Pönkä, 2014, 37.) Sosiaalisen median keskustelut ovat ihmisten aktiivista toimintaa. Verkossa keskusteleminen on osa monen ihmisen arkipäivää. Siellä käsityksiä ja mielipiteitä voi kirjoittaa vapaasti sekä saada välittömästi itsensä kuuluviin. Keskustelufoorumit ovat rikas ja mielenkiintoinen alue, jossa käydään monipuolista keskustelua eri aiheista. (Hakala & Vesa, 2013, 239.) Nykypäivänä yksi sosiaalisen median keskusteluiden tärkeä käsite on trolli ja trollaus. Trolli kommentoi usein tarkoituksellisesti melko kärjistetysti ja saattaa tahallisesti jäädä niin sanotusti jankkaamaan tietystä asiasta. Trollin esille tuoma mielipide ei yleensä edusta oikeasti häntä. Trolleja ja trollausta esiintyy yleensä keskusteluissa, joissa osallistujat ovat anonyymeja. (Aalto & Uusisaari, 2009, 101–102; Arpo, 2005, 167.)

Sosiaalisessa mediassa yksilön oma identiteetti muotoutuu verkkoidentiteetin muotoon. Nämä identiteetit voivat poiketa toisistaan hyvinkin paljon. Verkkoidentiteetillä tarkoitetaan kuvaa, joka muodostuu ihmisestä esimerkiksi verkkokeskustelukäyttäytymisen perusteella. (Pönkä, 2014, 47.) Sosiaalisessa mediassa tapahtuvan keskustelun kulttuuriin vaikuttaa juuri se, kuinka näkyvillä keskustelijoiden identiteetti on (Laaksonen & Matikainen, 2013, 199). Näin sosiaalisen median keskustelukulttuuri voi olla hyvinkin erilaista kuin, mitä se olisi kasvokkain keskustellessa. Sosiaalisen median keskustelujen tutkimuksessa täytyykin ottaa huomioon eikasvokkaisuus, anonymiteetti ja aineiston riippumattomuus tutkijasta (Hakala & Vesa, 2013, 223).

Laadullisen tutkimuksen aineisto on yleensä moniulotteista ja ilmaisultaan rikasta (Alasuutari, 2001, 84). Fenomenografisessa lähestymistavassa aineisto on empiiristä aineistoa (Huusko & Paloniemi, 2006, 166). Aineistoa analysoitaessa tietoa muokataan ja pyritään näkemään ilmiö aineiston takana. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston analyysin tekeminen ei ole tutkimuksessa viimeisin vaihe, sillä analyysi ohjaa tutkimusprosessin kulkua ja määrittelee tiedon keruuta. (Kananen, 2008, 24, 88.) Fenomenografisen tutkimuksen yleisin aineisto muodostuu haastatteluista, mutta omassa tutkimuksessani tarkastelun kohteena ovat sosiaalisen median keskustelut. Keskeistä fenomenografisen tutkimusotteen aineistossa on keruutavan avoimuus, sillä tavoitteena on antaa tilaa kaikenlaisille käsityksille tutkittavasta ilmiöstä (Huusko & Paloniemi, 2006, 164).

Tutkimukseni aineisto koostuu viiden eri keskustelufoorumin keskusteluketjuista, joiden sivustot ovat Suomi24.fi, Vauva.fi, Kaleva.fi, Anna.fi ja Kaksplus.fi. Keräsin aineiston internetistä manuaalisesti (Laaksonen & Matikainen, 2013, 203) eli kopioin ne suoraan sellaisenaan ja tulostin itselleni, jotta aineistoa oli helpompi lukea. Keskusteluihin täytyy tutustua etukäteen ennen keräämistä, sillä on oleellista tietää tuleeko sosiaalisesta mediasta kerätä ainoastaan tekstiosia vai myös visuaalinen ulkoasu (Laaksonen & Matikainen, 2013, 204). Etsin aineistoa Googlen hakutoiminnon avulla ja suoraan eri sivustojen keskustelupalstoilta. Keskusteluja päätyi aineistooni lopulta yhteensä 14 eri opettajan ulkoasun aiheita käsittelevää keskustelua. Kommentteja keskusteluissa on keskimäärin noin 27-34 kappaletta ja keskustelut ovat vuosilta 2007-2018. Aineisto on pitkältä aikaväliltä, joten tätä seikkaa olen pohtinut tarkemmin luvussa 6 Tutkimuksen yhteenvedo ja pohdinta.

Keskusteluja löytyi paljon koskien opettajan vapaa-aikaa, joissa sivuttiin myös esimerkiksi pukeutumista. Keskityin kuitenkin täysin keskusteluihin opettajan ulkoasusta, jolloin aineistoa tuli karsia. Pienen osan aineistosta löysin jo kandidaatin tutkielmaani tehdessä vuonna 2016. Aloin kuitenkin aktiivisesti etsimään keskusteluja maaliskuussa 2018, jolloin myös keräsin manuaalisesti kolme aineiston keskusteluista. Analysoin nämä kolme keskustelua, jotta sain kuvan siitä, tuottaako aineisto tuloksia. Loput valmiina olevista keskusteluista keräsin elokuussa 2018. Aloitin myös yhteensä kuusi keskustelua aiheeseen liittyen, joista tutkielmaani päätyi kaksi. Kyseiset keskustelut keräsin myös elokuussa 2018. Aineistoa oli tarpeeksi tutkielmaa varten, kun aineisto alkoi toistaa itseään ja kommentit olivat samansuuntaisia kuin jo keräämissäni keskusteluissa. Omissa keskustelunavauksissa (kts. liite 1) en tuonut esille tutkimustarkoitusta ja halusin hieman kärjistää opettajan ulkoasuun liittyviä asioita, jotta se he-

rättää keskusteluun osallistuvissa tunteita. Tämän osalta olen pohtinut tutkimuksen etiikkaa tutkimuksen viimeisessä luvussa.

4.2 Tutkimuksen kohdejoukko

Fenomenografisen aineiston koonti tapahtuu yleensä tietyltä ryhmältä ihmisiä tietyssä kontekstissa (Niikko, 2003, 46). Tutkimuksen aineisto määrää tutkimuksen kohdejoukon. Kohdejoukkona on anonyymit keskustelijat eri keskustelufoorumeilta. Keskustelut ovat julkisia ja lupa niiden käyttämiseen on myönnetty sivustojen ylläpidolta ja toimituksesta. Sosiaalisen median keskusteluissa ei näe keskustelijoita, jolloin heidän henkilöllisyydestä ja identiteetistä ei tiedä varmaksi mitään (Aalto & Uusisaari, 2009, 24). Tutkimuksessa ei tule ilmi keskustelijoiden taustat, iät tai ammatit, eivätkä ne ole tutkimuksessani relevantteja asioita.

Tutkimuksen pääpaino on kommenttien sisällöissä, jolloin keskusteluun osallistujat ovat toisijainen asia. Kohdejoukosta voi kuitenkin päätellä ja kertoa sen verran, että joukossa on niin opettajia kuin huoltajiaakin. Osasta kommentteista käy myös ilmi kirjoittajan sukupuoli. Keskusteluun osallistuvat ovat suomalaisia tai suomen kielen osaavia sekä todennäköisesti kaikki aikuisikäisiä. Fenomenografisessa lähestymistavassa ei keskitytä tutkittaviin yksilötasolla vaan kohteena on tietty ryhmä ja niiden eroavaisuudet käsitysten suhteen. Tavoitteena on muodostaa käsitys, jota voidaan pitää yleisenä tietyssä kulttuurissa, yhteiskunnassa tai yhteisössä. (Huusko & Paloniemi, 2006, 165.) Keskustelupalstoilla käy pääasiassa tietynlainen ryhmä ihmisiä, johon vaikuttaa keskustelufoorumien kulttuuri. Keskusteluja aineistossa on paljon, minkä johdosta myös keskusteluihin osallistujia on runsas joukko.

4.3 Aineiston analyysi

Tutkimukseni analyysi on aineistolähtöinen eikä sen luonne ole kovinkaan strukturoitu (Uljens, 1991, 89). Teoreettiset käsitteet luodaan vasta aineiston analyysin jälkeen analyysin pohjalta. Aineiston sisältö on täynnä merkityksiä, joihin analyysi on sidoksissa. Fenomenografisen analyysin toistaa kvalitatiivisen tutkimuksen yleispiirteitä. Näitä piirteitä ovat esimerkiksi analyysin luonne jatkuvana prosessina, kokonaisidean säilyttäminen merkityksellisiin yksiköihin jakaessa ja eri ulottuvuuksien vertaileminen. Niin kuin jo aiemmin totesin, fenomenografisessa analyysissä tutkijan täytyy sulkea omat ennakko-olettamuksensa pois, tarkoittaen aiempaa teoriaa, omia uskomuksia ja persoonallista tietoa tutkittavasta ilmiöstä. (Kananen, 2008, 24, 90; Niikko, 2003, 31–33, 35.) Analyysin tavoitteena on muodostaa kokonaisuus

analyysistä esille nousseista tiedoista, ei keskittyä yksittäisiin tapauksiin (Niikko, 2003, 47). Esitän tutkimuksessani aineiston analyysin tulokset myös taulukkomuodossa, sillä taulukoiden avulla aineiston analyysin tulokset saa kokonaisuudessaan esitettävään muotoon ja tällöin aineiston käytön systemaattisuus tulee ilmi (Alasuutari, 2001, 193).

4.3.1 Ensimmäinen vaihe

Aineiston analyysin ensimmäinen vaihe painottuu aineiston huolelliseen lukemiseen. Aineistoa luetaan tutkimusongelma mielessä pitäen, jotta löydetään sen kannalta merkitykselliset ilmaisut (Niikko, 2003, 33; Uljens, 1991, 90). Aineistosta voidaan antaa suoria lainauksia havainnollistamaan ilmiön eri käsitystapoja (Gröhn, 1992, 19). Ilmaisujen kielellisten merkitysten takaa täytyy löytää ilmiötä koskevat ymmärrykset ja käsitykset (Marton, 1986, 33).

Analyysiyksiköiksi voidaan poimia yksittäisestä sanasta lähtien koko keskustelu. Seuraavan analyysivaiheen perustan luo juuri nämä valitut ilmaisut (Niikko, 2003, 34). Valitsin analyysiyksiköksi keskusteluista esiin nousevat lauseet, jotka ovat tutkimusongelman kannalta relevantteja. Luin keskusteluja läpi moneen otteeseen ja alleviivasin tutkimusongelmaan vastaavia lauseita. Olen poiminut esimerkiksi alapuolelle valitsemistani keskusteluista tutkimusongelman kannalta merkityksellisiä ilmaisuja.

”--miten lapset voivat koulussa oppia yksilöllisyyttä jos opettajat eivät uskalla olla omia itsejään?”

”Monet opettajat eivät käytä mitään meikkiä”

”--opettajat yrittävät töissä näyttää vanhemmilta (uskottavammilta) kuin ovat ja laittavat päälleen jotain älyttömiä villatakkeja ja huiveja ja mainitsemiasi Marimekon kaapuja.”

”Opet saavat pukeutua vapaa-ajallaan ihan kuinka tahtovat.”

”--mustavalkeesti kuvitellut että opettajat osaavat pukeutua työhönsä sopivalla tavalla, mutta ei näköjään nuorten opettajien kohdalla aina pidä paikkaansa.”

4.3.2 Toinen vaihe

Toisessa vaiheessa ilmauksien vertaileminen nousee tärkeään osaan. Merkitykselliset ilmaisut lajitellaan erilaisiin teemoihin tai ryhmiin. Tarkoituksena on etsiä ilmaisuista eroavaisuuksia ja samankaltaisuuksia. Myös harvinaisuudet ja rajatapaukset tulee ottaa huomioon. Tutkimukselle asetettu tutkimusongelma täytyy edelleen pitää mielessä, sillä aineistoa tulkitessa ja analysoitaessa tutkija sekä aineisto käyvät jatkuvaa keskustelua keskenään. (Niikko, 2003, 34–35.) Merkitykselliset ilmaisut muutetaan siis merkitysyksiköiksi, joissa niiden kieli on yleisempää ja teoreettisempaa. Tutkija pyrkii ymmärtämään merkitysyksiköitä suhteessa mikrokontekstiin tutkimusongelma mielessä pitäen. (Uljens, 1991, 90.)

Analyysin toisessa vaiheessa luin merkityksellisiä ilmaisuja edelleen useaan otteeseen läpi. Otin huomioon eroavaisuudet, samankaltaisuudet ja harvinaisuudet ilmaisuissa, mutta päätin jättää aivan pienimmät vivahde-erot pois, sillä tutkijana ne eivät mielestäni ole tutkimusongelmani kannalta relevantteja. Tässä vaiheessa jaoin keskusteluista esiin nousseet merkitykselliset ilmiöt positiivisiin, negatiivisiin ja neutraaleihin ilmaisiin, mikä auttoi hahmottamaan aineistoa ja sen luonnetta. En kuitenkaan tuo jakoa esille esimerkeissä, sillä tarkoituksena ei ole keskittyä analyysiyksiköiden luomaan negatiiviseen, positiiviseen tai neutraaliin sävyyn. Merkitysyksiköitä muodostui yhteensä 79 kappaletta. Taulukossa 1 on näkyvillä osa analyysiyksiköistä muodostuneista merkitysyksiköistä. Olen sijoittanut ensimmäisen vaiheen esimerkkilainaukset neljäntoista merkitysyksikön alle.

Taulukko 1. Esimerkki aineiston analyysin toisesta vaiheesta.

OPETTAJAN ULKOASU			
Merkitysyksiköt:			
Teinipojat tykkäävät <i>"Ja seiskaluokan pojat kuolaa."</i> <i>"Pojille tuo pukeutuminen on superduper OK."</i>	Opettajat vietteleviä <i>"Luultavasti viettelee miehesi."</i> <i>"--pitää pitää isä poissa vanhempainvarteista."</i>	Opettajat puolustautuvat ulkonäköasioissa <i>"Itse en voisi ikinä mennä vanhassa, virttyneessä villapaidassa opettamaan."</i>	Huonosti pukeutuvaa tulee huomauttaa <i>"Jos ei ymmärrä asiallista pukeutumista, niin kyllä sieltä koulusta joku johtaja löytyy, joka opastaa."</i>
Oppilailta positiivista kommenttia <i>"Oppilailta olen saanut erittäin paljon positiivista palautetta pukeutumisestani."</i>	Opettajan ulkoasusta puhutaan kodeissa <i>"Kyllä teistä opettajista puhutaan, myös ulkonäöstä."</i>	Opettajat arvostelevat toistensa ulkoasua <i>"--suuri osa koulun opettajista pukeutuu todella epäsiististi ja miten sattuu."</i>	
Kunhan lapsi ei kärsi, ulkoasulla ei väliä <i>"Eli niin kauan kun lapsi ei kärsi ni ihan sama."</i>	Vaikuttaa vanhempien luottamukseen <i>"--toisessa kuvassa näkyy "bilevaatetus"--</i> <i>Voisinkohan saada lapseni rinnakkaisluokalle, en luota ko. ihmiseen."</i>	Opettajien keskuudessa suhtautuminen vapaamielistä <i>"--yleisesti ottaen hyvin vapaamielinen suhtautuminen opettajien keskuudessa pukeutumiseen."</i>	Ei aihetta arvosteluun <i>"--ei ole koskaan tullut vastaan opettajaa, jonka pukeutumisesta minulla olisi ollut nokan koputtamista"</i> <i>"Minulla ei ole koskaan ollut aihetta arvostella opettajien pukeutumista."</i>
Seksistisiä puheita <i>"naisopettajat saisivat olla alasti"</i> <i>"Bikinit on ihan hyvät"</i>	Tytöt ottavat mallia / roolimallina olo <i>"-- miten lapset voivat koulussa oppia yksilöllisyyttä jos opettajat eivät uskalla olla omia itsejään?"</i> <i>"--millaisen mallin hän antaa tyttölapsille meikeillään ja vaatteillaan?"</i>	Ylempien asteiden opettajat pukeutuvat paremmin <i>"--ettet voi käyttää jakkupukuja ja pikkutakkeja ainakaan peruskoulussa."</i> <i>"Kielten opet tuntuvat pukeutuvan normaalisti."</i>	

4.3.3 Kolmas vaihe

Fenomenografisessa analyysissä kolmannen vaiheen tehtävä on erilaisten alatasen kategorioiden muodostaminen. Kategoriat muodostetaan vertailemalla muodostettuja merkitysyksiköjä ja koko aineiston merkityksiä keskenään. Alatasen kategorioiden tulee olla suhteessa toisiinsa ja tutkittavaa ilmiöön niin, että ne ovat selkeitä, mutta eivät mene limittäin toistensa kanssa. Kategoriat määritellään sisältönsä perusteella, jolloin jokainen niistä tuo ilmiöstä jotain erilaista esille. Yhdessä kategoriat muodostavat laajemman kategorijoukon. (Niikko, 2003, 36.) Fenomenografisen analyysin alatasen kategoriat eroavat sisällönanalyysin kategorioista siten,

että toisin kuin sisällönanalyysissä, fenomenografiassa ei määritellä kategorioita etukäteen vaan analyysiprosessin ollessa jo käynnissä (Marton, 1986, 34).

Kolmannessa vaiheessa siis vertailin merkitysyksikköjä ja pohdin, millaisia laajempia ryhmiä ne muodostavat. Etsin edelleen samankaltaisia ja erilaisia piirteitä. Samankaltaisia piirteitä löydyttyä muodostin alatason kategorian kuvaamaan niitä. Ryhmien alle tuli niin positiivisia, negatiivisia kuin neutraalejakin ilmaisuja. Kategorioita muodostui yhteensä 13, joita ovat *opettajan persoonallisuus, nykyaika ja muoti, koulukulttuuri, sukupuoli ja ikä, keholliset korostukset, negatiivissävytteiset puheet, positiivissävytteiset puheet, neutraalit puheet, ulkoasun viestit, vaikutukset auktoriteettiin ja ammattitaitoon, oppilaiden ja huoltajien suhtautuminen, opettajat toistensa tarkkailijoina sekä opettajan ulkoasuun puuttuminen.*

Opettajan persoonallisuudella viitataan esimerkiksi siihen, etteivät kaikki opettajat pukeudu samalla tavalla. Alatason kategoria kattaa myös opettajan oman identiteetin. Nykyaika ja muoti viittaa puheisiin ajan ja trendien vaikutuksesta. Sukupuoleen ja ikään liittyviä asioita nousi myös esille ja odotukset ovat erilaiset puhuttaessa eri ikäisistä opettajista sekä nais- ja miesopettajista. Kehollisilla korostuksilla viitataan esimerkiksi lävistyksiin, meikkiin ja tatuointeihin. Kategoriat negatiivissävytteiset, positiivissävytteiset ja neutraalit puheet ulkoasusta sisältävät kommentteja, joissa esimerkiksi kuvaillaan opettajan ulkoasua ja keskustelijat tuovat ilmi käsityksiään siitä, mitä opettajat yleensä pukevat päällensä. Tässä vaiheessa aiemmin negatiivisiin, positiivisiin ja neutraaleihin ilmaisuihin tekemäni jako tuli merkitykselliseksi.

Alatason kategoria ulkoasun viestit käsittää ulkoasun tavat välittää erilaisia asioita katsojalle. Auktoriteetin ja ammattitaidon alla keskusteluissa puhutaan paljon uskottavuuden ja vallan hakemisesta ulkoasun avulla. Ulkoasusta puhutaan niin opettajanhuoneessa kuin kodeissa, joten tästä muodostui kategoriat oppilaiden ja huoltajien suhtautuminen sekä opettajat toistensa tarkkailijoina. Viimeisessä alatason kategoriassa puhutaan siitä, pitääkö opettajan ulkoasuun puuttua. Taulukossa 2 on alla näkyvillä samat asiat kuin taulukossa 1, mutta nyt merkitysyksiköt kuuluvat laajempisiin alatason kategorioihin *oppilaiden ja huoltajien suhtautuminen, opettajat toistensa tarkkailijoina ja opettajan ulkoasuun puuttuminen.*

Taulukko 2. Esimerkkitaulukko aineiston analyysin kolmannesta vaiheesta.

OPETTAJAN ULKOASU			
<div></div> Merkitysyksiköt:			
Teinipojat tykkäävät "Ja seiskaluokan pojat kuolaa." "Pojille tuo pukeutuminen on superduper OK."	Opettajat vietteleviä "Luultavasti viettelee miehesi." "--pitää pitää isä poissa vanhempainvarteista."	Opettajat puolustautuvat ulkonäköasioissa "Itse en voisi ikinä mennä vanhassa, virttyneessä villapaidassa opettamaan."	Huonosti pukeutuvaa tulee huomauttaa "Jos ei ymmärrä asiallista pukeutumista, niin kyllä sieltä koulusta joku johtaja löytyy, joka opastaa."
Oppilailta positiivista kommenttia "Oppilailta olen saanut erittäin paljon positiivista palautetta pukeutumisestani."	Opettajan ulkoasusta puhutaan kodeissa "Kyllä teistä opettajista puhutaan, myös ulkonäöstä."	Opettajat arvostelevat toistensa ulkoasua "--suuri osa koulun opettajista pukeutuu todella epäsiististi ja miten sattuu."	
Kunhan lapsi ei kärsi, ulkoasulla ei väliä "Eli niin kauan kun lapsi ei kärsi ni ihan sama."	Vaikuttaa vanhempien luottamukseen "--toisessa kuvassa näkyy "bilevaatetus"-- Voisinkohan saada lapseni rinnakkaisluokalle, en luota ko. ihmiseen."	Opettajien keskuudessa suhtautuminen vapaa-mielistä "--yleisesti ottaen hyvin vapaamielinen suhtautuminen opettajien keskuudessa pukeutumiseen."	
Seksistisiä puheita "naisopettajat saivat olla alasti" "Bikinit on ihan hyvät"	Tytöt ottavat mallia / roolimallina olo "-- miten lapset voivat koulussa oppia yksilöllisyyttä jos opettajat eivät uskalla olla omia itsejään?" "--millaisen mallin hän antaa tyttölapsille meikeillään ja vaatteillaan?"	Ylempien asteiden opettajat pukeutuvat paremmin "--ettet voi käyttää jakkupukuja ja pikkutakkeja ainakaan peruskoulussa." "Kielten opet tuntuvat pukeutuvan normaalisti."	
<div></div> Alatason kategoriat:			
OPPILAIEN JA HUOLTAJIEN SUHTAUTUMINEN		OPETTAJAT TOISTENSA TARKKALIJOINA	OPETTAJAN ULKOASUUN PUUTTUMINEN

4.3.4 Neljäs vaihe

Kolmannen vaiheen alatason kategorioista muodostetaan neljännessä analyysivaiheessa kuvauskategorioita, jotka ovat laaja-alaisempia teoreettisista lähtökohdista muodostettuja. Nämä kuvauskategoriat muodostavat niin sanotun ylätason kategorijoukon. (Niikko, 2003, 36.) Kuvauskategoriat kokoavat yhteen erilaiset kuvaukset ilmiöstä (Marton, 1986, 35) ja kuvaavat keskeisiä merkityksiä. Tutkija tekee omat tulkintansa tutkittavien käsityksistä ilmiöstä ja

muodostaa aineistosta kokonaisuuksia. Kuvauskategoriat eivät saa mennä alatasen kategorioiden tavoin limittäin toistensa kanssa vaan laadulliset erot ovat selviä. (Niikko, 2003, 37.) Laadullisen tutkimuksen luonteen mukaan kategorioiden käsityksissä painotetaan laadullisia eroja määrällisten suuntautumisen sijaan ja niiden tarkoitus on ilmentää yleisesti erilaisia ajattelutapoja (Huusko & Paloniemi, 2006, 169).

Aineiston kokonaisuuksia muodostaessa täytyy analyysin aiempiin vaiheisiin palata ja pohtia sieltä käsin kuvauskategorioita. Kolmannen ja neljännen analyysivaiheen alatasen kategoriat ja kuvauskategoriat käyvät keskustelua keskenään, sillä tässä vaiheessa myös alemman tason kategoriat muotoutuvat vielä. Lopulta ylemmän tason kuvauskategorioita syntyi seitsemän, joita ovat *identiteetin näyttäytyminen opettajan ulkoasussa, ympäristö ja kulttuuri opettajan ulkoasuun vaikuttavina tekijöinä, fyysisten ominaisuuksien merkitys opettajan ulkoasussa, opettajan ulkoasun monimuotoiset kuvailut, opettajan ulkoasun muodostama sanaton viestintä, opettajan ammattitaidon ja ulkoasun yhteys sekä opettajan ulkoasun kokeminen ja siihen liittyvät asenteet*. Koko kategoriajoukon kattona on opettajan ulkoasu. Kategoriat ovat laadullisesti erilaisia eivätkä ne mene limittäin keskenään. Kategoriat liitetään aineistoon suorien lainauksien avulla empiirisen luonteensa myötä (Huusko & Paloniemi, 2006, 168).

Fenomenografisessa analyysin tuloksista ja kuvauskategorioista muodostetaan kuvauskategoriasysteemi. Kuvauskategoriasysteemissä nähdään, että kokemuksilla ja käsityksillä on tasarvoiset merkitykset tai sitten ne ovat jaksottaisia hierarkkisesti, vertikaalisesti tai horisontaalisesti. Näissä jaksottaisissa jaoissa aineistoa jaetaan sen rakenteen, tärkeyden tai kriteerien mukaisesti. (Niikko, 2003, 38.) Taulukossa 3 on esitelty yksi aineiston kuvauskategorioista *opettajan ulkoasun kokeminen ja siihen liittyvät asenteet* sekä sen alle tulevat alatasen kategoriat *oppilaiden ja huoltajien suhtautuminen, opettajat toistensa tarkkailijoina ja opettajan ulkoasuun puuttuminen*. Taulukosta ilmenee myös eri merkitysyksiköt ja suorat lainaukset aineistosta eli merkitykselliset ilmaisut.

Taulukko 3. Esimerkkitaulukko aineiston analyysin neljännessä vaiheesta.

OPETTAJAN ULKOASU			
Merkitysyksiköt:			
Teinipojat tykkäävät "Ja seiskaluokan pojat kuolaa." "Pojille tuo pukeutuminen on superduper OK."	Opettajat vietteleviä "Luultavasti viettelee miehesi." "--pitää pitää iskä poissa vanhempainvarteista."	Opettajat puolustautuvat ulkonäköasioissa "Itse en voisi ikinä mennä vanhassa, virttyneessä villapaidassa opettamaan."	Huonosti pukeutuvaa tulee huomauttaa "Jos ei ymmärrä asiallista pukeutumista, niin kyllä sieltä koulusta joku johtaja löytyy, joka opastaa."
Oppilailta positiivista kommenttia "Oppilailta olen saanut erittäin paljon positiivista palautetta pukeutumisestani."	Opettajan ulkoasusta puhutaan kodeissa "Kyllä teistä opettajista puhutaan, myös ulkonäöstä."	Opettajat arvostelevat toistensa ulkoasua "--suuri osa koulun opettajista pukeutuu todella epäsiististi ja miten sattuu."	
Kunhan lapsi ei kärsi, ulkoasulla ei väliä "Eli niin kauan kun lapsi ei kärsi ni ihan sama."	Vaikuttaa vanhempien luottamukseen "--toisessa kuvassa näkyy "bilevaatetus"-- Voisinkohan saada lapseni rinnakkaishuokalle, en luota ko. ihmiseen."	Opettajien keskuudessa suhtautuminen vapaamielistä "--yleisesti ottaen hyvin vapaamielinen suhtautuminen opettajien keskuudessa pukeutumiseen."	
Seksistisiä puheita "naisopettajat saivat olla alasti" "Bikinit on ihan hyvät"	Tytöt ottavat mallia / roolimallina olo "-- miten lapset voivat koulussa oppia yksilöllisyyttä jos opettajat eivät uskalla olla omia itsejään?" "--millaisen mallin hän antaa tyttölapsille meikeillään ja vaatteillaan?"	Ylempien asteiden opettajat pukeutuvat paremmin "--ettet voi käyttää jakkupukuja ja pikkutakkeja ainakaan peruskoulussa." "Kielten opet tuntuvat pukeutuvan normaalisti."	
Alatason kategoriat:			
OPPILAIEN JA HUOLTAJEN SUHTAUTUMINEN	OPETTAJAT TOISTENSA TARKKALIJOINA	OPETTAJAN ULKOASUUN PUUTTUMINEN	
Kuvauskategoria:			
OPETTAJAN ULKOASUN KOKEMINEN JA SIIHEN LIITTYVÄT ASENTEET			

5 Opettajan ulkoasu sosiaalisen median keskusteluissa

”Eikö opettaja voi pukeutua ihan normaaleihin vaatteisiin mitä muutenkin tykkää käyttää?”

Opettajan pukeutumisesta puhuminen nähdään mielenkiintoisena ja jopa tärkeänä asiana. Tulkinnot ja ilmaisut opettajan ulkoasusta herättävät sosiaaliset odotukset ja kulttuuriset kokoelmat eloon. (Weber & Mitchell, 1995, 55.) Tässä luvussa tuon esiin aineiston kaikki kuvauskategoriat, alatason kategoriat ja merkitysyksiköt. Tutkimuskysymyksiä tutkielmassani ollessa vain yksi, en ole ryhmitellyt tuloksia erilleen toisistaan. Tutkimuskysymykseni pohjalta kaikki analyysin tulokset sijoittuvat ilmiön, opettajan ulkoasu, alle.

Esittelen aineistosta nousseita merkityksellisiä ilmaisuja, joita peilaan aiemmin esittelemääni teoriaan. Merkitykselliset ilmaisut ovat siis suoria lainauksia sosiaalisen median keskusteluista. Aineistosta ja sen tuloksista muodostuu parhaiten monipuolinen kuva juuri suorien ilmaisujen avulla. En ole merkinnyt merkityksellisiin ilmaisiin, mistä keskustelusta kyseinen lainaus on, jotta keskustelijat pysyvät mahdollisimman anonyymeina. Pääpaino analyysissä on itse keskusteluissa, ei tietyissä internetsivustoissa. Taulukossa 4 suluissa olevat luvut kuvaavat merkitysyksiköiden kohdalla, paljonko ilmaisuja oli kyseiseen merkitysyksikköön ja alatason kategorioiden ja kuvauskategorioiden kohdalla itse kategorioiden lukumäärää. Värit kuvaavat, mitkä merkitysyksiköt ja kategoriat liittyvät yhteen.

Taulukko 4. Tutkimuksen merkitysyksiköt, alatason kategoriat ja kuvauskategoriat.

MERKITYSYKSIKÖT (79)	ALATASON KATEGORIAT (13)	KUVAUSKATEGORIAT (7)	
PUKEUTUMINEN OMAN MIELEN MUKAAN (5)	OPETTAJAN PERSOONALISUUS	IDENTITEETIN NÄYTTÄYTYMINEN OPETTAJAN ULKOASUSSA	
OMA IDENTITEETTI JA TYYLI SAAVAT NÄKYÄ (10)			
OPETTAJATKIN OVAT VAIN IHMISIÄ (2)			
SAA OLLA OMA ITSENSÄ, JOS TIETTYJEN RAJOJEN SISÄLLÄ (1)			
OPETTAJAN TULEE NÄYTTÄÄ OPETTAJALTA (2)			
TULLUT VASTAAN MONENNÄKÖISIÄ OPETTAJIA (2)			
MAAILMA JA ODOTUKSET OVAT MUUTTU-NEET (2)	NYKYAIKA JA MUOTI	YMPÄRISTÖ JA KULTTUURI OPETTAJAN ULKOASUUN VAIKUTTAVINA TEKIJÖINÄ	
OPETTAJILLA EI OLE VARAA MERKKIVAATTEISIIN (1)			
SAA OLLA SILMÄÄ TRENDILLE (3)			
EI OLE ENNEN MIETITTY OPETTAJAN ULKOASUA (1)			
JOSKUS KÄYTTÄVÄT MERKKIVAATTEITA (1)			
TILANTEESEEN SOPIVUUS (4)	KOULUKULTTUURI		
VAATTEIDEN ”ESITTELY” EI KUULU KOU- LUUN (2)			
NUORET OPETTAJAT PUKEUTUVAT EPÄSOPIVASTI (2)	SUKUPUOLI JA IKÄ		FYYSISTEN OMINAISUUKSI- EN MERKITYS OPETTAJAN ULKOASUSSA
MIEHILLÄ LIIAN KIREÄT FARKUT (1)			
MIESOPETTAJALLA VOI OLLA SHORTSIT (4)			
MIESOPETTAJA EI VOI PITÄÄ SHORTSEJA (2)			
NAISILLA EI POLVIMITTAISIA SHORTSEJA (2)			
EI SAA PUKEUTUA LIIAN NUOREKKAASTI (1)			
ULKOASU NÄHDÄÄN ERILAISENA RIIPPUEN IÄSTÄ (3)			
LÄVISTYKSET JA TATUOINNIT TUOVAT PER- SOONAA (2)	KEHOLLISET KOROSTUKSET		
PITKÄT HIUKSET JA PALJON MEIKKIÄ, SILTI HYVÄ OPETTAJA (2)			
PITKÄT KIHARAT HIUKSET, RASKAS MEIKKI JA ERILAISET PIDENNYKSET EIVÄT SOVI (5)			
ERI VÄRISIÄ HIUKSIA JA LÄVISTYKSIÄ EI HYVÄSTÄ (1)			
MONET EIVÄT KÄYTÄ MEIKKIÄ (1)			
”TELTTA-/SÄKKIMUOTI” (5)			
JAKKUPUKU (7)			
KORKOKENGÄT (2)			
”MARIMEKKOUNIVORMU” / OPETTAJAN PERUSMUOTTI (4)			

NAPAPAITA, LEGGINSIT, REVITYT FARKUT, MINIHOME (8)	NEGATIIVISSÄVYTTTEISET PUHEET	OPETTAJAN ULKOASUN MONIMUOTOISET KUVAILUT
EI SAA PUKEUTUA KUIN OPPILAAT (3)		
MAUTON, PALJASTAVA ASU (16)		
YLIPUKEUTUMINEN, KOROSTAA EPÄVAR- MUUTTA (4)		
OPETTAJA KUIN BAARIIN LÄHDÖSSÄ (4)		
HUPPARI EI OLE TYÖVAATE (1)		
NORMAALI, AIKUISMAINEN JA SIISTI PU- KEUTUMINEN (17)	POSITIIVISSÄVYTTTEISET- PUHEET	
JAKKUPUKU JA PIKKUTAKKI (5)		
PITKÄ VILLATAKKI TAI NEULE JA HUIVI (4)		
EI KAIKKI SAMASTA MUOTISTA (5)		
TULEE PUKEUTUA VÄRIKÄÄSTI JA ILOI- SESTI (1)		
TULEE OLLA HYVÄ OLO ULKOASUSSAAN (2)		
NEUTRAALIUS (2)	NEUTRAALIT PUHEET	
MUSTAT FARKUT JA PAITA (6)		
SÄÄDYLLISYYS JA ASIAL LISUUS (7)		
ALAKOULUUN KÄYTÄNNÖLLINEN JA MU- KAVA ASU (3)		
EI OLE VARSINAISIA TYÖVAATTEITA (1)		
USEIN VAATTEET ”PERUSLIIKKEISTÄ” (2)		
EI AINA SAMAT VAATTEET PÄÄLLÄ (2)		
VAPAA-AJALLA SAA PUKEUTUA MITEN TAHTOO (11)		
NORMAALIT VAATTEET, JOITA MUILLAKIN IHMISILLÄ (1)		
ULKOASU LUO MIELIKUVIA (1)		ULKOASUN VIESTIT
HEIJASTAA KÄYTÖKSEEN JA MIELIALAAN (1)		
VIESTII ARVOISTA JA ASENTEESTA (1)		
ULKOASULLA KUNNIOITETAAN TOISIA (1)		
MIELLYTTÄVÄN NÄKÖINEN OPETTAJA PI- RISTÄÄ (2)		
”TYLSÄ” PUKEUTUMINEN VÄHENTÄÄ HUO- MIOTA/LISÄÄ AUKROTITEETTIA (5)	VAIKUTUKSET AUKTORI- TEETTIIN JA AMMATTI- TAITTOON	OPETTAJAN AMMATTITAI- DON JA ULKOASUN YHTEYS
ULKOASU EI VAIKUTA AUKTORITEETTIIN / AMMATTITAITTOON (16)		
ULKOASULLA HAETAAN AUKTORITEETTIA (4)		
ULKOASU VAIKUTTA AUKTORITEETTIIN / AMMATTITAITTOON (1)		
MIELLYTTÄVÄN NÄKÖINEN OPETTAJA ON HYVÄ TYÖSSÄÄN (3)		
EI VAIKUTA TYÖNSAANTIIN (2)		
ON VAIKUTTANUT SIJAI SUUTEEN (1)		
EPÄMUKAVAT JA EI OMALTA TUNTUVAT		

VAATTEET VAIKUTTAVAT TYÖHÖN (3)		
LAADUKKAAT VAATTEET TUOVAT USKOTAVUUTTA (1)		
EI OPETTAJUUDEN KOROSTAMISTA ULKOASUN AVULLA (1)		
TEINIPOJAT TYKKÄÄVÄT (8)		
OPETTAJAT VIETTELEVIÄ (4)		
OPPILAILTA POSITIIVISTA KOMMENTTIA (2)		
OPETTAJAN ULKOASUSTA PUHUTAAN KO-DEISSA (2)		
KUNHAN LAPSI EI KÄRSI, ULKOASULLA EI VÄLIÄ (1)		
VAIKUTTAA VANHEMPIEN LUOTTAMUKSEEN (1)		
SEKSISTISIÄ PUHEITA (4)		
TYTÖT OTTAVAT MALLIA / ROOLIMALLINA OLO (8)		
OPETTAJAT PUOLUSTAUTUVAT ULKONÄKÖASIOISSA (5)		
OPETTAJAT ARVOSTELEVAT TOISTENSA ULKOASU (3)		
OPETTAJIEN KESKUUDESSA SUHTAUTUMINEN VAPAAMIELISTÄ (1)		
YLEMPIEN ASTEIDEN OPETTAJAT PUKEUTUVAT PAREMMIN (3)		
HUONOSTI PUKEUTUVAA TULEE HUOMAUTTAA (3)		
EI AIHETTA ARVOSTELUUN (3)		
	OPPILAIEN JA HUOLTAJIEN SUHTAUTUMINEN	
	OPETTAJAT TOISTENSA TARKKAILIJOINA	
	OPETTAJAN ULKOASUUN PUUTTUMINEN	
		OPETTAJAN ULKOASUN KOKEMINEN JA SIIHEN LIITTYVÄT ASEENTEET

Taulukko 4 kokoaa yhteen analyysin tuottamat tulokset eli millaisia käsityksiä opettajan ulkoasusta on sosiaalisen median keskusteluissa. Aineistosta muodostui yhteensä 79 merkitysyksikköä, 13 alatasen kategoriaa ja 7 kuvauskategoriaa. Kuvauskategoriat ovat *identiteetin näyttäytyminen opettajan ulkoasussa, ympäristö ja kulttuuri opettajan ulkoasuun vaikuttavina tekijöinä, fyysisten ominaisuuksien merkitys opettajan ulkoasussa, opettajan ulkoasun monimuotoiset kuvailut, opettajan ulkoasun muodostama sanaton viestintä, opettajan ammattitaidon ja ulkoasun yhteys ja opettajan ulkoasun kokeminen ja siihen liittyvät asenteet*. Seuraavaksi avaan jokaista kuvauskategoriaa ja sen tuottamia tuloksia tarkemmin teoriaan nojaten.

5.1 Identiteetin näyttäytyminen opettajan ulkoasussa

Ulkonäön avulla on helppo kiinnittyä erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin ja tuoda julki omaa identiteettiään (Sarpila ym., 2017, 86). Kuvauskategorian *identiteetin näyttäytyminen opettajan*

ulkoasussa alle sijoittuu alatasen kategoria *opettajan persoonallisuus*. Keskusteluissa nousee vahvasti esiin se, että opettajan oma tyyli ja identiteetti saavat näkyä ulkoasussa. Osa ihmettelee sitä, miksi kaikkien opettajien tulisi näyttää samanlaisilta. Oma identiteetti ja opettajaiden identiteetti voivat poiketa toisistaan toisinaan suuresti, joten ulkoasukin saattaa olla hieman erilainen töissä ja vapaa-ajalla. Tärkeää on löytää sopusointu eri identiteettien välille ja oma tyyli pukeutua.

Identiteetin yhteydessä puhutaan tyylistä, joka voidaan luokitella ihmisen henkilökohtaiseksi mauksi, mutta silti siihen puututaan. Tyylin ja omien vaatteiden merkitys syntyy, kun ne liitetään asiayhteyteensä. (Ruohonen, 2001, 58.) Tämä aiheuttaa ristiriitoja henkilökohtaisen maun ja syntyvien merkitysten välille. Tyyli muodostaa kokonaisuuden, joka antaa kokonais kuvan sukupuolesta, identiteetistä ja tavasta pukeutua (Löfström, 2007, 88). Tyyliin liittyy myös aiemmin määrittelemäni muodin käsite, mutta puhuttaessa tieteellisestä tutkimuksesta ne eivät ole synonyymeja keskenään. Keskustelijoiden mukaan opettajat voivat pukeutua niin kuin itse haluavat, mutta silti ollaan myös sitä mieltä, että jotain rajoja täytyy olla.

Aineistosta nousee esille, että opettajan toivotaan näyttävän niin sanotusti opettajalta, mutta ymmärretään se, että opettajakin on aivan tavallinen ihminen. Vaikka opettaja on niin kuin muutkin ihmiset, hänet nähdään usein sukupuolettomana ja epäseksuaalisena olentona. Opettajalla on myös elämää koulun ulkopuolella, jolloin hän voi olla erilainen kuin opettajan roolissa (Salo, 2005, 2). Opettajat ovat oppilaiden ja huoltajien katseiden alaisena myös työpäivän ulkopuolella, vaikka silloin rooli on erilainen. Keskusteluissa kerrotaan, että opettajia on tullut vastaan monenlaisia ja eri näköisiä. Eräässä keskustelussa todetaan, että yleensä ihmiset pukeutuvat vaatteisiin, joista pitävät, joten tämä on aivan luonnollista myös opettajan kohdalla. Yleisesti kuvauskategorian alle sijoittuvat kommentit ovat melko positiivissävytteisiä, vaikka taustalla vaikuttavat stereotypiat opettajapersoonallisuudesta, johon tuntuvat vaikuttavan kommentoijan omat kokemukset koulumaailmasta.

”Tottakai opettaja saa ja voi olla oma itsensä, kunhan se pysyy jonkinlaisten säällisten normien sisällä.”

”Opettaja tekee työtä nimen omaan persoonallaan, joten persoona saa kyllä näkyä pukeutumisessakin.”

”Kyllä pitää opettajan osata näyttää opettajalta!”

Identiteetti on käsitystä oman minän suhteesta kokonaisuuteen, jonka keskellä itse toimii eli suhteesta elinympäristöönsä. Pysyvyys ja jatkuvuus ovat tärkeitä identiteetin kannalta, sillä se on syvällä ihmisen minuudessa. Identiteetin rakennus on yhteydessä kulttuuriseen ja sosiaali- seen ympäristöönsä. (Niemi, 2007, 10–11, 13.) Aineistosta nousi esille, että identiteetin muokkaaminen muiden ihmisten tahdosta muodostaa usein negatiivisen reaktion yksilössä ja epähyväksytyksi tuleminen aiheuttaa muun muassa loukkaantumisen tunnetta. Pukeutuminen ilmentää osaltaan kantajansa ”kasvoja” eli ilmaisee ihmisen olemusta ja mukautuu siihen. Sen avulla yksilö voi säädellä ja ilmentää omaa identiteettiään. (Utriainen, 2009, 41, 45.)

5.2 Ympäristö ja kulttuuri opettajan ulkoasuun vaikuttavina tekijöinä

”Hän pitää erikoisia vaatteita, jotka kieltämättä sopivat hänelle, mutta sopiiko tuollainen vaatteiden esittely kouluun?”

Koulu tilana ja rakennuksena on paikka, jossa seksuaaliset ja ruumiilliset opettajat toimivat. Tila määrittelee erilaiset vaatimukset opettajan ruumiillisuudelle. (Vuorikoski, 2005, 44; Palmu, 2001, 184.) Tarkoitan ympäristöllä ja kulttuurilla kuvauskategoriaa *ympäristö ja kulttuuri opettajan ulkoasuun vaikuttavina tekijöinä* tarkasteltaessa suomalaista kulttuuria kokonaisuutena ja koulua ympäristönä sekä tilana. Alatason kategorioita muodostui kaksi, *nykyaika ja muoti* sekä *koulukulttuuri*. Tutkimusaineiston puheissa korostetaan tilanteeseen sopivuutta, mikä tarkoittaa oikeanlaista pukeutumista esimerkiksi liikunta- ja välitunneille, mutta myös yleisesti koulun tiloihin sopivaa pukeutumista.

Ulkoasun ajankohtaisuus aiheena tulee ilmi keskusteluissa. Esille nousee kommentteja siitä, ettei opettajan ulkonäöstä ole ennen puhuttu eikä siihen ole puututtu. Pukeutumiskulttuuri ja sen mukana odotukset opettajan ulkoasulle ovat muuttuneet. Opettajan pukeutuminen on nähty ennen virallisempänä. Opettajan pukeutuminen on kuitenkin kytköksissä aikansa muotihanteisiin. Toivottavaa on, että opettajalla on silmää trendeille, vaikka nähdään, ettei opettajalla ole varaa merkkivaatteisiin. Keskusteluissa itse opettajatkin kertoivat, mistä vaateliikkeistä ostavat vaatteensa, mutta nostavat myös tulotasonsa esille. Opettajan tulotason nähdään vaikuttavat opettajan ulkoasuun, jolloin ulkoasu on usein arkinen ja vaatimaton. Tulosten mukaan vaatteiden niin sanotun esittelyn ei katsota kuuluvan kouluun, mutta tyylikkyys ja trendikkyys ovat toivottavia asioita. Aihe jakaa aineiston keskusteluissa paljon mielipiteitä.

”Ja voi sen minarin vaihtaa pukuhuoneessa toppiksiin välitunnin ajaksi.”

”--opettajilla varmaan ei läheskään kaikilla, ainakaan itsellä, ole varaa laadukkaisiin vaatteisiin.”

5.3 Fyysisten ominaisuuksien merkitys opettajan ulkoasussa

Keholliset korostukset sekä sukupuoli ja ikä muodostavat kuvauskategorian fyysisten ominaisuuksien merkitys opettajan ulkoasussa. Opettaminen mielletään naisille kuuluvaksi ammatiksi (Vuorikoski, 2005, 50). Opettajan ulkoasua koskevat puheet ovat suurimmaksi osaksi puhetta naisten pukeutumisesta, mutta myös miesten pukeutumisesta käydään keskustelua. Opettajan ulkoasulle asetetut odotukset ovat erilaiset puhuttaessa sukupuolesta ja iästä. Osallistuneiden keskusteluun osallistuneista kokee, että nuorten opettajien ulkoasu on liian vapaa mielistä. Silti ollaan sitä mieltä, että on hyvä, kun nuori opettaja myös pukeutuu nuorekkaasti. Nuoret opettajat voiva joutua niin sanotusti silmätkuiksi, sillä usein he pukeutuvat muodikkaasti ja rohkeasti (Kamila, 2012, 228).

Keskustelu on paikoin hyvin ristiriitaista, sillä nuorten opettajien pukeutuminen nähdään epäsovivana, mutta ei haluta mennä keski-ikäisten opettajien muottiin. Keskusteluista nousi esiin käsite ”viisikymppisen naisopettajan perusmuotti”. Opettaja nähdään mielikuvissa iättömänä, vaikka usein silti liian vanhana (Salo, 2005, 53). Yleisesti koetaan, että vanhemmat ihmiset voivat olla muutosvastaisia ja vahvistavat vanhanaikaisia käsityksiä. Sosiaalisessa mediassa käydään keskustelua tietyistä vaatekappaleista, kuten shortsien käytöstä puolesta ja vastaan. Shortseista puhuttiin erään keskustelun yhteydessä, joka painottui kokonaan opettajien pukeutumiseen helteellä. Kyseinen keskustelu pukeutumisesta hiostavalla ilmalla toi esille monenlaisia ristiriitaisia kommentteja. Nuoremmat opettajat joutuvat usein miettimään vanhempia kollegoitaan enemmän ulkoasuun (Palmu, 2001, 185), mikä tuli ilmi monessa keskustelussa.

”Miehet käyttävät, varsinkin nuoret opet, niin kireitä farkkuja että sopivaisuuden rajoilla liikutaan.”

”Miesopella voi hyvin olla polvipituiset shortsit, naisella mielestäni ei.”

”En mitenkään asetu viisikymppisen naisopettajan perusmuottiin.”

Erilaisista kehollisista korostuksista, kuten tatuoinneista ja lävistyksistä, ollaan montaa mieltä. Tatuoinnit viestittävät usein erilaisista asioista ja niiden takana on jonkinlainen sanoma (Calefato, 2004, 6). Eräs keskusteluun osallistuja kertoo tatuoidusta, parrakkaasta ja lävistetystä pojastaan, joka toimii opettajana. Oppilaiden mielestä opettaja on paras opettaja, joka heillä

on koskaan ollut, joten keskustelija kuvaa tilannetta sananlaskun avulla, ”ei ole koiraa karvoihin katsominen”. Opettajaa, jolla on tatuointeja ja lävistyksiä, eivät kuitenkaan kaikki katso hyvällä. Varsinkin entisaikaan tatuoinnit eivät ole edustaneet älykästä, kaunista ja korkean moraalin omistavaa ihmistä. Tässä esille tulee sukupolvien kuilu, sillä nuoremmat ihmiset ovat tottuneet maailmaan, jossa tatuoinnit eivät enää ole merkki esimerkiksi ihmisen rikollisesta taustasta vaan kuuluvat jopa vallalla olevaan muotiin. Asenteet ovat positiivisempia ja nykyään tatuoinnit voidaan nähdä kehontaiteena ja merkinä oman kehon hallinnasta. (Ruotsalainen, 2011, 56–57.)

Naisopettajien raskaasta meikistä ja pitkistä kiharretuista hiuksista puhutaan paljon. Erilaiset hiustyyliä ja kampaukset vaikuttavat katsojan vaikutelmaan katsottavasta (Nykyri, 1996, 31). Osa sosiaalisen median keskusteluun osallistuvista näkee, etteivät raskas meikki ja pitkät kiharretut hiukset sovi opettajalle, mutta osalla kokemukset ovat positiivisia. Toisaalta todetaan, ettei monet opettajat käytä ollenkaan meikkiä ja josta opettajan voikin tunnistaa. Meikkaaminen voidaan nähdä kohteliaisuutena muita ihmisiä kohtaan ja se voi vaikuttaa itsetuntoon positiivisesti (Nykyri, 1996, 30). Erilaiset pidennykset esimerkiksi hiuksissa ja ripsissä sekä kehon muokkaukset herättävät keskustelijoissa negatiivisia tunteita. Aineistosta nousee esiin esimerkiksi siniset ja punaiset hiukset. Varsinkin punainen väri nähdään opettajalla voimallisenä ja usein paheksuttavana, jopa seksuaalisävytteisenä (Salo, 2005, 63). Naisten tulee olla naisellisia, mutta ei liian naisellisia, joten se asettaa opettajan ristiriitaiseen tasapainoilun tilaan.

”Opettajasta oppilaat ottavat myös mallia, joten opettaja on typerä jos meikkaa rajusti.”

”--ala-asteella opettaja, jolla oli paljon lävistyksiä kasvoissa ja tatuointeja käsivarret täynnä. Oli maailman paras opettaja ja kaikki tykkäsi siitä.”

Tutkimusten mukaan eri väestöryhmistä naiset ja noin alle 30-vuotiaat henkilöt pitävät ulkonäköä tärkeämpänä kuin muut (Sarpila ym., 2017, 90). Enemmän keskusteluissa puheita on naisopettajista, sillä yleisesti naisten odotetaan olevan enemmän kiinnostuneempia ulkoasuun, jolloin se myös puhututtaa. Odotukset opettajan ulkoasulle ovat hyvin erilaiset tarkasteltaessa sukupuolta. Marjo Vuorikoski (2005) tuo esille sukupuolten eriarvoisuuden yhteiskunnassa, vaikka suomalaisessa yhteiskunnassa pyritään jatkuvasti sukupuolten tasa-arvoon. Naismaisina ominaisuuksina pidetyt seksuaalisuus ja ruumiillisuus näyttäytyvät usein alisteisessa asemassa. (Vuorikoski, 2005, 31–32.) Koulumaailmassa pyritään pitkälti häivyttämään

sukupuolet, mutta suurin osa sosiaalisen median keskusteluista koskee naisopettajien ulkoasua.

5.4 Opettajan ulkoasun monimuotoiset kuvailut

Pukeutumisella on symbolisia, ruumiillisia ja sosiaalisia käytäntöjä ja sen avulla voi esittää itsensä tietynlaisena (Utriainen, 2009, 29). Tietoisuus oman pukeutumisensa vaikutuksista on osa hyvää opettajuutta (Entwistle, 2001, 40). Opettajan pukeutumisesta ja ulkonäöstä puhutaan keskusteluissa niin negatiiviseen kuin positiiviseenkin sävyyn. Osa kommenteista on neutraaleja, jotka eivät ota asiaan jyrkästi kantaa kumpaankaan suuntaan. Aineistosta nousee esille hyvinkin tarkkoja kuvailuja siitä, mitä ja minkälaisia vaatekappaleita opettajan tulisi pukea päälleen. Kyseessä oleva kuvauskategoria on tutkimuskysymyksen kannalta erityisen merkityksellinen, sillä se tuo suoraan esille käsityksiä siitä, miltä opettaja näyttää.

Kuvauskategoriaa muodostaessa analyysin lainausten jakaminen positiivisiin, negatiivisiin ja neutraaleihin ilmaisuihin tuli tässä kategoriassa olennaiseksi asiaksi. Kuvauskategorian *opettajan ulkoasun monimuotoiset kuvailut* alle sijoittuikin kategorioista eniten merkitysyksiköitä ja on opettajan ulkoasun tarkastelussa hyvinkin merkityksellinen ja laaja kategoria. Nämä merkitysyksiköt määrittelevät, miltä opettaja näyttää ja millaisia odotuksia opettajan ulkoasulle asetetaan. Alatason kategorioita ovat tässä kuvauskategoriassa *negatiivissävytteiset puheet*, *positiivissävytteiset puheet* ja *neutraalit puheet*. Kategorian puheet muodostavat oman itsenäisen kategorian, sillä kuvailuja keskustelijoiden käsityksistä opettajan pukeutumisesta nousi aineistosta paljon esille. Tulokset ovat ristiriitaisia, sillä esimerkiksi jakkupuku nähdään niin hyvänä kuin huonona asuna opettajalle ja asukokonaisuus herättää yllättävän paljon keskustelua. Se voi olla joko tyylikäs ja asiallinen tai jäykkä ja niin sanotusti tätimäinen. Keskusteluissa puhutaan myös termistä ”jakkupukuajan” opettaja, jonka ajan katsotaan olevan ohi.

Marimekko ja opettajan ulkoasun stereotypiat nousevat keskusteluista esille. Niin sanottu työunivormu nousee paikoin esille, jonka nähdään syntyneen opettajan pukeutumisen stereotypioiden kautta. Ilmoille heitetään myös ajatus opettajan työasusta, jolloin erilaisia ristiriitoja ei katsottaisi syntyvän. Univormun on kuitenkin katsottu viestivän siitä, ettei sen kantajaa tarvitse pitää inhimillisenä yksilönä ja joka lisää pätevyyden tunnetta sekä peittää fyysisiä puutteita (Franck, 1997, 41). Stereotyyppinen opettaja on keskusteluiden perusteella nuttura-päinen, puhtoinen ja siveellinen naisopettaja.

Vahvimpina käsityksistä vallitsee se, ettei opettaja saa pukeutua mauttomasti eikä liian paljastavasti ja korkokengät herättävät keskustelijoissa tunteita. Liian paljastava asu on kiusallinen jokaiselle tilanteessa olevalle. Tiukkoja ja lyhyitä vaatteita tulee välttää, sillä erityisesti naisopettajilla ne herkästi viestittävät erilaisia eroottisia vinkkejä. Paljastavat vaatteet voivat myös kertoa kantajansa epäpätevydestä työhönsä (Kinnunen & Parviainen, 2016, 67). Lyhyet ja tiukat vaatteet ovat seksualisoiva pukeutumistyyli, joka viestittää naiskehon alistamisesta (Löfström, 2007, 96). Vaatteiden välittämässä eroottisessa viestissä onkin kyse juuri paljastamisesta ja peittamisestä (Franck, 1997, 75). Eroottisia vinkkejä saattaa lähettää jo, vaikka ei olisi paljastanut kirjoakaan. Keskustelujen puheissa toivotaan, että opettaja kuitenkin panostaa omaan ulkonäköönsä.

Aikuismainen ja siisti pukeutuminen on suotavaa sekä säädyllisyys ja erityisesti asiallisuus. Siistillä tarkoitetaan aineistossa myös puhtautta. ”Nukkavierut” ja liian seksikkäät vaatteet eivät sovi opettajan ulkoasuun vaan juuri siisteys ja asiallisuus on tavoiteltavaa. Vapaa-ajalla opettaja saa pukeutua niin kuin itse haluaa, mutta opettajan työssä ei ole varsinaisia työvaatteita. Silti neutraali ulkoasu on toivottavaa. Huoltajien ajatuksissa opettaja on asiallinen ja neutraali (Kamila, 2012, 150). Jotkut kokevat opettajan ammatin asiakaspalveluammatiksi, jolloin huolellinen ulkonäkö on itsestäänselvyys. Niin sanotusta baari-lookista puhutaan paljon negatiiviseen sävyyn eikä opettajaa ja viihdemiellellä ulkona käymistä mielletä yhteen.

Omissa vaatteissaan täytyy olla hyvä olo eikä opettajat saa olla samasta muotista. Ylipukeutumisen katsotaan korostavan epävarmuutta, mutta silti opettajan täytyy erottua oppilaistaan. Opettajalle sopivaksi asuksi mainitaan useaan otteeseen mustat farkut ja paita. Epävirallisena opettajan työunivormuna voidaan pitää varsinkin peruskoulussa juuri farkkuja ja Marimekon Tasaraita -paitaa (Kamila, 2012, 152). Negatiivisena nähdään lyhyet paidat ja hameet, hupparit ja revityt farkut. Edellä mainitut asiat nähdään niiden epäsoveliaisuuden takia negatiivisena, mutta myös ”telttä- ja säkkimuoti” mielletään negatiiviseksi, sillä se on tätimäistä ja vanhanaikaista. Kommentit erilaisista neuleista ja huiveista taas ovat positiivissävyytteisiä. Käytännöllisyys ja mukavuus vaatteissa luokitellaan erityisesti alakouluun suositeltavaksi. Osa haluaa pitää pukeutumisessaan mukana tietynlaisen rentouden.

”Työaikana pitää musta pukeutua soveliaalla tavalla, ei välttämättä konservatiivisesti, mutta siististi”

”Siistit arkivaatteet. Esim farkut ja kauluspaita on ok.”

”Kuitenkin mielellään värikkäästi ja iloisestikin. Ei kuitenkaan liian nuorekkaasti.”

”Tilanteeseen sopivasti ja tyylikkään trendikkäästi kyllä. Se voi olla muutakin kuin jakkuja, jne.”

”Ei nyt mikään baari-look tietenkään ole hyvä, mutta sopivan rento ja hieman sähkökkä toimii.”

”Siinä menee raja kun osaa kertoa minkä väriset rintsikat kyseisellä opettajalla on viikon aikana ollut. Muutenkin käyttää minihameita jne.”

Erilaisuus voidaan nähdä usein uhkana, sillä siihen ei olla totuttu. On tärkeää, että osataan tulkita erilaisia ulkoasuja ja nähdä ne kontekstissaan, mutta myös ulkona siitä. (Ruohonen, 2001, 78.) Erilaisuutta ja vierauden tunnetta joutuu jokainen ihminen kokemaan elämänsä aikana jossain vaiheessa. Se voi olla joko kokemus, ettei osaa suhtautua erilaisuuteen tai kokee itse olevansa erilainen muiden silmissä. Erilaisuus voidaan nähdä uhan lisäksi myös mielenkiintoisena. (Niemi, 2007, 9.) Erilaisesti pukeutuvia opettajia voidaan katsoa kummastellen, jos ulkoasu ei ole sitä, mihin on totuttu. Toisaalta varsinkin oppilaiden osalta se voi myös herättää kiinnostusta. Keskusteluista nouseekin esille se, että opettaja voi pukeutua juuri ”normaaleihin” asuihin niin kuin muutkin ihmiset.

5.5 Opettajan ulkoasun muodostama sanaton viestintä

”Opettaja viestii pukeutumisellaan mitä hän maailmasta ja sen sovinnaisääännöksistä ajattelee.”

Pukeutuminen ja ruumis ovat viestinnän väline ja yhteys ympärillä oleviin ihmisiin (Grumet, 2003, 250; Ruohonen, 2001, 75). Pukeutuminen on lähes sama asia kuin puhuttu kieli. Vaikutus, joka ulkoasulla on erilaisiin viesteihin, voi olla usein tiedostamatonta, mutta silti se välittää jatkuvasti kantajansa tunteista, arvoista ja asenteista (Honkavaara, 2003, 269, 272). Ulkoasu viestittää katsojalle erilaisia asioita, joten se kuuluu osaksi ihmisen sanatonta viestintää. Tämä huomio nousi vain ajoittain keskusteluista esille. Opettajalla ulkoasun viestit koetaan tärkeiksi, sillä opettaja on jatkuvasti oppilaiden katseiden kohteena. Asiasta puhuttiin myös huoltajien ja kollegoiden kohdalla. Varsinkin huoltajat arvottavat opettajia sosiaalisen median kuvien perusteella. Kuvauskategorian *opettajan ulkoasun muodostama sanaton viestintä* alle muodostui alatasen kategoria *ulkoasun viestit*.

Ulkoasun viestit ovat usein vaikutelmansa varassa ja tunnepohjaisia. Pukeutumista käytetään visuaalisen viestinnän välineenä. (Kamila, 2012, 335.) Ulkoasu luo mielikuvia ja se viestii arvoista sekä asenteista. Aineistosta nousee esille se, että miellyttävän näköisen opettajan koetaan piristävän opetusta. Myös opettajat itse kokevat hyvältä tuntuvien vaatteiden nostattavan omaa mielialaa. Vuorovaikutustilanteessa on todettu viehättävän henkilön aiheuttavan positiivisempaa suhtautumista vastapuolella kuin vähemmän viehättävän. Miellyttävän näköinen henkilö arvioidaan älykkäämmäksi, uskottavammaksi ja ammattitaitoisemmaksi. (Berggren ym., 2006, 16–17.) Keskusteluissa kuitenkin katsotaan liian viehättävää opettajaa negatiivisesti. Oikeanlaisella ulkoasulla kunnioitetaan ympärillä olevia ihmisiä ja sen koetaan heijastavan käytökseen ja mielialaan.

”--ei ole kyse uskaltamisesta, vaan toisten kunnioittamisesta.”

Opettajan ulkoasu kanavoi hänen ajatuksiaan puheeksi, kommunikaatioksi ja materiaaliseksi (Salo, 2005, 55). Teoria ja aineiston keskustelut ovat yhtä mieltä siitä, että ulkoasun perusteella muodostetaan mielikuvia ja asun kantaja viestii pukeutumisellaan mielialastaan. Ulkoasusta kykenee päättelämään hyvin monia asioita, kuten onko asun kantajalla varma olo tilanteessa, jossa kantajaa tarkastellaan. Ulkoasun välittämässä sanattomassa viestissä on aina riskinsä, että sen vastaanottaja tulkitsee sen väärin. (Eväsoja & Keskinen, 2005, 35.)

”Toisaalta pukeutumisella on myös merkitystä: toiset muodostavat mielikuvia ulkoasun perusteella, ja oma pukeutuminen heijastuu omaan mielialaan ja käytökseen.”

5.6 Opettajan ammattitaidon ja ulkoasun yhteys

”Eivät he (oppilaat) opi pukeutumisen perusteella!”

Opettajan ammattitaidon ja ulkoasun yhteys kuvauskategorian alle sijoittuu alatasen kategoria *vaikutukset auktoriteettiin ja ammattitaitoon*. Opettajan ulkoasun vaikutuksesta auktoriteettiin ja ammattitaitoon herättää paljon keskustelua. Vahvimpana keskusteluista nousee esiin se, ettei ulkoasu vaikuta opettajan auktoriteettiin tai ammattitaitoon. Ulkoasulla kuitenkin haetaan auktoriteettia ja sitä voi lisätä niin sanotulla tylsällä pukeutumisella. Ulkoasulla on sosiaalinen funktio ja pukeutumisella voidaan ylläpitää tietynlaista statusta (Ruohonen, 2001, 61). Opettajuutta ei tule korostaa vaatteilla, mutta laadukkaat vaatteet voivat tuoda uskottavuutta. Aineistosta nousee esille myös huomio siitä, että varsinkin vanhempien oppilaiden silmissä voi saada uskottavuutta muodikkailla vaatteilla. Opettajan ulkoasun rajoittaminen voi vaikuttaa itse

opettajan työhön. Pukeutuminen voi olla opettajalle pedagoginen strategia, jolla pidetään yllä järjestystä ja haetaan kunnioitusta (Weber & Mitchell, 1995, 64).

Opettajan työ on melko vapaata itsensä toteuttamista, mikä luo pohjan hyvälle opetukselle. Itsensä toteuttamiseen lukeutuu myös se, että itsellään on hyvä olo niin sisäisesti kuin ulkoisestikin. (Korpinen, 1996, 32.) Epämukavalta tuntuvat vaatteet voivat vaikuttaa opettajan työhön ja esille nousee myös huomio, että miellyttävän näköinen opettaja on hyvä työssään. Keskusteluista tuli ilmi silti se, että ulkoasu vaikuttaa auktoriteettiin ja jopa opettajan väliaikaisiin työtilaisuuksiin. Oikeanlaisella pukeutumisella voi osaltaan vaikuttaa työpaikan saantiin, vaikka ulkoasun ei ole katsottu suoraan vaikuttavan siihen (Ruohonen, 2001, 72). Osa on myös sitä mieltä, että kuria voi rakentaa pukeutumisen avulla. Lauri Kemppinen (2007, 191–192) tuo artikkelissaan esille luokanopettajakoulutukseen vallitsevien alan ammattilaisten ristiriitaisista ajatuksista ulkoasun suhteen. Ulkonäkö ei saa olla valintakriteereissä mukana, mutta silti aihe nousee esiin ja ulkoasuun kiinnitetään jatkuvasti tahtomattaankin huomiota.

”--valintoja tekevien ”silmit” ovat hyvin tarkkoja ja ne huomaavat kyllä ihmisestä asioita, joita ulkonäöllä ja pukeutumisella ei voi peittää.”

”Ulkonäkönsä takia hänen sijaisuuttaan ei jatkettu”

”Auktoriteetti ei riipu vaatteista. Niillä voi saada hieman kohennusta omaan fiilikseen, mutta opettajan todellinen auktoriteetti lähtee aivan muusta, kuin vaateparresta.”

”--mulla on ollut hyviä opettajia, jotka ovat pukeutuneet melko neutraalisti, muodikkaasti, ”taiteellisesti” tai täti/setämäisesti. Eipä ole ikinä ollut siitä vaatetuksesta kiinni, minkälainen opettaja on ollut.”

Pukeutumisen voidaan nähdä heijastavan opettajan tapaan tehdä työtään (Salo, 2005, 54). Aineistossa oli kommentti, jossa sanottiin mielenkiintoisesti pukeutuvan opettajan tuovan lisäksiinnostusta myös opetusta kohtaan. Fyysisesti ja visuaalisesti poikkeavaa yksilöä voidaan muiden toimesta pitää erilaisena käyttäytymisensä, persoonallisuutensa ja myös älykkyytensä osalta (Ruotsalainen, 2011, 60). Oppilaat ja huoltajat ovat opettajan auktoriteetin mahdollistajia ja odottavat erilaisia asioita ulkoasun suhteen. Eräs keskusteluun osallistunut vanhempi ei ollut tyytyväinen opettajan ulkoasuun, mutta näki silti opettajan erittäin ammattitaitoisena ja luonteeltaan sopivalta työhön. Saman tyyliä kommentteja, joissa muisteltiin oman kouluajan erilaisesti pukeutuvia opettajia, oli paljon. Näissä opettajat todettiin päteviksi ”lempariopettajiksi”. Keskusteluissa tuotiin esille muistoja omista opettajista useaan otteeseen, niin hyvällä

kuin huonollakin mielellä. Mieleen kuitenkin jäävät juuri mielenkiintoiset opettajat ja heidän ulkoasunsa.

5.7 Opettajan ulkoasun kokeminen ja siihen liittyvät asenteet

”Kyllä teistä opettajista puhutaan, myös ulkonäöstä. Ei mikään uusi ilmiö.”

Opettajan ulkoasun kokeminen ja siihen liittyvät asenteet kuvauskategorian alle sijoittuvat alatason kategoriat, jotka käsittelevät huoltajien ja oppilaiden sekä opettajien toisiinsa kohdistuvaa suhtautumista opettajan ulkoasun osalta. Alatason kategoriat ovat siis *oppilaiden ja huoltajien suhtautuminen, opettajat toistensa tarkkailijoina* ja *opettajan ulkoasuun puuttuminen*. Voidaan ajatella, että pukeutuminen on henkilökohtainen asia, mutta silti se ei koskaan ole täysin yksityinen. Ulkoasua kontrolloi sitä katsova niin sanottu yleisö. (Ruohonen, 2001, 73.) Opettajaa ympäröivä yhteisö määrittelee kirjoittamattomat säännöt ulkoasulle (Heikkinen & Huttunen, 2007, 24).

Useat alatason kategorian, oppilaiden ja huoltajien suhtautuminen, alle sijoittuvat kommentit ovat hieman provosoivia ja tarkoituksena herättää kanssakeskustelijoissa muun muassa ärsyyntymistä. Juuri tämän kategorian aiheisiin liittyen oli keskusteluissa jonkin verran aiemmin määrittelemääni trollaamista. Esille nousee moneen otteeseen kuinka teinipojat tykkäävät opettajan ulkoasusta ja opettaja voi viedä äidiltä miehen. Myös seksistisiä puheita on paljon, joissa esimerkiksi ihaillaan muodokasta tai paljastavasti pukeutuvaa opettajaa ja kuinka nahkahousuihin pukeutuva opettaja piristää opetusta. Opettaja on työssään siinä asemassa, että hänen tulee vetää raja sille, mikä on sopivaa ja sallittua käyttäytymistä (Kamila, 2012, 276). Näitä seksistisiä puheita on pääasiassa vain naisopettajista ja usein opettajan ulkoasu on rohkaissut kommentoijia toimintaan. Ulkoasu on sosiaalisesti määriteltyä, joten oppilaiden ja huoltajien suhtautuminen vaikuttaa opettajan ulkoasuun. Varsinkin oppilaat huomaavat opettajan ulkoasussa jokaisen yksityiskohdan. (Weber & Mitchell, 1995, 56, 58.)

”--poika ei saa katsoa turhan pitkään eikä tyttö ottaa mallia.”

Opettaja on jatkuvasti avoimessa vuorovaikutuksessa erilaisten toimijoiden kanssa, mikä tekee ammatista erittäin näkyvää (Korpinen, 1996, 32). Opettajan roolimallina oloa painotetaan paljon, varsinkin nuorten tyttöjen osalta. Opettaja on monelle roolimalli sekä henkilö, jota ihaillaan, joten opettajan tuleekin hyväksyä jatkuvan tarkkailun alaisena työskentely (Laine, 1998, 112; Weber & Mitchell, 1995, 58). Varsinkin alakoulun opettajilla roolimallina olemis-

ta painotetaan. Opettajana toimiessa täytyy voida näyttää esimerkkiä siitä, ettei kaikkien tarvitse näyttää samalta ja tehtävänä on rohkaista oppilaita yksilöllisyyteen. Osa keskustelijoista olikin sitä mieltä, että opettaja näyttää omalla erilaisuudellaan hyvää esimerkkiä oppilaille ja esimerkillisyyttä odotetaan myös huoltajien toimesta.

Opettajan ulkoasusta puhutaan kodeissa ja ilmi nousi se, että ulkoasun luoma vaikutelma voi vaikuttaa huoltajien luottamukseen. Aineistossa oli kommentteja, joissa oma lapsi haluttiin toisen opettajan luokalle, sillä ei oltu tyytyväisiä lapsen opettajan ulkoasuun. Tärkeintä keskustelujen mukaan kuitenkin on, että oppilas on tyytyväinen eikä kärsi aikuisten toiminnasta. Myös oppilaat kommentoivat nykypäivänä yhä enemmän suoraan opettajan ulkoasua, mikä voi olla hyvin kiusallista opettajalle, mutta myös opettajan pukeutumisen kehumista ilmenee. Aineistosta nousee esiin ihmetystä siitä, että oppilaat ja huoltajat jollain tapaa puuttuvat opettajan ulkoasuun.

Opettajat arvostelevat toistensa ulkoasua, mutta puolustautuvat ulkonäköasioissa. Osa opettajista ovat ahdistuneita siitä, miten töihin pitää pukeutua, jotta ei herätä paheksuntaa tai liikaa huomiota. Eri luokka-asteiden opettajien pukeutumisessa nähdään eroja. Nähdään esimerkiksi, että alakoulun opettajien täytyy pohtia käytännöllisyyttä enemmän ja aineenopettajat taas voivat olla tyylikkäämpiä. Luokka-asteiden eroja ei kuitenkaan liiemmin perustella. Todetaan myös, että opettajien keskuudessa suhtautuminen on vapaamielistä. Kolmas alatasen kategoria on opettajan ulkoasuun puuttuminen. Keskustelijat ovat sitä mieltä, että huonosti pukeutuvan opettajan ulkonäköön täytyy puuttua. Niin ulkoasun katsoja kuin sen kantajakin voivat tuntea olonsa epämukavaksi, jos ulkoasu on sopimaton (Entwistle, 2001, 35). Osa kuitenkin toteaa, ettei aihetta arvosteluun ole ollut, sillä opettajat ovat pukeutuneet hyvin. Opettaja saa yhteisönsä jäsenenä uskottavuutta ja valtaa yhteisössä totutusti nähdyllä ja hyväksytyllä ulkoasulla (Barnard, 1996, 40).

”Säkkiinkö tässä pitäisi pukeutua että kukaan ei pahoita mieltään?”

”En äkkiseltään keksi yhtään opettajaa, joka ei panostaisi pukeutumiseensa edes vähän.”

”Luokanopettajilla siisti pukeutuminen voi olla tietenkin hankalaakin, kun pikkuräkänokkia roikkuu hihassa ja lahkeessa.”

”Tai jos ala-asteen ope, niin ihan sama mitä päällä.”

6 Tutkimuksen yhteenveto ja pohdinta

Tämä tutkimus selvitti, millaisia käsityksiä opettajan ulkoasusta vallitsee sosiaalisen median keskusteluissa ja millaisia erilaisia keskusteluja opettajien pukeutumisesta käydään. Tutkimuksen tarkoitus oli tuoda esille opettajan ulkoasun merkityksiä ihmisten käsityksissä ja mistä eri näkökulmista opettajaa tarkkaillaan. Tämä luku vetää yhteen tutkimuksen tuottamat tulokset ja olen myös pohtinut tutkimuksen eettisyyttä sekä luotettavuutta. Tutkimuksen eettisyys on ollut hyvin tiiviisti mielessäni koko tutkimusprosessin ajan ottaen huomioon tutkimuksen aineiston luonteen. Luvun lopuksi teen tutkimuksen johtopäätökset ja pohdin asettamiani tavoitteita tutkimukselle sekä aineiston tuottamia tuloksia. Sivuan myös heränneitä ajatuksia jatkotutkimuksen osalta.

Tutkimukseni vastaa yhteen laajaan tutkimuskysymykseen *Millaisia käsityksiä opettajan ulkoasusta vallitsee sosiaalisen median keskusteluissa?*. Tarkennettua tutkimuskysymystä ei ollut tarvetta muodostaa, sillä aineisto vastasi kattavasti suoraan kysymykseen. Yleisesti tutkimuksen aineisto tuotti tuloksia monipuolisesti ja analyysimallin avulla muodostuneita kategorioita syntyi oletettua enemmän. Fenomenografisen tutkimusotteen luonteeseen kuuluen, keskustelun kommentit ovat tietyn ihmisryhmän käsityksiä, joten tuloksista ei voida muodostaa absoluuttista totuutta eikä käsityksiä täysin yleistää.

Tutkimuksen aineistosta syntyi seitsemän kuvauskategoriaa, jotka kuvaavat moniulotteisesti käsityksiä opettajan ulkoasusta. Keskustelijat tiedostavat opettajan identiteetin ja puhuvatkin paljon sen esiin tuomisesta ulkoasussa. Identiteetin rinnalla myös muodin ja kulttuurin nähdään vaikuttavan opettajan pukeutumiseen, vaikka keskustelujen perusteella niiden vaikutus ei ole niin suuri kuin identiteetin. Fyysisistä ominaisuuksista keskusteluissa puhutaan paljon, vaikka ne ovat ominaisuus, joihin harva voi itse vaikuttaa. Opettajan ulkonäköä kuvaillaan monista eri näkökulmista ja puheissa on erilaisia sävyjä. Ulkoasun viestit voivat olla hyvinkin vahvoja ja tämän seikan myös keskustelijat ovat huomioineet. Ulkoasun ja ammattitaidon sekä auktoriteetin yhteyttä pohditaan paljon ja se aiheuttaa ristiriitaisia tuloksia. Opettajan ollessa jatkuvassa vuorovaikutustilanteessa eri toimijoiden kanssa, keskusteluista nousee esille erilaisia asenteita opettajia ja heidän pukeutumista kohtaan.

6.1 Eettisyys ja luotettavuus

Eettisiä kysymyksiä tulee pohtia koko tutkimusprosessin ajan ja ottaa huomioon se, että eettiset haasteet muuttuvat tutkimuksen etenemisen myötä. Keskeisiksi eettisiksi tarkastelun kohteiksi nousevat ihmisarvon kunnioitus ja autonomia sekä niin tutkittavien kuin tutkijankin turvallisuus. Tutkimukseni luonteen vuoksi tutkijana tulee pohtia onko sosiaalisesta mediasta kerätty tieto yksityistä vai julkista. (Terkamo-Moisio ym., 2016, 141.) Toinen asia, joka tulee ottaa huomioon sosiaalisen median tutkimuksessa on se, tutkitaanko verkon sisältöjä vai ihmisiä. Kun tutkimuksen kohteena on sisällölliset asiat, voi tutkimuskohteen ajatella olevan julkista. Julkista aineistoa on sosiaalisen median keskustelut, joihin jokaisella ihmisellä on avoin pääsy. (Laaksonen, 2018.) Yleispäteviä ohjeita eettisiin asioihin on kuitenkin mahdotonta antaa, sillä internet ei ole yhtenäinen kokonaisuus käyttötarkoituksen ja asiasisältöjensä osalta (Kuula, 2006, 195).

Tutkielmassani eettiset kysymykset ovat erityisen tärkeitä ottaen huomioon tutkittavan ilmiön ja aineistonkeruutavan. Tutkimuksen aineistona käyttämäni keskustelut ovat julkisia ja kaikkien saatavilla. Julkaisujen arkaluontoisuus tulee ottaa huomioon ja tätä tulee pohtia varsinkin aineiston lainauksia tehdessä (Laaksonen, 2018; Kuula, 2006, 185). Olen jättänyt lainauksista pois kommentit, joista kommentoijan voisi jossain tapauksessa tunnistaa. Kommentoijat ovat anonyymeja käyttäjänimeä lukuun ottamatta. En tuo keskustelijoiden käyttäjänimiä lainkaan esille enkä sitä, miltä sivustolta tietty ilmaisu löytyy. Monet sosiaalisen median tutkimisen eettiset kysymykset ratkeavat pyytämällä tarvittavat luvat ja informoimalla tutkimuksen olemassa olost (Kuula, 2006, 199). Olen pyytänyt jokaisen käyttämäni keskustelufoorumin ylläpidolta luvan keskusteluiden käyttämiseen (kts. liite 2). Lisäksi Suomi24.fi pyysi erikseen, että ilmoitan tutkimuksestani keskustelupalstalla, jolta olen keskustelun ottanut (kts. liite 3). Sosiaalisen median yksityisyyden rajat eivät ole tutkimuksen kannalta yksiselitteisiä (Kuula, 2006, 175). Johdannossa mainitsin, että Suomessa on yhtye, jonka laulujen sanat tulevat keskustelupalstojen keskusteluista. Lisäksi vuonna 2018 julkaistiin kirja, jossa on koottuna Vauva.fi:n suosituimpia keskusteluja. Keskustelut ovat siis julkisia ja niitä on käytetty myös muuhun kuin tutkimustarkoituksiin.

Tutkimuksen etiikkaan vaikuttaa tutkimuksen lähtökohdat ja itse tutkimuskysymys (Turtiainen & Östman, 2013, 52). Tavoitteenani oli selvittää, millaisia käsityksiä opettajan ulkoasusta vallitsee tutkimissani keskusteluissa, jolloin tarkoituksenani oli antaa tilaa kaikenlaiselle kommentoinnille. Tutkimusetiikan vahva perusta on tutkittavien kunnioittaminen (Turtiainen

& Östman, 2013, 55), johon olen pyrkinyt muun muassa anonymiteetin säilyttämisellä. En tutki tietyn ihmisen käsitysten taustalla olevaa tarinaa vaan käsitysten joukkoa, jotka vastaavat tutkimuskysymykseeni. Lainsäädännön puolesta ei ole kiellettyä tutkia avoimia verkkokeskusteluja, joissa keskusteluun osallistuvia ei voida tunnistaa. Tulee kuitenkin ottaa huomioon se, että keskusteluihin osallistuvat pitävät keskusteluympäristöä turvallisena paikkana ilmaista mielipiteitään ja käsityksiään vapaasti. (Kuula, 2006, 185.)

Riikka Turtiainen ja Sari Östman (2013, 56) tuovat esiin sen, että verkkotutkimuksessa tulee informoida tutkittavia tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta. Päädyin itse kuitenkin pyytämään sivustojen ylläpidolta luvat, sillä en välttämättä tule tavoittamaan kaikkia keskustelijoita, sillä monet keskusteluista ovat yli kymmenen vuoden takaa. Arkaluontoisuus on myös yksi periaate, jota tulee pohtia verkkotutkimuksessa (Turtiainen & Östman, 2013, 59; Kuula, 2006, 184). Keskustelupalstojen henkilökohtaisuus rajautuu usein vain keskusteluun osallistuvien omiin mielipiteisiin, jolloin arkaluontoisuus ei ole ongelma (Kuula, 2006, 186). Tutkielmani aihe ei ole kovinkaan arkaluontoiseksi luokiteltava.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa absoluuttinen totuus tulee unohtaa. Tutkimuksen laadusta ja luotettavuudesta puhuttaessa täytyy ottaa huomioon tutkijan ja ilmiön suhde sekä käytetty tutkimusmenetelmä. Aineistosta tehdyt tulokset ovat aina osaltaan tutkijakohtaisia. Tutkijan omat näkemykset ja kokemuspiiri vaikuttavat tutkimustuloksiin. (Kananen, 2008, 121, 124.) Juuri tutkijakohtaisuus tekee aineiston analysoinnista jokaiselle sitä tarkastelevalle hieman erilaisen. Fenomenografisessa tutkimuksessa onnistunutta analyysia ei mitata toistettavuudella, sillä tutkijan konstruktioit ovat ne, jotka määrittelevät kuvauskategoriat. (Niikko, 2003, 39–40.)

Useimmissa tapauksissa tutkimusta ohjaa tutkijan omat intressit ja niin myös tässä tutkimuksessa aihe on valikoitunut omien kiinnostusteni mukaan. Ottaen huomioon kandidaatin tutkielmani aiheen, ennakko-olettamuksia tutkimuksen aiheen osalta on ollut. Olen kuitenkin pyrkinyt lisäämään tutkielman luotettavuutta aiheen moniulotteisella tarkastelulla ja teorian sekä tulosten vuoropuhelulla. Olen myös tietoisesti yrittänyt jättää ennakko-olettamuksia sivuun aineistoa lukiessani. Tässäkin tilanteessa luotettavuutta lisää avoimesti esitetyt taulukot ja suorat lainaukset aineistosta. Luotettavuutta lisäämässä on myös oikeanlainen merkitseminen lähdeluetteloon. Internetistä otetuista sitaateista täytyy olla kyseisen julkaisun tarkka osoite merkittynä lähdeluetteloon sekä päivämäärä, jolloin se on ollut saatavilla. (Kuula, 2006, 172.)

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida aineiston riittävyydellä ja analyysin kattavuudella (Mäkelä, 1990, 48). Analysoitavat keskustelut ovat vuosilta 2007-2018, mutta en tutkijana koe, että se vaikuttaa tulosten luotettavuuteen merkittävästi. Keskustelukulttuurissa ei näe muutosta keskusteluja lukiessa läpi. Vanhempien keskustelujen aiheet ovat ajankohtaisia vielä tänäkin päivänä. Keskustelut ovat tasaisesti vuosilta 2007-2018, mikä kertoo siitä, että aihe on jaksanut herättää keskustelua vuodesta toiseen.

Tutkimukseni tarkoitus on tehdä katsaus siitä, millaisia käsityksiä opettajan ulkoasusta vallitsee sosiaalisen media keskusteluissa ja tutkia, kuinka ne poikkeavat teoriasta. Luotettavuutta tuo perusteltu metodologia ja oikeantyyppinen aineiston analyysitapa. Riski luotettavuudelle on se, jos sosiaalisen median tuottamaa aineistoa tulkitaan väärin tai se liitetään vääränlaisiin ilmiöihin. Aineistoa täytyy tulkita huolellisesti ja oikeanlaisilla menetelmillä. (Laaksonen ym., 2013, 23.) Tutkimuksen luotettavuudesta puhuttaessa esiin nousee se, miten uskollinen tutkijan tulkinta on aineistolle. Fenomenografisessa tutkimuksessa aineistosta nousevien kategorioiden muodostus jää lukijalle usein liian läpinäkyväksi. (Huusko & Paloniemi, 2006, 169–170.) Tutkielmassani pyrin tuomaan kuvauskategorioiden muodostamisprosessin mahdollisimman selvästi esille esimerkkien ja taulukoiden avulla. Tutkimuksen luotettavuutta lisää fenomenografisen analyysin ymmärtäminen ja kyky muodostaa aineistosta kategorioita. Analyysin vaiheet ja tulokset tulee esittää avoimesti ja ymmärrettävästi, jossa auttavat juuri tutkimukseni taulukot.

6.2 Pohdinta ja johtopäätökset

Pohtiessa tutkimuskysymykseeni vastausta, voi tiivistetysti todeta, että käsitykset opettajan ulkoasusta sosiaalisen median keskusteluissa ovat ristiriitaisia ja muutoksen keskellä tasapainoilevia. Sosiaalinen media on lisännyt opettajan ulkonäköpaineita. Opettajan ulkoasu näyttäytyy mielipiteitä herättävänä ja samaan aikaan mitäänsanomattomana. Odotukset koskevat siisteyttä, asiallisuutta ja paikoin myös persoonallisuutta. Opettajan ulkoasuun vaikuttavat ympäröivä tila, kulttuuri, muoti ja toiset ihmiset. Opettajan ulkonäkö näyttäytyy myös erilaisen viestien välittäjänä ja toisinaan jopa ammattitaidosta kertovana. Loppujen lopuksi tahdotaan, että opettajan ulkoasu on sellainen, jossa identiteetti näkyy ja opettajalla on itse hyvä olla. Lopulta hyvä opettaja rakentaa auktoriteettiasemansa muun kuin ulkoasun varaan.

En pystynyt itse vaikuttamaan tutkimukseni kohdejoukkoon enkä saanut keskustelijoista lähes minkäänlaisia tietoja. Tutkimuksen luonne olisi muuttunut, jos kohdejoukosta olisi ollut

enemmän tietoja. Sosiaalisessa mediassa on valloillaan tietynlaiset yhteisöt ja käyttäytymismallit. Aineistoni keskustelufoorumeilla keskustellaan usein hyvinkin kärkevästi. Tutkimuksen tavoite oli tutkia tietyn yhteisön käsityksiä itse ilmiöstä, mikä mielestäni toteutui. Tavoitteena oli myös saada aitoja kommentteja tutkittavasta aiheesta, mikä onnistui analysoimalla valmiina olemassa olevia keskusteluja.

Pääpaino keskusteluissa oli naisopettajien ulkoasussa. Keskusteluissa puhuttiin myös miesten pukeutumisesta ja joitakin keskusteluja oli aloittanut miespuolinen henkilö, mikä osoittaa myös miesten olevan nykypäivänä yhä enemmän kiinnostuneita ulkoasustaan. Miehet kokevat naisten tavoin paineita ulkoasunsa suhteen. Yleisesti suuri osa opettajista on naisia, joten opettajan ulkoasun katsojien puheet kiinnittyvätkin enemmän naisopettajiin. Kuten aiemmin tuli jo todettua, naiset on yleisesti nähty katseen objekteina ja miehet sen subjekteina. Taina Kinnunen (2001) tuo esiin kehonrakennuksen maailmaa tutkiessaan, että nykypäivä luo myös miehille ulkonäköpaineita ja tarvetta kiinnostua omasta pukeutumisesta sekä ”kehon koristuksesta” (Kinnunen, 2001, 206). Stereotypioissa mieleen tulee yleisemmin naisopettaja, sillä puhutaan nutturapäistä, hameista ja helmistä. Tulokset kuitenkin puhuvat sen puolesta, että sukupuolesta riippumatta opettajan ulkoasulta odotetaan tiettyjä asioita, kuten jo usein esille noussutta siisteyttä ja asiallisuutta.

Satu Kivimäki (2003) on tehnyt tutkimusta naisista, pukeutumisesta ja rooleista, joissa he arjessa ja työelämässä ovat. Vaikka opettajan ammatissa nainen ottaa itselleen opettajaroolin, voi hän ilmentää omaa naiseuttaan ulkoasuun panostamalla. Tämä ei tarkoita, että tällöin opettajaroolia tulisi laiminlyödä. (Kivimäki, 2003, 252.) Aiemmin todettuna koulussa sukupuolta ei välttämättä haluta korostaa. Tutkimuksen tulokset eivät kuitenkaan kiellä sukupuolen läsnäoloa, mutta puoltavat sitä, että naisellisuus on huonompi ominaisuus kuin maskuliinisuus. Naisellisuuden korostamista katsotaan huonolla, vaikka kyse on naisvaltaisesta alasta, mikä luo opettajien maailmaan ristiriidan. Nähdään, että nainen voidaan ottaa vakavasti, kun hän mukailee maskuliinista pukeutumistyyliä (Franck, 1997, 89). Kivimäki tuo kuitenkin esille, että tärkeimpiä asioita naisten pukeutumisessa on esteettisyys, mukavuus, käytännöllisyys ja laatu (Kivimäki, 2003, 263). Tutkimukseni aineisto osoittaa samoja vaatimuksia opettajan ulkoasulle, mutta keskustelijoiden käsityksissä vallitsi ajatus, että monet opettajat tinkivät esteettisyydestä.

Yhteiskunnan määrittelemä tyyli pukeutumiselle ja sosiaalinen asema ovat jääneet persoonallisuuden ja yksilöllisyyden varjoon viime vuosina (Honkavaara, 2003, 272). Tätä tukee myös

sosiaalisen median keskustelut, joissa totuttua erilaisemmin pukeutuvat opettajat herättävät huomiota ja mielipiteitä. Tutkimuksen aineisto saa pohtimaan neutraalin ja mitäänsanomattoman ulkoasun ihannointia opettajuudesta puhuttaessa. Oppilaille toivotaan aidon näköisiä ja oloisia opettajia, jotka eivät käytä erilaisia pidennyksiä. Hius-, ripsi- ja kynsipidennykset saavat lähes jokaiselta keskustelijalta negatiivisen vastaanoton. Reaktio on mielenkiintoinen ja keskusteluista saa sen kuvan, että pidennykset liitetään turhamaisuuteen ja teennäiseen persoonallisuuteen, ehkä jopa alhaiseen älykkyyteen. Viestimiskeinona pukeutumista voidaan kuvailla neutraaliksi, vaikka aineiston tulokset osoittavat, että ulkoasun viestit voidaan tulkita hyvinkin voimakkaiksi. Yleisesti tutkimuksen tulokset kertovat siitä, että opettajan ulkoasu luo merkityksiä ja asuvalintoja sekä kehollisia koristuksia tulkitaan jatkuvasti. Vaatteen vertauskuvia ja viestejä lukiessa oleellista on katsojan ajatukset ja asenne (Franck, 1997, 95).

Pukeutumisella on aina jokin tehtävä ja merkitys. Vaatteen pukija luo pukeutumisellaan ja vaatevalinnoillaan niiden merkityksen ja sen millaisia asenteita niillä viestittää. (Honkavaara, 2003, 269.) Ulkoasun perusteella ihmisestä voidaan olettaa monenlaisia asioita, kuten elämäntilanteesta ja ajatusmaailmasta. Opettajia kuvataan toisinaan mitäänsanomattomiksi, joten sen tyyppisellä pukeutumisella voidaan hakea sitä, ettei herätä liikaa huomiota tai välitä tietynlaisia viestejä. Mitäänsanomattomuudella opettaja voi suojata itseään katsojilta ja keskittää huomion pelkkään ammattitaitoon. Toisaalta opettajaa katsova ei välttämättä pidä mitäänsanomattomuutta hyvänä asiana, minkä tutkimuskin osaltaan osoitti.

Pukeutuminen arvottaa ihmisiä, sillä ulkoasua katsova tekee jatkuvasti tulkintoja siitä, mitä näkee ja vertailee niitä omiin asenteisiin, arvoihin ja käsityksiin. Ulkoasu ja pukeutuminen ovat usein tiedostamattomasti vaikuttamassa ihmisten käsityksiin ja päätöksiin pukeutumisen suhteen (Honkavaara, 2003, 285–286). Töihin pukeutuessa yksilön valintoihin vaikuttavat asema työpaikalla, työn luonne ja sosiaalinen ympäristö (Kivimäki, 2003, 265). Aineistosta nousi esille odotukset opettajan pukeutumiselle sen mukaan, millä luokka-asteella toimitaan. Esimerkkinä tästä on keskustelu, jossa todettiin, että alakoulun opettaja tarvitsee käytännölliset vaatteet tai hänen asuvalinnoillaan ei ole niin väliä.

Tutkimukseni ei eritellyt eri luokka- ja kouluasteiden opettajia. Aiheen osalta voi kuitenkin pohtia, mikä merkitys esimerkiksi korkeakoulussa eri alojen opettajien ulkoasulla on. Millaisen reaktion herättää esimerkiksi sairaanhoitoalan opettajan rakennekynnet tai liiketalouden opettaja, joka pukeutuu vanhaan villapaitaan. Näissäkin tapauksissa eri ammattialojen stereotypiat elävät vahvana, mutta myös työn asettamat vaatimukset ovat läsnä. Ammattiin koulut-

tavat opettajat edustavat omaa ammattialaansa ja näyttävät esimerkkiä tuleville työntekijöille. Tietyillä aloilla on myös monenlaisia pukeutumiskoodeja, jotka opettajan tulee ottaa huomioon. (Kamila, 2012, 306, 308.)

Opettajan ulkoasuun liitetään usein jo aiemmin mainitsemani Marimekko ja Marimekon ”säkkimäinen” muoti. Marimekon vaatteita ei ensimmäiseksi kuvailla sanalla seksikäs tai naisellinen. Ehkä juuri tästä syystä sen katsotaan sopivan opettajalle. Marimekon vaatteet ovat usein värikkäitä ja pirteitä, mikä voidaan nähdä hyvänä ulkoasuna opettajalle. Aikoinaan Marimekon mallina toimivat naiset olivat meikittömiä ja koruttomia naisia. Nykypäivänäkin Marimekon vaate voidaan liittää yksinkertaiseen ulkoasuun. (Wiikeri, 1986, 34–35, 40.) Työvaatteissa värikkyyden nähdään lisäävän työpaikalla vallitsevaa dynaamisuutta ja viestittävän pukijan halusta erottua joukosta (Franck, 1997, 99). Tutkimuksen aineistosta tulee ilmi se, että useat odottavat opettajalta hillittyä ja siistää ulkoasua. Tummaa meikkiä ja niin sanottua koristautumista eivät kaikki katso hyvällä. Keskusteluissa tuli esiin opettajan univormu eli farkut ja paita. Sama seikka nousi esiin myös esimerkiksi Marjo Kamilan väitöskirjassa, jossa univormuun kuuluu farkut ja Marimekon paita. Erilaiset brändit tulivat keskusteluissa julki ja vahvimmin opettajaan liitetään juuri Marimekko.

Opettajan roolista puhuttaessa, pukeutuminen opettajan rooliin voi automaattisesti muuttaa käyttäytymistä ”opettajamaiseksi”. Rooliin pukeutumisessa voi pukeutua joko omien mielihalujen tai muiden odotusten mukaan. Keskusteluissa todettiin, että vapaa-ajalla opettaja voi pukeutua kuten haluaa, jolloin se on enemmän omien mielihalujen ohjaamaa. Pukeutuminen voi vahvistaa yksilön sisäistä yhteenkuuluvuuden tunnetta (Honkavaara, 2003, 270). Tutkimukseni on tuonut esille sen, että opettajilla on tietynlaisia tyylejä ja stereotyyppisiä merkkejä ulkoasussaan, joista heidät voidaan tunnistaa. Opettaja voi siis pukeutua näihin odotuksiin, jotta tuntisi kuuluvansa yhteisöönsä, jossa työskentelee. Keskusteluissa todetaan, että opettajan tulee näyttää opettajalta, mikä kertoo siitä, että opettajan ulkoasun stereotypiat elävät yhä ja tuovat turvaa sekä uskottavuutta opettajana työskentelevälle. Opettajat ovat edelleen pitkälti puhtoisia malliesimerkkejä ja aineistossakin käytettyä kuvausta ”elovena-tyttöjä”.

Jossain määrin voidaan olettaa, että opettajan ulkoasu viestittää opettajan tavasta opettaa (Salonen, 2005, 54). Taina Kinnunen ja Jaana Parviainen (2016) ovat tutkineet rekrytointikonsulttien näkemyksiä työnhakijan persoonallisuudesta, ruumiillisuudesta ja ulkoasusta. Ulkoasun ja fyysisten ominaisuuksien katsotaan olevan asioita, jotka eivät saa vaikuttaa työhaussa ja työpaikan saantiin. Silti ne tahtomattakin muodostavat hakijasta tietynlaista kuvaa. Ikä, erilaiset

eleet, sukupuoli ja ulkoasun tyyli ovat asioita, jotka muodostavat katsojassa mielikuvia ja tunteita. Katsojan henkilökohtaiset ominaisuudet ja omat elämäkokemukset vaikuttavat siihen, kuinka hän maailmaa katselee. Kinnunen ja Parviainen tuovat esiin sen, että häiritseviä asioita rekrytointikonsulttien mielestä hakijan ulkonäössä ovat muun muassa lävistyksiset, tatuoinnit, lihavuus, epäsiisteys, kaljuus ja erikoinen hiustyyli. (Kinnunen & Parviainen, 2016, 61–62, 67.) Mielenkiintoista on, että naisellisuudesta puhuttaessa ruumiin muodot ja koko eivät tule keskusteluissa esille. Lihavuus on aihe, jota ei nosteta aineistossa missään vaiheessa esille, eikä se tule vastaan tieteellisissä julkaisuissa kuin paikka paikoin.

Kandidaatin tutkielmassani totesin, että ulkoasu vaikuttaa oppilaiden ja huoltajien kokemaan auktoriteettiin. Muodostin myös oman käsitteen, näkyvä auktoriteetti, joka kuvaa auktoriteettia, johon ulkoasu vaikuttaa. Näkyvä auktoriteetti rakentuu ulkoisten ominaisuuksien ja pukeutumisen avulla ja on katsojan tulkintojen varassa. (Alajoki, 2017, 19, 25.) Pro gradu -tutkielmani on kuitenkin tuottanut enemmän tuloksia sen puolesta, ettei ulkoasu vaikuta auktoriteettiin, kun otetaan huomioon muut auktoriteettiin vaikuttavat asiat. Silti vaatteilla voi saada symbolista valtaa ja auktoriteettia (Lönnqvist, 2008, 12). Ulkoasua koskeva tutkimus on haastavaa, sillä sitä ei voida yksiselitteisesti tulkita. Ulkoasun kantaja ja sitä katsova eivät omista samaa merkitysjärjestelmää, jolloin tulkinnat ovat ristiriitaisia. (Honkavaara, 2003, 273.) Suurelta osin tutkimuksen tulokset kuitenkin mukailivat teorian antamien käsitysten kanssa.

Ulkonäöstä ollaan kiinnostuneita tutkimuskentällä yhä enemmän. Tutkimuksessani esille noussut Marjo Kamila (2012) tutki suoraan opettajien puheita ulkoasun osalta. Taloussosiologian dosentti Outi Sarpila on tutkinut kulutusta ja ulkonäköä Suomessa. Vuonna 2018 valmistunut tutkimusprojekti *Suomi ulkonäköyhteiskuntana* käsittelee ulkonäön ja työelämän yhteyttä. En ehtinyt saada tutkimusprojektin tuloksia pro gradu -tutkielmaani, mutta projekti viestittää siitä, että ulkoasua pidetään nykypäivänä merkityksellisenä asiana työelämässä. Sarpila toteaa Helsingin Sanomien haastattelussa, ettei Suomessa ole vielä täysin oivallettu ulkonäkö-tutkimuksen merkitystä. Ei haluta nähdä sitä, että ulkoasu voi vaikuttaa yksilön mahdollisuuksiin elämän eri osa-alueille. Myös Sarpila tuo esille sen, että naisten ulkoasuun kiinnitetään enemmän huomiota ja sääntöjä on vähemmän miesten pukeutumiselle. (Riihimäki, 2017.) Tämä tuli myös oman tutkielmani tuloksissa ilmi. Opettajalle on työelämässä monia kirjoittamattomia sääntöjä, jotka koskevat myös ulkoasua. Tutkielmani tulokset kertovat siitä, että ulkoasulla on merkitystä työelämässä.

Tehdessäni pro gradu -tutkielmaani marraskuussa 2018 Keski-suomalaisen päätoimittaja Pekka Mervola kirjoitti pääkirjoituksen, joka käsitteli opettajan roolia nykyajan koulussa. Itse pääkirjoitus on luettavana ainoastaan lehden tilaajille. Kirjoitus otti esiin opettajan pukeutuksen ja kuinka opettajasta on tullut oppilaan kaveri, jonka voi nähdä opettajan tyylistä pukeutua töihin. Pääkirjoituksen johdosta Facebookin kautta järjestettiin perjantaina 30.11.2018 tapahtuma Pukeudu bändipaitaan opettaja!. Tällä haluttiin tuoda esille se, ettei hyvä opettajuus riipu vaatetuksesta. Tapahtumaan osallistui toista tuhatta opettajaa ympäri Suomea ja kuvia bändipaitaan pukeutuneista opettajista julkaistiin niin Facebook-tapahtumassa kuin kuvienjakopalvelussa Instagramissa. Tapahtuma sai laajasti huomiota ympäri Suomea ja se keräsi suuren määrän osallistujia, joten tapahtuma aiotaan järjestää uudelleen myös ensi vuonna. (Junttila, 2018; Seppälä, 2018.)

Pääkirjoitus ja tapahtuma tukevat osaltaan tutkielman tuloksia. Vaikka tapahtuma nostaa esille sen, ettei ammattitaito ja hyvä opettajuus riipu ulkoasusta, kertoo se myös opettajan ulkoasun merkityksellisyydestä nykypäivänä. Opettajat pohtivat ulkonäköasioita ja ottavat kantaa kohdatessaan kritiikkiä. Opettajia tarkkaillaan joka suunnasta, mikä voi monelle luoda paineita ulkoasunsa suhteen. Ulkonäköä voidaan pitää toissijaisena asiana opettajan työssä, mutta se on jatkuvasti ajankohtainen ja monen huoltajan, oppilaan, kollegan kuin opettajankin mielessä. Aiheen ajankohtaisuudesta kertoo myös se, kuinka helposti tutkimukseni aineisto lopulta oli saatavissa, sillä keskusteluja löytyi paljon.

Pukeudu bändipaitaan opettaja! -tapahtuma osoitti, että opettajan ulkonäköasiat nousevat aika-ajoin esille. Opettaja-lehti teki lähes kymmenen vuotta sitten kyselyn lehdessään, jossa opettajat vastasivat kysymyksiin koskien ulkonäköä. Kyselyn mukaan kaksi kolmesta naisopettajasta ja osa miesopettajista miettii omaa ulkoasuaan joka päivä. Opetusalan ammattijärjestön puheenjohtaja Olli Luukkainen totesi vuonna 2011, että ulkonäköasiat ovat yhä enemmän esillä. Samaisessa haastattelussa Luukkainen kertoi opettajien kauneusleikkausten yleistyneen, joihin jossain määrin vaikuttavat esimerkiksi opettajan ulkonäön arvostelu. (Yle, 2011.) Mielenkiintoista olisikin jatkossa tutkia, onko ulkonäköpaineet pysyneet nykypäivänä samana tai ovatko ne lisääntyneet esimerkiksi sosiaalisen median ollessa jatkuvasti jokapäiväisessä elämässä mukana.

Kiinnostava jatkotutkimuksen aihe on myös se, onko miesopettajien ulkonäköpaineet ja kiinnostus omaa ulkonäköä kohtaan kasvanut. Tutkielmani tulokset osoittavat sen, että näin voi mahdollisesti olla. Kauneusleikkauksista ei aineistoni keskusteluissa puhuttu, mutta olisi jat-

kotutkimusta ajatellen mahdollinen aihe. Mielestäni pro gradu -tutkimukseni täytti tavoitteeni tuoda esille opettajan ulkoasun merkityksiä ja käsityksiä sekä sen kuinka monitahoinen ilmiö opettajan ulkoasu on. Opettajan ulkoasu on jatkuvassa muutoksessa, vaikka se toistaa itseensä liittyviä stereotypioita. Nuoret opettajat tutustuttavat katsojat uusiin pukeutumiskäytäntöihin, jolloin kuva opettajan ulkoasusta monipuolistuu. (Kamila, 2012, 98.) Ulkonäkökeskeisessä yhteiskunnassa opettajan ulkoasu tulee edelleen tulevaisuudessa olemaan ajankohtainen aihe.

Lähteet

- Aalto, T. & Uusisaari, M. Y. (2009). *Nettielämää – Sosiaalisen median maailmat*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Ahonen, S. (1995). *Fenomenografinen tutkimus*. Teoksessa (toim.) Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. (1995). *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Rauma: Kirjapaino West Point Oy.
- Alajoki, M-M. (2017). *Näkyvä auktoriteetti – Opettajan ulkoasun merkitys*. Haettu osoitteesta: <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201704081457.pdf>.
- Alasuutari, P. (2001). *Laadullinen tutkimus*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Anna. (2010). *Tyylikäs opettaja? –keskustelu*. Haettu 8.3.2018 osoitteesta: <https://keskustelu.anna.fi/threads/tyylikaes-opettaja.1835910/>.
- Arpo, R. (2005). *Internetin keskustelukulttuurit. Tutkimus internet-keskusteluryhmien viesteissä rakentuvista puhetavoista, tulkinnoista ja tulkinnan kehyksistä kommunikaatioyhteiskunnassa*. Joensuu: Joensuun Yliopistopaino.
- Barnard, M. (1996). *Fashion as Communication*. London & New York: Routledge.
- Berggren, N., Jordahl, H. & Poutvaara, P. (2006). *The Looks of a Winner: Beauty, Gender and Electoral Success*. Munich: CESifo.
- Burkitt, I. (1999). *Bodies of Thought. Embodiment, Identity & Modernity*. Trowbridge, Wiltshire: The Cromwell Press Ltd.
- Calefato, P. (2004). *The Clothed Body*. Oxford: Berg.
- Entwistle, J. (2001). *The Dressed Body*. Teoksessa (toim.) Entwistle, J. & Wilson, E. *Body Dressing*. Oxford: Berg.
- Erkkilä, R. & Estola, E. (2007). *Opettaja tunturin takaa*. Teoksessa (toim.) Estola, E., Heikkinen, H. L. T. & Räsänen, R. *Ihmisen näköinen opettaja*. Oulu: Oulu Universtiy Press.
- Eväsoja, H. & Keskinen, S. (2005). *Opettaja auktoriteettina ja vallan käyttäjänä*. Teoksessa (toim.) Keskinen, S. *Valta, kilpailu ja kiusaaminen opettajan työssä*. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.
- Franck, M. (1997). *Waatteen viesti ja viettelys*. Tampere: Eräsalon Kirjapaino Oy.
- Haavio, M. H. (1969). *Opettajapersoonallisuus*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hakala, S. & Vesa, J. (2013). *Verkkokeskustelut ja sisällön erittely*. Teoksessa (toim.) Laaksonen, S-M., Matikainen, J. & Tikka, M. (2013). *Otteita verkosta – Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Jyväskylä: Bookwell Oy.

- Hall, S. (2005). (suom. & toim.) Herkman, J. & Lehtonen, M. *Identiteetti*. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Heikkinen, H. L.T & Huttunen, R. (2007). *Opettaja ihmisenä ja ammattilaisena*. Teoksessa (toim.) Estola, E., Heikkinen, H. L. T. & Räsänen, R. *Ihmisen näköinen opettaja*. Oulu: Oulu University Press.
- Hinton, S. & Hjorth, L. (2013). *Understanding Social Media*. Los Angeles: SAGE Publications Ltd.
- Honkavaara, N. (2003). *Pukeutumisen kontekstuaalisuus*. Teoksessa (toim.) Koskennurmi-Sivonen, R. & Raunio, A-M. *Vaatekirja*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Huusko, M. & Paloniemi, S. (2006). *Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä*. *Kasvatus* 37 (2); 162-173.
- Feldt, T & Metsäpelto, R-L. (2010). *Persoonallisuuden käsite psykologiassa*. Teoksessa (toim.) Feldt, T & Metsäpelto, R-L. *Meitä on moneksi. Persoonallisuuden psykologiset perusteet*. Juva: PS-kustannus.
- Grumet, M. R. (2003). *My Teacher's Body*. Teoksessa (toim.) Freedman, D. P. & Stoddard Holmes, M. *The Teacher's Body. Embodiment, Authority, and Identity in the Academy*. Albany: State University of New York Press.
- Gröhn, T. (1992). *Fenomenograafinen tutkimusote*. Teoksessa (toim.) Gröhn, T. & Jussila, J. (1992). *Laadullisia lähestymistapoja koulutuksen tutkimuksessa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Isotalo, M. (2000). *Etiketin salat – Etikettipukeutumisen opas*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Junttila, E. (2018). *Pukeudu bändipaitaan opettaja! -tapahtuma*. Haettu 12.1.2019 osoitteesta: https://www.facebook.com/events/310592013115342/?active_tab=discussion.
- Kaksplus. (2009). *Saako lapsiesi opettaja pukeutua ihan miten tahtoo...? Kouluun siis. – keskustelu*. Haettu 25.9.2018 osoitteesta: <https://kaksplus.fi/threads/saako-lapsiesi-opettaja-pukeutua-ihan-miten-tahtoo-kouluun-siis.1496910/>.
- Kaksplus. (2018). *Jakkupuku ja pikkutakki, opettajille työasu? –keskustelu*. Haettu 26.9.2018 osoitteesta: <https://kaksplus.fi/threads/jakkupuku-ja-pikkutakki-opettajille-tyoeasu.2512793/>.
- Kaleva. (2012). *Nuorten opettajien pukeutuminen liian vapaamielistä –keskustelu*. Haettu 25.9.2018 osoitteesta: <https://www.kaleva.fi/juttutupa/muut/nuorten-opettajien-pukeutuminen-liian-vapaamielista/1899841>.

- Kamila, M. (2012). *Katsojana ja katsottuna – Opettajan kontrolloitu ulkoasu*. Jyväskylä: Bookwell Oy.
- Kamila, M. (2010). *Luokanopettajaopiskelijoiden mielikuvia opettajan ulkoisesta olemuksesta*. Teoksessa (toim.) Ropo, E., Silfverberg, H. & Soini, T. *Toisensa kohtaavat ainedidaktiikat*. Tampere: Juvenes Print.
- Kananen, J. (2008). *Kvali – Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Kananen, J. (2017). *Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä*. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Kemppinen, L. (2007). *Ihannhakijan muotokuva – epävirallinen valintakoekeskustelu ja opettajuuteen liitetyt uskomukset*. Teoksessa (toim.) Nikkola, T. & Räihä, P. *Sattumia vai osumia? Opiskelijavalintojen olemuksen määrittelyä*. Juva: PS-kustannus.
- Kinnunen, T. (2001). *Pyhät bodarit: yhteisöllisyys ja onni täydellisessä ruumiissa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kinnunen, T. & Parviainen, J. (2016). *Rekrytointikonsulttien tuntuma ”hyvästä tyypistä”*. Teoksessa (toim.) Parviainen, J., Kinnunen, T. & Kortelainen, I. *Ruumiillisuus ja työelämä. Työruumis jälkiteollisessa taloudessa*. Tampere: Vastapaino.
- Kivimäki, S. (2003). *Aikuisen naisen vaatekaappi*. Teoksessa (toim.) Koskennurmi-Sivonen, R. & Raunio, A-M. *Vaatekirja*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kodinkuvalehti. (2017). *Lukijan kirje: Opettajan paljastavat vaatteet hämmensivät*. Haettu 12.9.2018 osoitteesta: <https://www.kodinkuvalehti.fi/artikkeli/osallistu/ihmisten-kesken/lukijan-kirje-opettajan-paljastavat-vaatteet-hammensivat>.
- Koskennurmi-Sivonen, R. (2003). *Vaatetus, pukeutuminen ja muoti – Ero ja erottamattomuus*. Teoksessa (toim.) Koskennurmi-Sivonen, R. & Raunio, A-M. *Vaatekirja*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kuula, A. (2006). *Tutkimusetiikka – Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Laaksonen, S-M. & Matikainen, J. (2013). *Tutkimuskohteena vuorovaikutus ja keskustelu verkossa*. Teoksessa (toim.) Laaksonen, S-M., Matikainen, J. & Tikka, M. (2013). *Otteita verkosta – Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Jyväskylä: Bookwell Oy.
- Laaksonen, S-M., Matikainen, J. & Tikka, M. (2013). *Tutkimusotteita verkosta*. Teoksessa (toim.) Laaksonen, S-M., Matikainen, J. & Tikka, M. (2013). *Otteita verkosta – Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Jyväskylä: Bookwell Oy.

- Laaksonen, S-M. (2018). *Taitavasti eettistä verkkotutkimusta*. Haettu 5.11.2018 osoitteesta: <https://www.vastuullinentiede.fi/fi/tutkimusty%C3%B6/taitavasti-eettist%C3%A4-verkkotutkimusta>.
- Laine, T. (1998). *Opettajakin on ihminen*. Teoksessa (toim.) Niemi, H. *Opettaja modernin murroksessa*. Juva: WSOY.
- Lazarus, R. S. (1977). (suom.) Toropainen, L. *Persoonallisuus*. Espoo: Weilin+Göös.
- Löfström, J. (2007). *Sukupuoli ja seksuaalisuus koulussa*. Teoksessa (toim.) Niemi, H. & Sarra, R. *Erilaisuuden valot ja varjot. Eettinen kasvatus koulussa*. Helsinki: Otava.
- Lönnqvist, B. (2008). *Vaatteiden valtapeli*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Marton, F. (1986). *Phenomenography: A Research Approach to Investigating Different Understandings of Reality*. Journal of Thought, 21(3), 28-49.
- Mäkelä, K. (1990). *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Niemi, H. (2007). *Monien identiteettien maailmassa*. Teoksessa (toim.) Niemi, H. & Sarra, R. *Erilaisuuden valot ja varjot. Eettinen kasvatus koulussa*. Helsinki: Otava.
- Niikko, A. (2003). *Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa*. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Nykyri, T. (1996). *Naiseuden naamiaiset – Nuoren naisen diskoruumiillisuus*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Oyserman, D. (2004). *Self-concept and identity*. Teoksessa (toim.) Brewer, M. B. & Hewstone, M. *Self and social identity*. Cornwall: Blackwell Publishing.
- Palmu, T. (2001). *Kosketuspintoja sukupuoleen: opettajat, ruumiillisuus ja seksuaalisuus*. Teoksessa (toim.) Tolonen, T. *Suomalainen koulu ja kulttuuri*. Tampere: Vastapaino.
- Puolimatka, T. & Tirri, K. (2000). *Teacher Authority in Schools: a case study of Finland*. Lehdessä *Journal of Education for Teaching*. Vol. 26, No. 2.
- Pönkä, H. (2014). *Sosiaalisen median käsikirja*. Jyväskylä: Docendo Oy.
- Riihimäki, J. (2017). *Ulkonäkö on käyntikortti*. Helsingin Sanomat 20.9.2017.
- Ruohonen, S. (2001). *Nuorten pukeutuminen. Erottautumista, elämyksiä, harkintaa*. Joensuu: Joensuu University Press.
- Ruotsalainen, J. (2015). *Iholle kaiverrettu – Tatuoimisen kulttuurinen murros Suomessa*. Tampere: Juvenes Print.
- Salo, U-M. (2005). *Ankarat silkkää hyvyttään. Suomalainen opettajuus*. Helsinki: WSOY.
- Sarpila, O., Pajunen, T., Kekäläinen, S. & Åberg, E. (2017). *Onko ulkonäön arvostus nousussa Suomessa? Yhteiskuntapolitiikka* 82:1, 86-94.

- Seppälä, A. (2018). *Päätoimittaja ihmetteli opettajan bändipaitaa – tänään sadat opettajat pukeutuvat sellaisiin*. Haettu 12.1.2019 osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-10533786>.
- Suomi24. (2007). *opettajan pukeutuminen –keskustelu*. Haettu 25.9.2018 osoitteesta: <https://keskustelu.suomi24.fi/t/4342234/opettajan-pukeutuminen>.
- Suomi24. (2009). *Open ulkonäkö ja valinta? –keskustelu*. Haettu 25.9.2018 osoitteesta: <https://keskustelu.suomi24.fi/t/7119762/open-ulkonako-ja-valinta>.
- Syrjälä, S-L. (2008). *Kansankynttilä*. Teoksessa (toim.) Heikkinen, H. L. T. & Syrjälä, L. *Minussa elää monta tarinaa – kirjoituksia opettajuudesta*. Vantaa: Hansaprint Oy.
- Terkamo-Moisio, A., Halkoaho, A. & Pietilä, A-M. (2016). *Sosiaalinen media tieteellisessä tutkimuksessa – Tutkimuseettisiä näkökulmia*. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2016: 53 141–143*.
- Turtiainen, R. & Östman, S. (2013). *Verkkotutkimuksen eettiset haasteet: Armi ja anoreksia*. Teoksessa (toim.) Laaksonen, S-M., Matikainen, J. & Tikka, M. (2013). *Otteita verkosta – Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Jyväskylä: Bookwell Oy.
- Uljens, M. (1991). *Phenomenography – A qualitative approach in educational research*. Teoksessa (toim.) Syrjälä, L. & Merenheimo, J. (1991). *Kasvatustutkimuksen laadullisia lähestymistapoja*. *Oulun kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita*. No. 39, 80-107.
- Utriainen, T. (2009). *Alaston ja puettu. Ruumiin ja uskonnon ääret*. Tampere: Vastapaino.
- Vauva. (2008). *Miten yläkoulun opettajan pitäisi pukeutua töissä? –keskustelu*. Haettu 26.9.2018 osoitteesta: <https://www.vauva.fi/comment/1155882>.
- Vauva. (2012). *Olen opettajana lukiossa ja teinipojat käyvät minuun kuumana –keskustelu*. Haettu 26.9.2018 osoitteesta: https://www.vauva.fi/keskustelu/1622473/ketju/olen_opettajana_lukiossa_ja_teinipojat_kayvat_minu.
- Vauva. (2014). *Opettajan pukeutuminen helteellä –keskustelu*. Haettu 26.9.2018 osoitteesta: https://www.vauva.fi/keskustelu/4243241/ketju/opettajan_pukeutuminen_helteella.
- Vauva. (2014). *Opettajien pukeutuminen on todella tyylitöntä –keskustelu*. Haettu 26.9.2018 osoitteesta: https://www.vauva.fi/keskustelu/4276890/ketju/opettajien_pukeutuminen_on_todella_tyyllitonta.
- Vauva. (2015). *Poikani uusi opettaja, katsoin Facesta –keskustelu*. Haettu 26.9.2018 osoitteesta: https://www.vauva.fi/keskustelu/4545982/ketju/poikani_uusi_opettaja_katsoin_facesta.

- Vauva. (2016). *Lapseni uuden opettajan ulkonäkö –keskustelu*. Haettu 25.9.2018 osoitteesta: https://www.vauva.fi/keskustelu/2635410/lapseni_uuden_opettajan_ulkonako.
- Vauva. (2017). *Löysin lapseni 1.lk:n open FB:n ja järkytyin –keskustelu*. Haettu 26.9.2018 osoitteesta: <https://www.vauva.fi/keskustelu/2950057/loysin-lapseni-1lkn-open-fbn-ja-jarkytyin>.
- Vauva. (2018). *Jakkupuku ja pikkutakki, opettajille työasu? –keskustelu*. Haettu 26.9.2018 osoitteesta: <https://www.vauva.fi/keskustelu/3273331/jakkupuku-ja-pikkutakki-opettajille-tyoasu>.
- Vilkka, H., (2011). *Seksuaalinen häirintä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Viskari, S. & Vuorikoski, M. (2003). *Ei kai opettaja kone ole. Opettajan työ opiskelijoiden silmin*. Teoksessa (toim.) Törmä, S., Viskari, S. & Vuorikoski, M. *Opettajan vaiettu valta*. Tampere: Vastapaino.
- Vuorikoski, M. (2005). *Onko naisen tiedolle sijaa koulutuksessa?* Teoksessa (toim.) Kiilakoski, T., Tomperi, T. & Vuorikoski, M. *Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Wiikeri, A-L. (1986). *Marimekko ja muoti*. Teoksessa (toim.) Suhonen, P. & Pallasmaa, J. *Marimekkoilmiö*. Espoo: WSOY.
- Weber, S. & Mitchell, C. (1995). *That's funny, you don't look like a teacher! Interrogating images, identity, and popular culture*. London and Washington D.C.: Falmer Press.
- Yle. (2011). *Ulkonäköpaineet vaivaavat opettajia*. Haettu 12.1.2019 osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-5416181>.

Liite 1 Oma keskustelunavaus

Jakkupuku ja pikkutakki, opettajille työasu?

Viime aikoina on mediassa puhuttu paljon opettajan poikkeavasta kielenkäytöstä ja toimintatavoista, mikä on herättänyt ajatuksia ja varmasti paljon keskustelua. Itseäni kuitenkin kiinnostaa se, mitä mieltä olette opettajan ulkonäöstä? Kertooko ulkonäkö jotain opettajan ammattitaidosta?

Itse näen stereotyyppisesti opettajan värikkäässä hieman säkkimäisessä mekossa, hassuissa tossuissa ja omaperäinen avainnauha kaulassa tai virttyneessä villapaidassa ja farkuissa. Käytökseen ja kielenkäyttöön on jyrkkiäkin ”sääntöjä”, mutta mikä ei ole sopivaa opettajan ulkonäössä?

Aloitteleva opettaja kyselee!

Liite 2 Tutkimuslupapyyntö sivustojen ylläpidolle

Hei!

Tiedustelin, mihin osoitteeseen viestini tulisi lähettää, kun teen pro gradu -tutkielmaa Oulun yliopistossa aiheena opettajan ulkoasun näyttäytyminen sosiaalisen median keskusteluissa. Aineistoni koostuu siis eri sivustoilta löytyvistä keskusteluista koskien aihetta, joista osa on *(kyseisen sivuston nimi)* -sivuilta. Keskustelut ovat anonyymeja, mutta tutkimuksen etiikan kannalta haluan pyytää sivuston ylläpidolta luvan keskustelujen käyttämiseen graduni aineistossa.

Yst. terv. Miina-Maria Alajoki, luokanopettajaopiskelija

Liite 3 Suomi24.fi tutkimusilmoitus

Tervehdys kaikille!

Olen luokanopettajaopiskelija Oulun yliopistosta ja teen pro gradu -tutkielmaani aiheena opettajan ulkoasun näyttäytyminen sosiaalisen median keskusteluissa. Aineistoni koostuu siis jo olemassa olevista keskusteluista erilaisilta keskustelupalstoilta. Käsittelen keskusteluja niin, että keskusteluun osallistuvien anonymiteetti säilyy. Aineistooni on päätynyt myös tämän kyseisen palstan keskustelu vuodelta (*keskustelun vuosiluku*) liittyen tutkielman aiheeseen.

Tutkielmaa tehdessä täytyy tutkimusetiikkaa miettiä hyvin tarkkaan. Olen pyytänyt Suomi24.fi -sivuston ylläpidolta luvan jo olemassa olevan keskustelun käyttämiseen, minkä johdosta minun tulee myös ilmoittaa aineiston keruusta keskustelupalstalle, jolta olen keskustelun ottanut.

Jos Sinulla herää kysymyksiä aiheeseen liittyen voit olla minuun yhteydessä sähköpostilla.

Yst. terveisin

Miina-Maria Alajoki

miina-maria.alajoki@student oulu.fi